

PATTERINMÄKI HISTORIA

SISÄLLYSLUETTELO

OSA 1

YLEISTÄ	2	TULENJOHTO, TÄHYSTYS JA MITTAUS	33
MUISTIINPANOT JA VALOKUVAUS		KONEKIVÄÄRIT	34
SIJAINTI		KORSUT	36
YMPÄRISTÖ	4	LUOLAT	43
<u>TIESTÖ</u>	4	TUNNISTAMATTOMAT RAKENNUKSET	45
YHTEYDET MUIHIN LINNOITTEISIIN		PIIKKILANKA-AITA	47
VIERTOTIE		LINNOITTEIDEN JÄLKEEN	48
RAUTATIE		TANSSILAVATOIMINTA	48
PITÄJÄNMÄENTIE		LEIJONIEN LUOLA	49
TAKKATIE JA ARINATIE		TÄHTITORNIT	49
PAJAMÄENTIET		"VANHA TÄHTITORNI"	
RAIDE-JOKERI		"UUSI TÄHTITORNI"	
<u>VILJELYTIET, METSÄPOLUT JA TYKKITIET</u>	8	KESKUSTAN TELESKOOPPI	
PELLONREUNEN TIET		HIEKKASILO	52
OIKOPOLKU		TIILIMUURIT JA BETONIPALKIT	54
LENKKIPOLKU		AURINKOKUNTAMALLI	55
KOILLISPUOLEN POLUT		PITÄJÄNMÄENKAARI	56
ARINATIE SEURALAINEN		RAIDE JOKERI	57
TYKKITIE		ROSKAANTUMINEN JA ILKIVALTA	59
KARTANOLTA POHJOISEEN		SUOJELU	62
<u>VILJELY JA METSÄT</u>	14	LUONNONSUOJELUALUE	65
<u>YMPÄRISTÖN RAKENTAMINEN</u>	16	I-MAAILMANSODAN RAKENTEET	66
PAJAMÄKI		ILMATORJUNTAPATTERI	67
PITÄJÄNMÄKI		ENTISÖINTI, VAHVISTAMINEN JA	
VILJELYYN LIITTYNEET RAKENNUKSET		PALAUTTAMINEN	69
<u>TEOLLISUUSALUEET</u>	20	RAIVATUT LINNOITE RAKENTEET	69
MÄTÄJOEN KOSKI		YLÄKENTÄN I-MAAILMANSODAN KÄYTÄVÄT	69
LÄNTINEN		PIIKKILANKAEESTEET	71
POHJOINEN JA KOILLINEN		ILMATORJUNTAPATTERIN POISTUNEET OSAT	71
<u>LUONTO</u>	21	LINNOITTAMISEN VAIKUTUS YMPÄRISTÖÖN	72
<u>MAAPERÄ</u>	22		
HISTORIA	22		
NIMI		OSA 2	
<u>ALUEEN HISTORIA</u>	23	I-MAAILMANSODAN AIKAiset LINNOITTEET	74
VARHAISHISTORIAA		<u>PATTERINMÄEN JAOTTELU ALUEISIIN</u>	74
LÄHISEUDUN KYLÄT		<u>POHJOISET VALLIHAUDAT</u>	74
MÄTÄJOKI JA TEOLLISTUMINEN		<u>ITÄINEN VALLIHAUTA</u>	83
<u>I-MAAILMASODAN LINNOITTEET</u>	25	<u>ETELÄISET JUOKSUHAUDAT</u>	96
OSANA LINNOITE KOKONAISUUDESSA		<u>KESKINEN KÄYTÄVÄ</u>	105
ESPOON MUINAISMUISTOT 2		<u>LÄNSIVÄYLÄ</u>	111
MUSEOVIRASTO			
<u>II-MAAILMANSOTA</u>	27	<u>LOPPUKOMMENTIT</u>	127
ILMATORJUNTAPATTERI	27		
TYKKIASEMAT	29		

PATTERINMÄKI

Patterinmäki nähtynä lounaan suunnasta 1982. ↑

YLEISTÄ

Lähtökohta tähän selvitykseen on harrastukseni I-maailmansodan aikaisiin linnoitteisiin. Lähiseudun kohteista on selvitykset jo tehty. Patterinmäki on odottanut vuoroaan laajuutensa takia. Olen koonnut tähän selvitykseen I-maailmansodan aikaisen Patterinmäen linnoitteen lisäksi muuta mäkeen ja sen ympäristöön liittyvää tietoa. Linnoite ei koskaan ole yksin jossain. Se mitä on jäljellä, on vain osa ympäristössä tapahtunutta muutosta. Mäki on minulle tuttu jo lapsuudesta ja nuoruusvuosilta. Olen asunut koko ikäni mäen laidalla. Eli yli 60-vuotta on omaan lähiympäristöön kuuluneet nämä kalliot ja bunkkerit. Paikallishistoriasta kiinnostuneena ihmisenä olen kerännyt vuosien varrella materiaalia kaikenlaisesta lähialueeseenkin liittyvästä. Tietoja olen kerännyt niin maastosta, kartoilta, kirjallisuudesta ja netin runsaasta tarjonnasta. Tietojen paikkansapitävyyteen olen pyrkinyt panostamaan. Epävarmoissa tapauksissa olen tuonut sen esiin sanamuodoin "oletan", "tiettävästi" jne. Joistakin asioista on saatavilla useita versioita. Jo pelkästään mäen nimestä on kaksi muotoa: Patterimäki tai Patterinmäki. Itse käytän sekaisin kumpaakin versiota.

Veljen kanssa tutkimassa Patterinmäen salaisuuksia vuonna 1963 tai -64. ↑

Muistiinpanot ja valokuvaus.

Patterimäen käytäviä ja bunkkereita olen kierrellyt ja katsonut koko ikäni mutta, järjestelmällisen tallentamisen aloin ottamalla diakuvia varustuksista 4.7.90, 12.7.91, 14.6.94. Samalla piirtelin joitakin kaavioita ja karttoja. Varsinaiseen kartoitukseen uskalsin ryhtyä vasta keväällä 1997. Tuolloin työ jäi alkuvaiheisiin. Osittain kohteen laajuuden ja materiaalin runsauden takia, toisaalta taisi tulla turnausväsymystä ja muuta tekemistä. Mäellä olen kuitenkin kulkenut ja siellä runsaasti valokuvannut. Onhan tuo mäki ollut aina kotini vieressä.

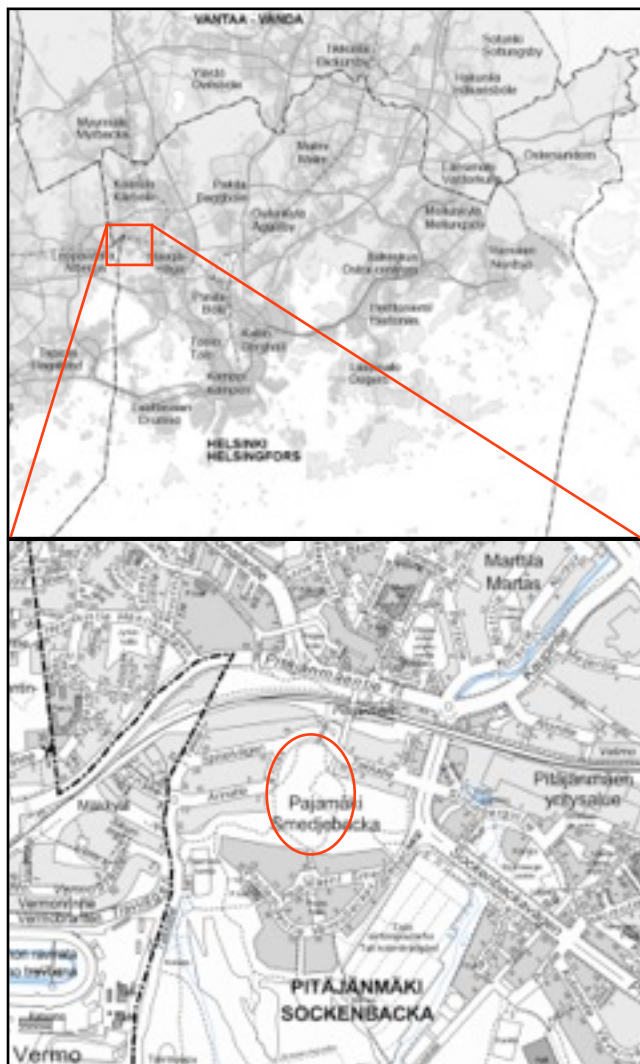
Inventointia käynnistelin uudestaan 2019 ottamalla kuvia samoista kohdin kuin 90-luvun diakuvat. Siirryin sitten pian inventoimaan uudestaan lähiseudun linnoitteita. Patterimäen kuvauksia ja muistiinpanoja jatkoin siinä sivussa. Lähiseudun linnoite inventoinnit valmistui syksyllä 2023, jonka jälkeen alkoi Patterimäen kartoituksen saattaminen loppuun.

Sijainti

Helsingin länsirajalla aivan Turun suuntaan menevän rantaradan eteläpuolella, teollisuusalueen ja Pajamäen lähiön välissä on mäki, jota kutsutaan Patterinmäeksi. Pitäjänmäen asemalta on matkaa vain muutama sata metri eikä Vermon ravidallekaan ole kilometriä enempää. Helsingin keskustasta saavuttaessa kertyy matkaa noin 8km.

Kun haluaa tutustua Patterinmäkeen, on luonnollista lähestyä idästä tykkitietä, joka alkaa Pajamäentien ja Pitäjänmäentien risteyksen paikkeilta. Risteyksen länsireunalta nurmikontakaa lähtee valaistu ulkoilutie metsään. Pian polku kaartuu hiukan pienen aukion jälkeen ja nousee loivasti kunnes haarautuu. Risteyksen oikean puoleista haaraa tullaan Patterinmäkeä kiertävän polulle, jonka ylitettyä ollaankin jo linnoite alueen sisäänkäynnillä. Tykkitie päättyy tähän ja ensimmäinen juoksuhaudan pää tulee kuin varkain näkyviin rinteessä maan alta.

Toinen saapumistie on tietysti se mäen päälle nykyään johtava asfaltoitu tie, joka lähtee Takkatieltä. Jos haluaa tulla paikalle junalla, niin tämä on se tuloväylä. Tätä kautta tullaan suoraan mäen keskelle, mutta reitti ei ole I-maailmansodan linnoitteiden aikainen vaan uudempi. Mäelle johtavaa tietä vastapäätä, Takkatien toisella puolella, on aseman liittytäpysäköintiä varten parkkipaikkoja, jonne auton voi hyvin jättää mäelle tutustumisen ajaksi. Tietysti kaikki reippaat ihmiset saapuu paikalle pyöräilemällä.

Patterinmäen sijainti.

Kartat Helsingin karttapalvelu 2024.

Mäen päälle päästyään huomaa olevansa keskellä vallihautoja, sortuneita suojahuoneita ja kiviladelmia. Itäpuolelta loivana nouseva mäki putoaa länsireunalta jyrkästi 10-15m. Kaikkiaan on korkeuseroa mäen länsipuolella olevan Takkatien teollisuusalueen reunaan ≈ 28 m. Mäki on leveydeltään noin 150m ja pituutta kertyy etelä-pohjois suunnassa 300m. Korkein kallio on 40 metriä ylempänä merta. Iso-Huopalahti on noin 1.5km etelään metsän ja Pajamäen rakennusten takana näkymättömissä. Patterinmäen pohjoispää on kapeampi ja metsäisempi ja vajaa kymmenen metriä keskiosaa alempana erottuen selvästi omaksi alueekseen, joka helposti jää tutkimatta synkemmän olemuksensa takia.

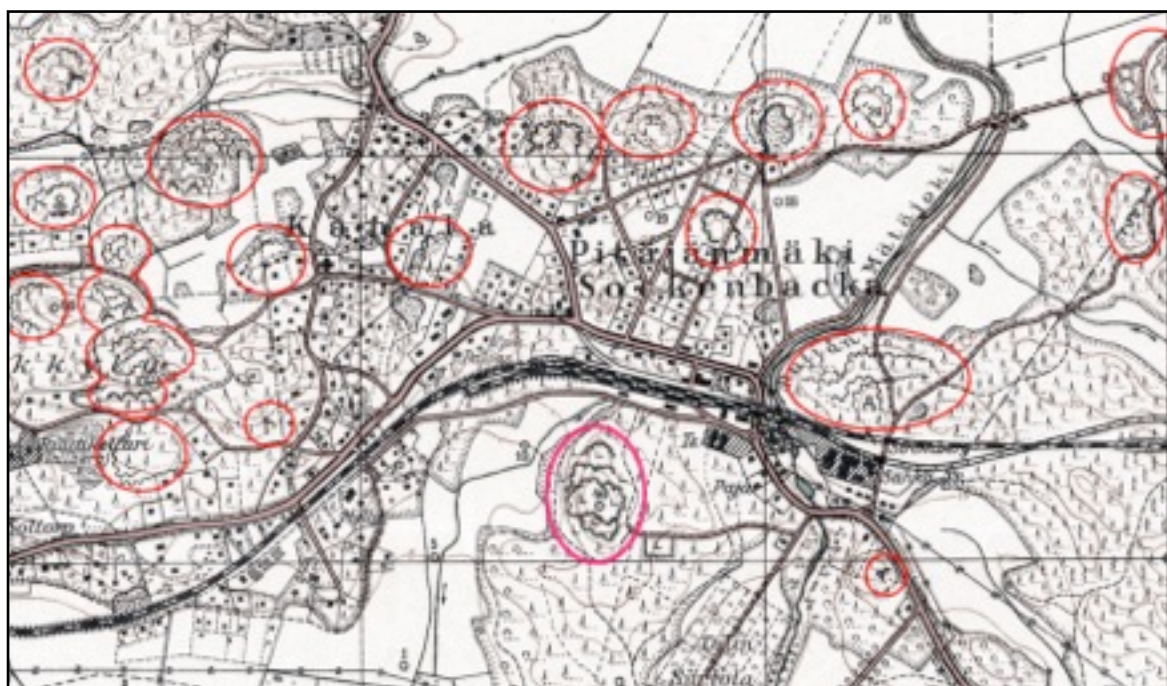
YMPÄRISTÖ

TIESTÖ

Yhteydet muihin linnoitteisiin

Patterinmäen yhteyksistä muihin I-maailmansodan linnoitteisiin ei ole havaittavissa muuta kuin mäelle saapuva tykkitie, joka on alkanut läntiseltä viertotieltä eli vanhalta Turun-maantieltä eli Strömbergintieltä. Mäen päälle koillisesta nouseva tie on rakennettu todennäköisesti toisen maailmansodan aikaisia ilmatorjunta järjestelyjä varten. Lähiseudun tiestö oli pääosin jo olemassa, joten linnoitteiden takia ei ole rakennettu kuin pienehköjä tienpätkiä eri tukikohtaan osiin.

Aivan mäen ympärillä kiertävät tiet ja polut ovat hyvinkin eri ikäisiä. Talin kartanokin on 1600-luvulta. Sen ja Mätäjoen putouksen seudulla ollut toiminta on ulottanut vaikutuksensa Patterinmäen ympärille. Pitäjänmäen asema ja Turuntie sekä viimeisenä Pajamäki ja Takkatien teollisuusalue ovat vaikuttaneet polkujen ja teiden muodostumiseen alueella. Varsinaiseen linnoittamiseen ei nämä tiet kuitenkaan liity.

Vuoden 1935 kartassa on hyvin näkyvissä Patterinmäen lähimpien linnoitteiden sijainteja. Maanmitaushallituksen painama "Helsingin varuskuntakartta läntinen".

Viertotie

Alueen tiestöstä vanhimpia ja nykyäänkin osittain käytössä oleva on läntinen Viertotie eli Vanhan Turun-maantie. Sen reitti kulki nykyisen Strömbergintien kohdalla ja ylitti Pitäjänmäentien nykyisen rautatiesillan eteläpuolitse. Tie jatkoi punatiilisen teollisuus-rakennuksen ohi ja kulki nykyisen Teknosmaalin piha-alueen kohdilla. Viertotie on ylittänyt viistosti rautatien, radan ylittävän kevyen liikenteen sillan ja aseman välillä. Siitä se on noussut Konalantien risteykseen. Konalantien risteyksen kohdalta Turuntie jatkaa Vanhan Viertotien kanssa samaa uraa länteen. Konalantie taas on vanha pohjoiseen johtava pääväylä. Nämä tiet ja tämä risteys on merkitty jo vuoden 1749 Pitäjänkarttaan.

Maantieyhteys Helsingistä Turun ja Hämeenkyän suuntiin kulki vielä linnoittamisen aikana Pitäjänmäen aseman ja radan eteläpuolitse. Vasta myöhemmin se siirtyi nykyiselle paikalleen aseman pohjoispuolta seuraamaan. Tieyhteys oli siis lähempänä Patterinmäkeä, lähes vieressä. Sieltä on varmaan hoidettu myös linnoittamista. 1932 ilmakuvaustakin on vielä hahmotettavissa polun paikka. Sittemmin on tuolta suunnalta aina ollut jonkinlainen yhteys mäelle ja nykyäänhän mäelle pääsee asfaltoitua tietä isommillakin autoilla.

On myös huomioitava että, Marttilan pelloilla on tietävästi ollut suuri vallityöläisten leiri. Kulku Patterimäen linnoitteille on Marttilan pelloilta Pitäjänmäen aseman kautta vain runsaat 500m. Mäen laelle on siis oletettavasti ollut työmaan aikana muukin yhteys kuin tykkien päästä mäen etelälaidan kautta.

Pitäjänmäen asema.

Asema valmistui 1902 ja sitä on aikojen saatossa laajennettu ja muunneltu muutamaan otteeseen. Radan ja aseman sijainti vaikutti osaltaan myös linnoitteiden sijaintiin. Patterinmäen varustukset oli osaltaan suunniteltu radan puolustukseen.

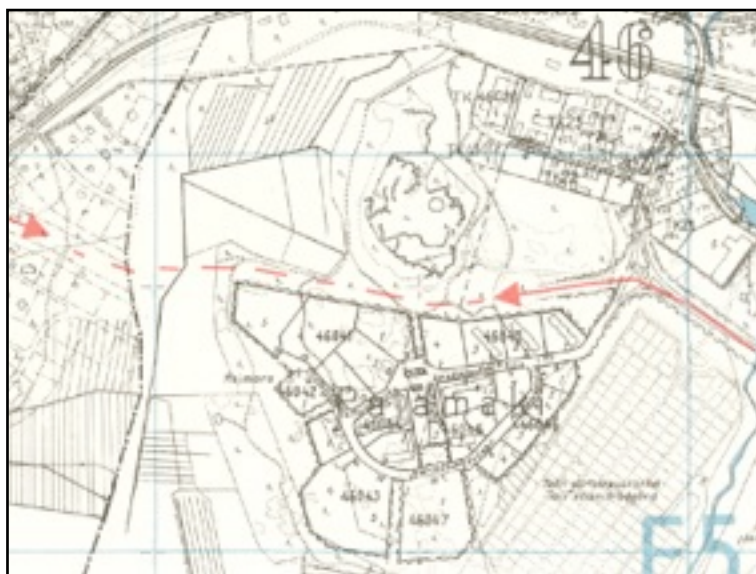
Rautatie

Rantarata on valmistunut 1902 ja avattu yleiselle liikenteelle 1903. Rata on osaltaan vaikuttanut tieverkoston sijaintiin. Radalla on myös ollut oma vaikutuksensa siihen, mitä I-maailmansodan linnoitteita on rakennettu, mihin on rakennettu ja miten niiden rakenteet on suuntautuneet. Patterimäen pohjoisimman osan varustuksia on varmaan ajateltu osaltaan Rantaradan ja Turuntien kulkuväylien valvomiseen. Rautatien läheisyys on myös vaikuttanut Patterimäen linnoiterakentamiseen materiaalin ja työväestön liikkumisen osalta.

Linnoitetöiden aikana oli myös Munkkiniemen rannasta, Talin kautta, Hämeenkylässä suuntaan johtanut kapearaiteinen rautatie. Tuo rata on aluksi kulkenut Konalantien kohdilla ja sitten Marttilan kautta Vihdintien suuntaan. Kapearaiteinen rata oli lähinnä rakentamisen tarpeisiin tarvittavan puutavaran hankkimista varten.

Pitäjänmäentie

Seudun nykyinen valtaväylä on Pitäjänmäentie. Pitäjänmäentie lähestyy Patterinmäkeä jämerästi nelikaistaisena Haagan ympyrästä kilometrin mittaisella suoralla. Tämä osuus on rakennettu 1950-luvun lopulla. Mitä lienevätkään 50-luvun alussa tiemestarit ajatelleet kun ovat kääntäneet tien pohjoiseen ja lykkänneet sen rautatien ali. 1940-luvun kartoissa ja 50-luvun asemakaavoissa on Pajamäentien risteyksen kohdalla varaus risteykselle. Tuosta risteyksestä oli varattu tielle paikka Patterimäen eteläpuolitse Vermonrinteen suuntaan. Tie olisi liittynyt "Vanhaan Turuntiehen" Mäkkylän aseman kohdilla. Onneksi tuo suunnitelma ei toteutunut. Nykyisin Pitäjänmäentie menee radan ali ja jatkaa länteen aseman pohjoispuolitse. Tuonne junanradan pohjoispuolelle Pitäjänmäentie on piirrettyä jo 1932 karttaan.

↑ Pitäjänmäentie saapuu kaakosta suoraan kohti Patterinmäkeä. Vielä 50-luvulla oli varaus tien jatkamiseksi mäen eteläpuolelta Espoon suuntaan. Yllä Helsingin kiinteistökartan osa vuodelta 1959.

Takkatie 10. Tuosta nousee Patterinmäen päälle johtava tie. Sorapintaisena se pysyi aina vuoteen 2018, jolloin ilmeisesti oltiin kyllästytty tiehen ilmestyneisiin rankkasateiden aiheuttamiin syviin uriin.

Takkatie 10 tontille rakennettiin ensimmäinen rakennus 1954 ja tuo nykyinen ilmeisesti jo 1964. Tontin paikkeilla risteili useita polkuja ja siellä oli 1934 ilmakuvas mukaan puuton aukio. Aukiolla näkyy ilmakuvassa kulmikkaita varjoja. Oliko tuolla aukiolla jotain toimintaa jo linnoittamisen aikaan.

Takkatie ja Arinatie

Patterinmäen pohjoispuolta rajaa Takkatien ja Arinatien muodostama kaari. Takkatie alkaa idästä Pitäjänmäentieltä ja suuntaa teollisuusalueen läpi länteen. Tie koukkaa loivassa kaaressa pohjoisen kautta mäen länsipuolelle, jossa on Arinatien risteys. Arinatie kulkee mäen länsireunaa etelän suuntaan kunnes mäen puolivälin kohdilla kääntyy jyrkästi länteen, yhtyäkseen uudestaan Takkatiehen noin 300m päästä.

Mäen pohjoispäässä lähimmästä poterosta ei tielle ole matkaa kuin 30m mutta sankka puusto peittää näkymiä (Sankin kuusikko harventui huomattavasti 1993 syksyllä metsänhoidollisien hakkuiden seurauksena). Teollisuusalueen väki, eikä ohitse virtaava ravikansa välttämättä tiedä koko linnoituksen olemassaolosta. Takkatie kääntyy kauempana lännessä kohti etelää ja Iso-Huopalahden pohjoisrannalle noussutta kaatopaikan mäkeä ja Vermon ravirataa.

Aivan Patterinmäen pohjoiskärjen kohdalta Takkatiestä erkanevat Takkakuja pohjoiseen. Kujan vieressä on Pitäjänmäen aseman liityntäpysäköinnin laaja parkkialue, jolle on yhteys Takkatieltä ja -kujalta. Parkkialueella on ollut aikaisemmin myös bussien 59 ja 79V päätepysäkit mutta ne siirtyivät toisaalle jo vuosituhatien vaihteeseen mennessä. Takkakujan päästä kääntyi länteen radan suuntainen Kuormaajantie, jonka kohtalona oli jäädä varastoalueen alle. Kuormaajantie oli olemassa jo 1929 kartassa. Sen kohtalo sinetöitiin rantaradan lisäraiteiden yhteydessä, samalla kun Mäkkylästä poistui Fonseentintien kohdilta taseristeys.

Pajamäen tiet

Patterinmäen eteläpuolella liikenteen tarpeet on ottanut kantaakseen Pajamäentie ja Poutamäentie. Pitäjänmäentien mutkasta lähtevä Pajamäentie kulkee asutuksen sekaan Patterinmäen kaakkoispuolella ja kääntyy länteen nousten kohti bussilinjan 25 päätepysäkkiä. Mäen päällä olevalta bussien kääntöpaikalta on runsaat sata metriä pohjoiseen lähimmille linnoitteille. Pajamäentie jatkaa vielä hetken länteen törmätäkseen mäen alla poikittain kulkevaan Poutamäentiehen. Se saartaa Patterinmäkeä lounaasta jo hieman kauempana.

Pajamäentiellä oleva bussien päätepysäkki. Kuvan oikeassa reunassa olevan tiilimuuntajan kohdilta lähtee raitti, joka vie Patterinmäkeä kiertävälle ulkoilutielle. ↓

*Raide-Jokerin eli pika-
ratikan tunnelin läntinen
suuaukko. Rata katkaisi
vanhan ulkoilutienä ol-
leen raitin ja uusi ra-
kennettiin tuonne tunne-
lin aukon päälle. Patter-
rimäkeä jouduttiin rou-
haisemaan jotta tunnelin
päälle saatiin vaadittu
viisi metriä ehjää kallio-
ta. Lähimmät linnoitteet
kulkee tuolla kallion
päällä ja suuaukon va-
semman laidan kohdal-
la vaahteroiden seassa.*

Raide - Jokeri

Uusin kulkuväylä Patterimäen reviirillä kulkeekin jo lähimpänä eli mäen alitse. Raide-Jokeria on suunniteltu 1980-luvulta alkaen. Radan reitille tutkittiin useita vaihtoehtoja. Yleiskaavassa 1992 Jokerin linjaus on jo ollut Patterimäen ali. Vaiherikkaan suunnittelu ja toteutusvaiheen jälkeen on Raide-Jokerin tunneli ja rataosuus valmistunut 2023. Liikenne alkoi 21.10. 2023.

Rata sukeltaa tunneliin Pitäjänmäentien päästä ja tulee näkyviin Patterimäen länsilaidalta Arinatien tonttien eteläpuolella. Rata jatkuu tästä metsän laidalla Vermoon, Perkkaalle ja Leppävaaran suuntaan. Radan rakentaminen aiheutti Patterimäen länsipuolen tunneliaukon kohdalla loven mäen kallioon ja paikalla olleen vanhan pellonreunan tien katkaisun. Kevyelle liikenteelle rakennettiin uusi raitti tunnelin suuaukon yli ja hieman ylemmäs rinteeseen. I-Maailmansodan aikaisiin linnoitteisiin ei tarvinnut koskea. Patterinmäkeä mahdollisesti /tietävästi kiertäneet piikkilankaesteet on kadonneet jo Pajamäen ja teollisuus rakentamisen aikoihin. Muistan lapsuudesta mäen ympäristössä olleen piikkilankoja kallion rinteillä ja pusikoissa mutta, niitäkään en siis ole havainnut vuosikymmeniin. Lisää Raide-Jokerin vaiheista tuonnempana sivulla 57.

*Pikaraitiotie katkaisi
vanhan pellonreunan
tien joka tuli Talin
kylältä Arinatien koh-
dilla olleille pelloille.
Tien linja näkyy
vihreänä kuvan kes-
kellä. (Katso sivu 8).
Tieura kasvaa jo hei-
nää ja taimikkoa on
alkanut nousta tien
kohdalle. Vasemman
puoleinen sorapintai-
nen väylä on uusi pi-
karaitiotien tunnelin
huolto- ja pelastustie.*

VILJELYTIET, METSÄPOLUT JA TYKKITIET

Vaikka Pajamäen alue oli metsää ennen talojen rakentamista, ei se kuitenkaan koskematonta ole ollut. Pieniä polkuja ja suurempia viljelyksien kärryiteitä on kulkenut useitakin pitkin metsiä ja pellonreunoja. Myös linnoitteita varten on rakennettu tykkiteitä ja ilmatorjunta asemaa varten tieyhteys. Aloitetaan kiertomatka Patterimäen ympäri sen länsipuolelta Arinatien mutkan kohdilla olevalta hiekkasiilon suu-aukolta.

Pellonreunan tiet

Patterimäen ympäri kulkee valaistu kuntopolku, joka muodostuu osin uudesta 1970 luvulla valmistuneesta osasta ja osa on huomattavasti vanhempaa perua. Aivan läntisen jyrkänteen alla oli leveä ja suora tien osuus, joka kulki Arinatien eteläpuolisten rakennusten itälaitaa. Muutama metri tiestä teollisuushallille päin oli vielä 1990-luvulla havaittavissa entinen pellon reuna. Tämä Patterimäen länsilaidan alla oleva tieosuus on seudun vanhimpia. Se on piirrettyä jo 1930-luvun karttoihin ja jo 1870-1907 Senaatin kartassa on hento viiva tällä kohdin. Tie oli Talin kartanon tilusteitä ja johti näille Takkatien ja Arinatien kohdilla olleille pelloille. Pellot oli viljeltyjä vielä 50-60-lukujen vaihteeseen.

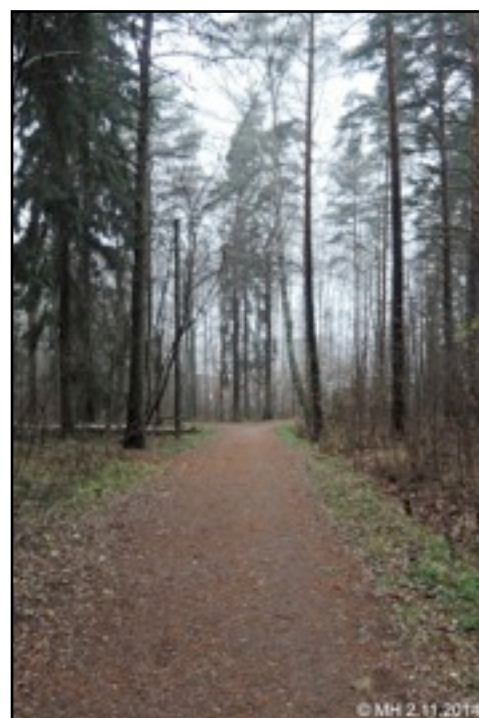

↑ Kuvassa Patterimäen länsirinteen alla kulkeva vanha tie. Pajamäen ja Arinatien teollisuusalueen rakentamisen jälkeen tämä muuttui ulkoilutiekseksi. Pikaraitiotie katkaisi tien ja uudempi väylä rakennettiin ylempäs rinteeseen. Kuva on otettu pohjoisesta etelään. Vasemmalla näkyy Patterimäen länsirinne. Oikealla havaittavissa pellon ojan vanha paikka ja sen takana on Arinatie 2 piharakennus. Nytemmin tämä osuus tiestä on peitetty maa-aineksilla ja se alkaa kasvaa vesakkoa.

2020-alkanut Raide-Jokerin työmaa katkaisi tämän tien. Vanha tieosuus on nyt peitetty multamaalla ja kasvaa heinää ym. Entisen tien viereen, sen alapuolelle on tehty uusi pelastus- ja huoltotie tunnelille. Katkenneen ulkoilutien yhteyden korvaa uusi reitti hieman ylempänä rinteessä, joka kulkee Jokeriradan tunnelin suuaukon päältä.

Jokeriradan eteläpuolella polku haarautuu mäkeä kiertävään tiehen, joka siis on vanhaa Talin kartanolle johtavaa tilustietä. Tämä osuus nousee runsaat 100 metriä kaakkoon. Se esiintyy 1905 Talin kylän kartoista alkaen ja siis hentona viivana Senaatin kartassa 1870-1907. Patterimäen eteläpäässä se kohtaa bussipysäkin viereltä saapuvan tien (oikopolku).

Patterimäen lounaisrinteen alla kulkeva tie. Tämä osuus Talin tilusteistä lienee 1800-luvulta. Taustalla näkyy Arinatien rakennuksia, joiden kohdilla olleille pelloille tie on johtanut. →

Toinen haara on pellon reunaa länteen seuraava tilustie. Samaisesta tiehaarasta lähtee myös entiselle pellolle johtava kivetty tiehaara, joka päättyy nykyisen Jokeriradan kylkeen Arinatie 4 takaseinän kohdille. Tämä pieni polunpätkä on mielenkiintoinen siinä suhteessa, että sitä ei ole myöhäisemmissä vaiheissa päällystetty ulkoiluteille ominaisella hiekkakerroksella. Polunpätkän alkupään pinnasta näkyy kivetys, joka on peittänyt myös muita alueen samanikäisiä metsäpolkuja. Tien alkuperäinen tarkoitus on ollut vain pellolle pääseminen. 1960-luvun alussa tuota tietä parannettiin ja siitä tehtiin Arinatien rakennuksille johtava työmaan aikainen väylä. Tämä näkyy hyvin vuosien 1964 ja 1969 ilmakuviista.

Entisen pellon reunaa seuraileva tie työntyy länteen pysytellen kuitenkin kokoajan selvästi metsän puolella. Tämä vanha tilustie esiintyy selvästi 1905 Talin kylän kartoilta alkaen. Se on säilynyt nykypäiviin asti ulkoilutienä. Tälle tielle on nyt Raide-Jokerin huolto ja pelastusteiden merkeissä tehty muutama sivuväylä radan puolelle. Poutamäentien perällä olevien tornitalojen luoteispuolella ulkoilutie kääntyy jyrkästi etelään. Mutkasta johti lännen ja pohjoisen suuntaan pellon reunaan ajourat, jotka on nyt kadonneet kokonaisuudessaan radan alle. Mutkan jälkeen laskeutuu uudempi ulkoilutie Takkatien, Ravitien Jokeripysäkin ja Vermonrinteen suuntaan. Tämä väylä on toteutettu 2005-2008 välillä. Etelämpänä muutaman uudemman rinnettä alas tulevan ulkoilutien (kentsun mäki) jälkeen polku sivuaa muutaman kymmenen metrin päästä paikkaa, josta on purettu rakennus joskus 1950-60 lukujen taitteessa (Rakennus näkyy vielä ehjänä vuodelta 1952 olevassa ilmakuvassa). Tästä aivan pellon reunassa sijainneesta "ladosta" on jäljellä vain rinteeseen työntyvä kulmikas kaivanto. Lato on ollut paikalla jo vuosisadan alkupuolella koska se esiintyy vuoden 1905 Talin kylän kartassa.

Kyseinen tie on nykyisin valaistu ulkoilutie. Pelto on vaihtunut teollisuusalueeksi, korkeaksi koivikoksi, Pikaraitiotien linjaksi, pallokentäksi, lepikoksi ja golf-kentäksi. Pellonreunustie jatkuu Talin kartanon maille Mätäjoen varteen ja liittyy siellä muihin kartanon teihin. Linjaukseltaan ei tiessä ole tapahtunut juurikaan muutoksia, joskin golf kentän vaikutuspiirissä on tien kunto, tarkka sijainti ja ulkomuoto päässyt hivenen muuttumaan.

Oikopolku

Seuraava tiehaara Patterinmäkeä kiertävällä ulkoilutiellä on Pajamäentie 9:n takana. Tiehaara on siirtynyt hiukan talojen rakentamisen jälkeen. Tiehaaran kohdalla on havaittavissa vanhan tien kohdilla pengerryksiä ja kivireunustaa. Mäkeä kiertävältä polulta erkaneva tie (oikopolku) on kulkenut Pajamäentie 9:n pihan kohdalta ja talon päädyn paikkeilta kohti nykyistä ostoskeskusta. Viistosti ostoskeskuksen ylitettyään polun reitti on jatkanut Poutamäentie 5 länsipään kohdalta tien yli, tai ali, kuinka vain, sillä tätä osuutta ei enää maastosta havaitse. Poutamäentien eteläpuolella on polku jälleen näkyvässä, tosin kunnostettuna ulkoilutienä ja likimain alkuperäisellä paikalla. Noin 100 metriä kuljettuaan tämä polku loppuu siirtolapuutarhan nurkalla tiehen joka metsittyneenä suuntaa kohti Poutamäentie 8:a. (katso Kartanolta pohjoiseen, sivu 13)

Talin kartanolta ja kylältä on tullut oikopolku Pajamäen paikalla olleen metsikön läpi, Patterinmäen eteläpäähän. Siitä se on jatkanut luoteeseen kylän pelloille.

← *Ohessa osa Pajamäen asemakaavasta vuodelta 1956.*

Lenkkipolku

Palatkaamme jälleen Patterinmäkeä kiertävälle lenkkipolulle ja Pajamäentie 9:n takana olevalle tiehaaralle. Kulkekaamme polkua mäkeä vastapäivään. Heti edellä kuvatun risteuksen jälkeen mutkassa oli polun pinnassa näkyvissä jonkun verran alkuperäistä kivetystä. Syksyllä 1993 ajettiin polkujen pinnalle uutta hiekkaa, joka on nyt peittänyt vanhasta tien pinnassa vielä näkyvissä olleen kiveyksen. Tällä kohden on polku/tie pysynyt jotakuinkin paikallaan runsaat 100 vuotta. Eri ikäisiin karttoihin on tältä suunnalta piirretty polkuja, jotka ovat johtaneen kaakon suuntaan nykyisten Pajamäentie 1, 3 ja 5 talojen tonttien läpi.

Lenkkipolku kääntyy vasemmalle kuntoilutelineille ja lähestyy linnoituksille tulevan tykkätien päätyä, jota ennen se kuitenkin haarautuu kahteen suuntaan. Alempi tiehaara päättyy tykkätiehen mutta ylempi jatkaa tykkätien päädyn ohi pohjoiseen.

Tykkätien ja Takkatien välillä on vuoden 1946 kantakartassa piirrettynä 3 mäelle nousevaa polkua. Mikään näistä ei ole se polku jota nykyisin nouseaan tykkätien päästä ylös mäelle. Ensimmäinen nousee pian tykkätien jälkeen kohdalta, jossa ulkoilutie on korkeimmillaan ja maasto on nykyisinkin loivaa mutta kallioista. Tämä ensimmäinen polku johtaa mäen päällä aukiolle jossa seisoo nykyisin aurinkokuntamallin aurinko. Rinnettä kiertävästä vallihaudasta on täytetty kohta, josta polku on tullut yli, muuten tuota kartalle piirrettyä polkua on turha maastosta etsiä.

Kaksi karttapalaa Patterinmäen koillispuolelta. Vuoden 1919 Reimarsin tilan järjestelyehdotuksen ja 1946 kantakartan osat. Karttojen alareunassa näkyy Patterinmäelle saapuva tykkätie ja yläreunassa on junanradan eteläpuolta seuraileva Kuormaa-jantie. Takkatie on vasta suunnitelmassa. Vuoden 1946 karttaan on ilmeisemmin vain kopioitu vanhemman kartan polut.

Muutaman mutkan jälkeen ulkoilupolkumme kohtaa Patterinmäen päältä laskeutuvan tien joka jatkaa vanhan polun linjaa Takkatielle. Polku/tie on aiemmin jatkunut nykyisen ylikulkusillan kohdilla olleelle Kuormaa-jantielle asti, mutta tämä viimeinen osuus on nyt paikoitusalueen alla. Patterinmäen koillispuolelle on eri ikäisissä kartoissa piirretty runsaasti polkuja ja teitä eri paikkoihin. Laajimmin nämä näkyy vuoden 1946 kantakartassa. En edes yritä selittää noiden teiden linjauksia ilman karttaa. Kaikki on jääneet teollisuusrakentamisen ja Takkatien alle. Tuossa kartassa polut on täsmälleen samalla paikalla kuin 1919 Reimarlan kartassa. Onko polut pysyneet paikallaan vai onko 1946 karttaa yksinkertaisesti kopioitu vanhan kartan tiedot.

1946-karttaan on piirretty kaksi polkua jotka alkaa mäen päälle nousevalta tieltä ja johtavat Patterinmäen pohjoisen osan päälle. Näiden polkujen paikkaa en ole pystynyt maastossa havaitsemaan. Ainakaan kärrykeitä siellä ei ole kulkenut. Tallattuja polkuja on mutta onko nykyisistä joku samalla kohdin kuin tuossa 1946 kartassa, vaikea sanoa.

Koillispuolen polut

Patterimäen päältä laskevalta asvaltoidulta tieltä erkanee lenkkipolku kiertämään mäkeä pohjoisen puolelta. Tämä polku on mäkeä kiertävän reitin uusin osuus. Tuonkin osuuden alkupätkä näyttäisi sisältyvän kiinteistökarttaan 1959. Lenkkipolku siis laskeutuu mäelle nousevalta asfalttitieltä pohjoiseen kohti Takkatietä. Tästä polku sitten kääntyy länteen kiertämään Patterimäen pohjoispuolta. Tämä 1970-luvun alkupuolella valmistunut polku on rakennettu paikkaan jossa ei ennen ole kulkenut ihmisten tallaamia väyliä. Polun profiilista huomaa sen tehdyn lenkkeilijöitä varten, sillä näitä ylä-, ja alamäkiä ei jyrkkyyden vuoksi ole tehty kärryjen käyttöön. Polku kiertää linnoitteiden pohjoisimmat osat lähes niitä hipoen ja onkin näin ollen oivallinen paikka pistäytymiseen bunkkereitten ja vallihautojen puolelle. 100-metrin matkan lenkkipolku kulkee Patterimäen jyrkimmän kallion alapuolella kunnes laskeutuu alas. Alamäen kohdalla ulkoilutie ylittää hiekkasiilon suuaukon. Tässä ollaan paikalla, josta kiertomatkamme aloitettiin.

Arinatien seuralainen

Kohdassa josta kiertomatka aloitettiin, on siis Patterimäen alle johtavan hiekkasiilon ajoväylän suuaukko. Tuo hiekkasiilon suuaukko on katkaissut etelästä saapuneen vanhan tilustien. Sen rippeitä voi vieläkin havaita siilon ajoaukon pohjoispuolella, Arinatien maaleikkauksen yläpuolella. Vielä 90-luvulla tie oli selkeästi hahmotettavissa. Näin 2020-luvulla kasvillisuus on vallannut tämän käyttämättömän väylän niin ettei sitä kunnolla erota ympäristöstä. Nämä tien jäänteet loppuvat kokonaan Takkatien risteyskohdalle. Tätä tietä käytettiin mm. polkuna bussilinjan 50A kulkiessa Arinatien päähän 1970-80 lukujen vaihteeseen asti. Linjan ensimmäisen pysäkin ollessa juuri siinä mihin polkumme jäänteet nyt päättyivät.

Täällä oli myös entisen pellon reunassa lato, joka sijaitsi Arinatie 1 ja 3 välimaastossa. Lato näkyy 1905-07 Talin kartan maita kuvaavissa kartoissa ja vielä vuoden 1935 Helsingin pitäjän kartassa.

Takkatien ja Arinatien risteyskohdasta tilustie on jatkunut entistä pellon reunaa itään päin, kaartuen kohti junanrataa ja päättyen Kuormaajantiehen nykyisen Takkakujan kohdalla.

Patterimäkeä ympäröivä polkuverkko on pääosin ympäröivää tiestöä vanhempaa ja jääpä itse linnoitteetkin nuoremiksi. Alueella ollut peltomaita ja Talin kylän toiminta on tarvinnut tiestöä. Tämä jo kauan ennen kuin ensimmäinenkin linnoitusten rakentaja on täällä liikkunut. Milloin polut ja metsätiet on otettu käyttöön ja milloin pellot on raivattu, en tiedä. Talin-, ja Konalan kylistä on mainintoja jo 1500-luvulta (Tieto Pitäjänmäki-seuran 30v alueopas).

Vanha Talin kylältä Patterimäen länsipuolen pelloille ja sitä kautta Pitäjänmäen asemankin suuntaan kulkenut tilustie. Tie oli käytössä vielä 1960-luvulla ja hieman sen jälkeen. Nytemmin tietä on enää vaikea hahmottaa maastossa eikä sen kohdilla kulje edes 1990-luvulla ollut polkua. Vieressä kulkee Arinatie.

©MH 27-11-1994

Tykkitie

Palataan Patterimäen kaakkoispuolelle. Mäelle linnoituksia varten rakennettu tykkitie alkaa ulkoilutien kohdilta mäen kaakkoispuolella. Siitä tykkitie lähtee laskemaan kohti itää samalla hieman kaartaen. Hyväkuntoista tietä on jäljellä noin 250m.

50-luvulla rakennettu Pitäjänmäentien ja Pajamäentien risteys on tuhonnut tieltään muutaman kymmenen metriä tykkitietämme. Tykkitie on jatkunut risteuksen koillispuolella kaartuen ensin itään ja sitten jyrkemmin pohjoiseen. Tämä osuus jäi liike- ja varastorakentamisen alle 1950-luvun alussa ja myllätettiin uudestaan 2000-luvun alussa, kun paikalle rakennettiin asuinrakennuksia. Nykyisin Stömbergintien nimeä kantavan Vanhan Viertotien kyljessä olevan patoaltaan kohdalla on kivinen kilometripylväs. Sen kohdalla tien toisella puolen on tykkitiemme alkupiste. Paikka on parikymmentä metriä Mätäjoen sillasta länteen.

Linnoituksille vievä tykkitie esiintyy vuoden 1911 Venäläisessä kartassa mutta historian kirjojen mukaan linnoitustyöt aloitettiin vasta täällä 1915. Tie on siis piirretty vanhemmalle karttapohjalle.

Tiestä on tehty kattava selvitys museoviraston puolesta: *“Tutkimusraportti 2019, Helsinki, Pitäjänmäki, Pajamäki. Tukikohta XXXV yhdystie. Kartoitus ja koekaivaus 2019. Museovirasto, Lagerstedt John.pdf”* Selvitys tehtiin kaavoituksen tarpeita varten. Selvityksessä on tien historia ja sen rakenteita kymmenien sivujen verran, joten tässä ei tarvitse tiestä enempää selitellä. Katso <https://www.kyppi.fi/to.aspx?id=113.11948>.

↑ Tykkitie lähtee Pitäjänmäentien ja Pajamäentien risteuksen tuntumasta. Kaavoitus uhkaa tämän tien itäpäätä.

← Tien reunat on suurikokoisista kivistä. Tie on pengerretty muuta maastoa korkeammalle. Pengerrens oli hiekkaa ja pinnoitteena oli makadam, eli kivistä murskattu sepeli. Nykyinen hiekkapinnoite on 1980-90 luvuilta.

Kartanolta pohjoiseen

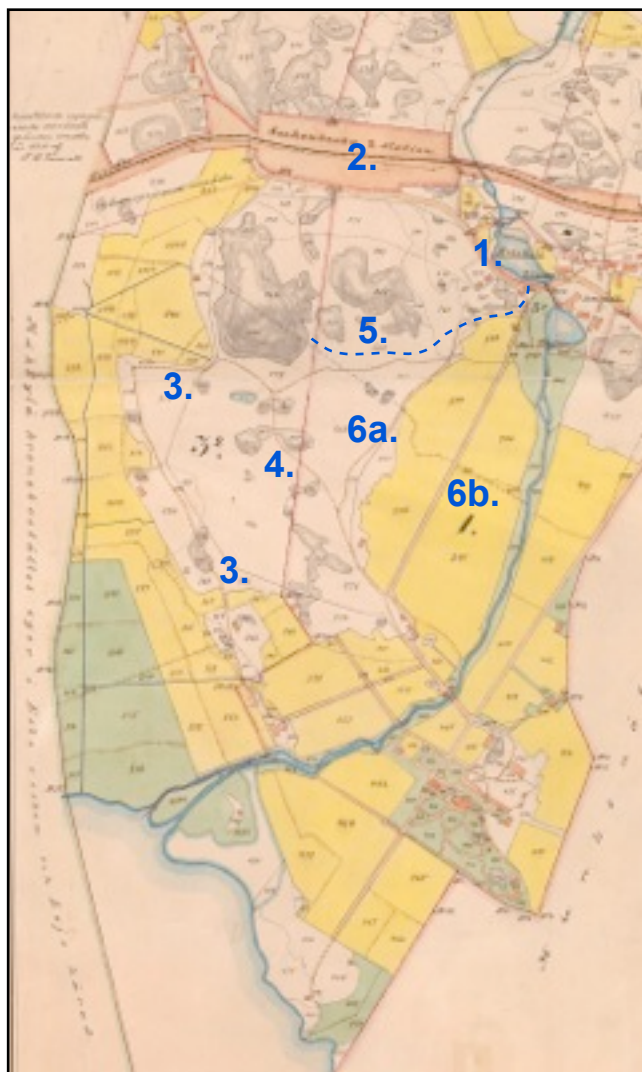
Samalta kohdista Strömbergin patoallasta kuin tykkitie, lähti myös se tie, jonka määränpää oli Talin kylällä (myöhemmin kartanolla). Tämä tie on yhdistänyt kylän ja kartanon, Mätäjoen putouksella olleen varhaisen teollisuuden kanssa (saha, panimo ym). 1700-luvulla Talin kylä oli nykyisen siirtolapuutarhan saunan viereisen sillan kohdilla, joen molemmin puolin. Talot Martas ja Reimas oli joen kaakkoispuolella koivukujan päässä ja Lassas tanssilavan kumpareen tienoilla. Vielä oli "Sold Torp" hieman Lassaksen talosta. Tie kylältä alkoi Talin koivukujan kohdilta ja kulki talin saunan, siirtolapuutarhan kerhotalon ja tanssilavan kohdilta ja kääntyi sitten koilliseen kohti vanhaa Viertotietä eli Strömbergintien suuntaan. Koivukujaa ei vielä 1776 kartassa ole. Koivukuja on merkitty Isojaon karttaan 1786 katkoviivalla tilusten päälle.

1776-1805 Kuninkaan kartastossa tie kulkee siirtolapuutarhan kohdalla olleiden peltojen länsipuolitse metsän reunassa, eli Pajamäen puolella. Pitäjänkartta 1749 sekä 1780-82 Regog-soin-tikartta piirtää myös tien kulkemaan metsän reunassa. 1870 senaatinkartassa ja 1911 venäläisessä kartassa on vain siirtolapuutarhan keskikäytävän paikkeilla kulkenut tie. Talin kylän maat 1906-1914 kartassa, virastokartasta 1929 ja 1930-luvun kartoista lähtien esiintyy molemmat vaihtoehdot. Olettaisin tien johtaneen alkujaan siirtolapuutarhan kohdilla olleiden peltojen luoteispuolella metsän reunassa. Myöhemmin on uusi väylä kulkenut suurempaa peltojen keskellä. Siirtolapuutarha on perustettu 1936.

Suorempi reitti on ollut siirtolapuutarhan keskustien kohdilla. Metsänreunan väylä on kiertänyt peltomaan ja kulkenut Poutamäentie 8:n päädyn kohdalle. Tuon osuuden tienpohja on vieläkin nähtävissä. Metsänreunan tie on jatkanut suurin piirtein nykyisen Poutamäentien kohdalla ja Pajamäentie 2:n ali kohti Pitäjänmäentien risteystä. Tie ilmestyy näkyviin Pajamäentien ja leikkikentän välistä ja kohtaa Patterimäelle johtavan tykkitien.

Kartasta riippuen tie on kääntynyt tykkitien linjausta noudatellen kohti Mätäjoen putousta tai jatkanut tykkitien toiselle puolelle. Siellä sen reitti katkeaa nykyään Raide-Jokerin väylän kohdalla, mutta jatkuu vielä radan takana, Pitäjänmäentien länsipuolella. Tien jäljellä oleva osuus päättyy Takkatiehen. Vanhan Tutuntien ja takkatien välimaastossa vanha tie on vaihdellut paikka riippuen kartasta. Alueella on ollut monenlaista toimintaa, kuten se Paja jonka mukaan Pajamäki ja Pajakukkula on saaneet nimensä.

Siis mahdollisimman sekavaa ilman karttoja. Linnoittamiseen ei tämä Talin kylälle johtanut tie suoranaisesti liity, mutta on alueen varhaisinta historiaa. Linnoitteita rakennettaessa on kuitenkin hyödynnetty olemassa olleita yhteyksiä. Tie on vaihtanut varmasti paikkaa useampaan kertaan. Kartan piirtäjästä on riippunut, mikä polku kulloinkin on kartalle piirretty.

1. Viertotie eli Vanha Turuntie ↑
2. Rautatie
3. Pellonreunan tiet
4. Oikopolku
5. Tykkitie (ei vielä rakennettu 1907)
6. Kartanolta pohjoiseen

a Metsänreunantie

b Siirtolapuutarhan keskikäytävä

Karta Öfver Tali Bys Samtliga Egor I Helsingfors. Helsingin kaupunki. Kiinteistövirasto Kaupunkimittausosasto 1905-1907.

Tuo oikean puoleinen väylä on se vanha Talin kylälle johtava tie. Talviseen aikaan sen hahmottaa paremmin. Voisi sanoa jotta tuossa kulkee Pajamäen vanhin tie. Se esiintyy kartoilla jo 1700-luvun puolella. Onhan sinne Talin kylälle toki pitänyt päästä jo sitäkin aikaisemmin joten tieura saattaa olla huomattavasti vanhempikin. Katso edellisen sivun kartasta tie 6a. ↑

VILJELY JA METSÄT

Kun katselee Patterimäen länsireunalta alempana olevaa maisemaa, voi kuvitella pienteollisuushallien paikalle peltoaukeaman, jonka takana nousee metsäinen Mäkkylän mäki. Muutama huvila ja kenties asuinrakennuksiakin näkyy metsän seassa, vaan Mäkkylän mylly ei ole luultavasti näkynyt. Kyseinen viljelyalue on jatkunut, tai alkanut kuinka vain, Albergan kartanolta Iso-Huopalahden kiertäen aina Munkkiniemeen asti. Mäkkylän itäpuolitse pellot työntyivät purovartta seuraten aivan Patterimäen juurelle ja melkein Pitäjänmäen asemalle asti. Pellot on esitetty Talin kylän maita (Tali Bys Ägor) selvittelevässä kartassa vuodelta 1775. Siinä pellot on nimetty Becknäs ängen ja Bäcknäs åkern. Ise Patterinmäki on nimellä Becknäs berget. Vielä 60-luvulla olin muiden Pajamäkeläisten poikien kanssa katsomassa kun puimuri ajoi pellolta sitä viljaa, jota me olimme suurella tarmolla tallanneet kumoon leikeissämme.

Pajamäen pallokenttä vuonna 1963 tai 1964. Pallokentän kohdalla oli myös Talin tilusten peltoa ja niittyä. Kentän takana näkee vielä tuolloin 1960-luvun alussa viljelyksessä ollutta peltoa. Oikeassa yläkulmassa on Arinatie 10 rakenteilla. →

Iso-Huopalahden itäpuolella olleet Talin kartanon pellot, muuttuivat golf kentäksi 1930-luvulla. (Helsingin varuskuntakartta "läntinen" vuodelta 1931-1934 sisältää tekstin golf kenttä. Helsingin Golfklubi r.y. perustettu 1932). Talin peltoaukeama on jatkunut Pajamäen eteläpuolitse kohti koillista aina Strömbergintien tuntumaan ohi nykyisen Pitäjänmäentien. Nämä pellot on sittemmin saaneet päällensä siirtolapuutarhan (perustettu 1936) ja kaupungin taimiston. Koivukujan ja Mätäjön välissä olleen kaupungin taimiston kohdalle rakennettiin 1990-luvun lopulla asuinrakennuksia. Nykyisen Srömbergin tehtaiden paikoitusalueen paikkeilla on ollut pieni peltotilkku. Patterimäen pohjoispuolella on ollut metsäisempi alue. Marttilassa oli peltoja ja Reimarlassakin joitakin tilkkuja. Konalan ja Malminkartanon suuremmille peltoaukeille oli noin kilometrin verran matkaa.

← *Talin siirtolapuutarhaa Pajamäen itälaidalla. Puutarhan paikalla oli Talin kylän peltoja vielä 1930-luvun alkuun asti. Pelto-
maan reuna metsän puolella ei toki ollut niin suoralinjainen kuin nykyisen siirtolapuutarhan aita. Vasemmassa reunassa kulkeva ulkoilupolku on uudempaa rakentamista vuosituhannen vaihteen kohdilta. Sen alla kulkee vanha viemäri linja Talin puhdistamolle. Viemäri on rakennettu 1940-luvun lopussa.*

Sen metsäisen alueen puusto, jonka nykyään koemme Patterimäen ympärillä, on paljolti linnoittamisen jälkeen kasvanutta. 1932 ilmakuvasa näkyy jo puita, joten aivan avomaastoa ei Pajamäenkään kohdalla ole ollut. Linnoittamisen yhteydessä puustoa harvennettiin jo linnoitusteknisistä syistä, näkyvyyden parantamiseksi. Linnoitustyömaalla tarvittiin myös puutavaraa monenlaisiin tarkoituksiin. Metsä saikin sitten kasvaa Patterimäen linnoitusten ympäristössä aika vapaasti Pajamäen rakentamiseen asti. Kovin suuria puuston hoidollisia töitä ei vielä kukaan ole tehty. Mäeltä näki 70-80-luvulla laajalti ympäristöön, Linnanmäen maailmanpyörästä lähtien. Kuin varkain on näkyvyys kadonnut eikä Poutamäentien päädyn tornitalojakaan enää kunnolla näy. Puusto on saanut korkeutta sen runsaan sadan vuoden aikana, jonka se on saanut vapaasti kasvaa.

Nykyään metsä Patterimäen ympärillä on pääosin havupuuvältaista sekametsää. Kuusi on valtapuuna notkelmissa ja mänty hieman karuimmilla paikoilla. Haapa hallitsee muutamia paikkoja ja sitten läheisten peltöjen päälle on kasvanut lehtipuiden hallitsemia alueita. Siellä täällä on joitakin jalompia lehtipuita, kuten vaahteraa ja jokunen tammi. Terhot on näppärästi kulkeutuneet poikien taskuissa Talilta ja lennelleet sitten pitkin metsiä :-).

Itse Patterimäki on karuna kalliomaastona säilynyt avoimempänä ja mäntyvaltaisena. Vallihaudoissa on lehtipuiden taimia, joita sieltä on joskus pois raivattukin. Mäki oli pitkään pusikkoisempi kuin nykyään. Vuonna 2006 oli mäellä suuri kuivuus, joka tappoi paljon pensaita ja isompiakin puita. 2007 sitten kaadettiin kuollut puusto pois ja raivattiin risukot myös vallihaudoista. Joitakin isompia mäntyjä jätettiin keloutumaan. Uutta risukoiden raivausta onkin tehty syksyllä 2023. Patterimäen luonnonsuojelualueen perustamisen jälkeen mäen puustoa hoidetaan sitten suojelutavoitteiden ehdoilla.

YMPÄRISTÖN RAKENTAMINEN

Pajamäki

Mäki Pajan takana. Pääosin 1950-luvun lopulla rakentunut lähiö.

Pajamäki on rakennettu kokonaisuudessaan Talin kylän Reimarssin (länsiosa) ja Lassaksen (itäosa) tilojen maille. Toki nuo maat oli jo tuolloin 1950-luvun lopulla Helsingin kaupungin maita. Kiinteistökartoissa on kuitenkin vielä näkyvissä tuo vanha tilusraja. Pajamäen alue oli pääosin metsämaata, jonka halki on kulkenut joitakin kulkuväyliä. Ne oli lähinnä tilusteitä Talin kartanon ja siellä olleiden tilojen yhteyksiä pelloille ja vanhalle Turuntielle.

Pajamäen asemakaavakartta vuodelta 1956. Kaavakartta on arvokas kaikille paikallishistoriasta kiinnostuneille. Siinä käytetty pohjakartta kertoo tarkasti, mitä on ollut Pajamäen kohdalla ja sen ympäristössä ennen rakentamista. Pajamäen alueella kulkevat polut ja tilustiet näkyy hyvin. Myös Patterinmäen varustuksista näkyy paljon sieltä nykyään kadonneita rakenteita.

Ennen Pajamäen kerrostalojen suunnittelua ja rakentamista alueelle on tehty erilaisia suunnitelmia. Eliel Saarisen massiivinen Munkkiniemi-Haaga suunnitelma (1915) ei aivan ylettynyt Pajamäkeen. Munkkiniemen raja kulki Talin kartanon ja Munkkivuoren välillä, josta Pitäjänmäen teollisuusalueen kohdilla ja Valimon asemalta koilliseen. Vaikka kaava ei ulotu Pitäjänmäen puolelle niin tuossa kaavapiirroksessa on hahmotelmia katuverkosta myös tälle puolelle. Haagan ympyrä ja Pitäjänmäentien linjaus oli näkyvissä. Suurinpiirtein Mätäjoen sillan kohdalta johtaa hennosti luonnosteltu katu Patterimäen eteläpuolitse Espooseen, Leppävaaran aseman suuntaan.

Suur-Helsingin asemakaavaluonnoksessa vuodelta 1918 on Patterimäen päälle piirretty julkisten rakennusten ryhmä. Siinä on myös Pajamäen ja Talin alue pitkälti pientalovaltaista korttelimaata. Samaisessa kartassa on vielä piirretty pääkatu Espoon suuntaan. Se menee Pajamäen yli Vermoon ja sitä kautta Laajalahden suuntaan. Tuo katulinja on ollut myöhemminkin mukana kartoissa. Myös siinä 50-luvun asemakaavakartassa jonka mukaan Pajamäki on toteutettu.

Pajamäen seutua on toki muutenkin kaavoitettu. Yksi kaavapiirros on vuodelta 1919. Tuo kaavasunnitelma liittyy Reimarssin tilaan. Siinä on piirretty pistoraide Patterimäen länsipuolitse. Rata ulottuisi nykyisen Poutamäentie 10 tontille ja ympärillä olisi teollisuus tontteja. Pientalotontteja olisi Pajamäen länsilaidan metsämaalla.

1932 on tehty laaja Yleiskaavasunnitelma jossa Pajamäen nykyinen alue olisi jäänyt teollisuustonttien alle. Pistoraide Pitäjänmäen asemalta olisi koukannut Patterimäen länsipuolitse tälle alueelle. Pajamäkeä ympäröivät metsät olisi olleet asuinrakentamista. Tässäkin suunnitelmassa varsinainen Patterinmäki olisi jäänyt puistoksi, eli rakentamatta.

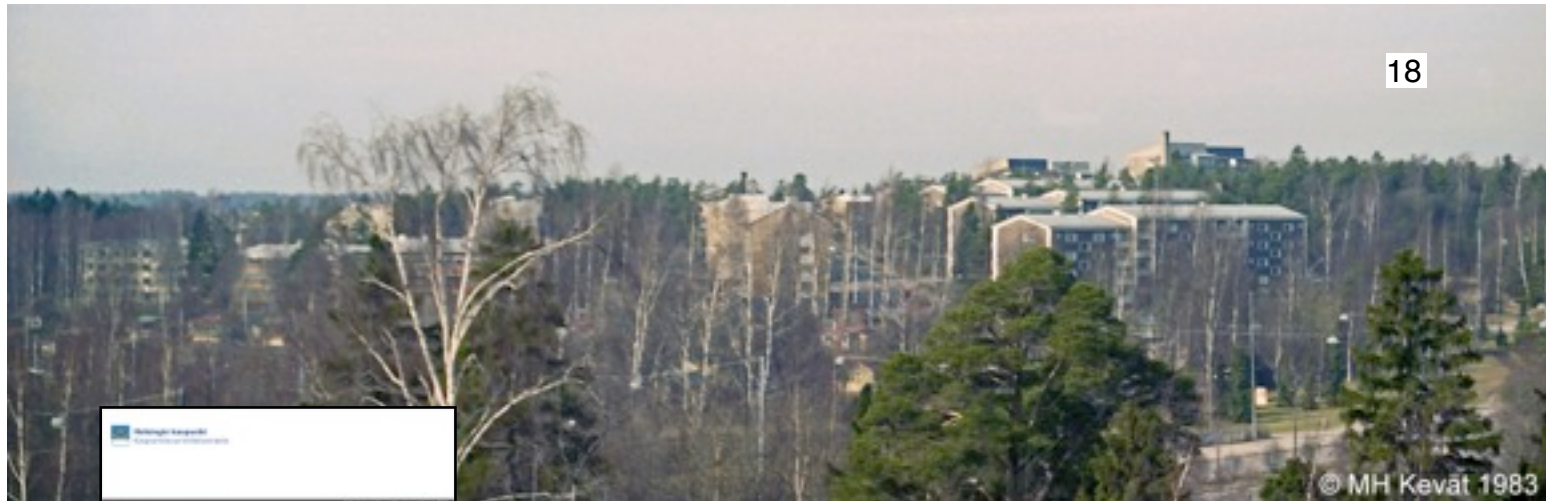

↑ Eliel Saarisen Suur-Helsingin asemakaavaehdotus vuodelta 1918. Saarisella oli jonkinlainen pakkomielle sijoittaa julkisia rakennuksia mäkien päälle. Tässäkin on Patterinmäen päällä jokin julkisen rakennelma. Tämä on ainoita suunnitelmia, joissa Patterinmäen päälle on jotain suunniteltu.

↑ Yleiskaavaehdotuksessa vuodelta 1932 jatketaan pitkälti Saarisen Munkkiniemi-Haaga suunnitelmasta. Siihen on lisätty Talin kylän maat ja menty Albergan ja Mäkkylän maille asti. Tässä suunnitelmassa Patterinmäki on säästetty mutta Pajamäen kohdalle on tuotu pistoraiteet ja teollisuutta.

Alueelle on ollut muitakin kaavasunnitelmia, lähinnä Pitäjänmäen aseman ja rautatien vaikutuksesta. Uudemmat kaavasunnitelmat eivät kuitenkaan ole Patterimäen alle toteutetun hiekkasiilon kaavaa ja rakentamista lukuunottamatta ylittäneet linnoituslaitteiden kohdille. Linnoitteita ei siis ole jäänyt Pajamäen rakennusten eikä niiden pihojen alle. Myös Patterimäelle saapuva tykkitie on toistaiseksi säästynyt Pitäjänmäetieltä asti, ilman päälle rakennettuja taloja. Patterimäen etelä- ja länsipuolella olevat ulkoilutiet on siis linnoitteita vanhempia. Pohjoispuolen polku on 1970-luvun alkupuolelta.

↑ Pajamäkeä nähtynä Strömberginpuistosta vuonna 1983.

Pajamäki ja sen rakennukset on noteerattu kokonaisuutena hyvin säilyneenä ja yhtenäisenä alueena. Alueesta on laadittu Kaupunkisuunnitteluviraston toimesta aluekartoitus ja korjaustapaohjeet joiden johdannossa mainitaan seuraavasti. *“Pajamäen 1950-luvun kerrostaloalue on Helsingin yleiskaavassa 2002 merkitty kulttuurihistoriallisesti, rakennustaiteellisesti ja maisemakulttuurin kannalta merkittäväksi alueeksi yhtenäisenä säilyneen ja aikakautta hyvin edustavan ympäristönsä vuoksi.”*

Pitäjänmäki

Pitäjänmäki. Pitäjänmäki sijaitsee aikojen saatossa olleiden eri hallintoalueiden rajoilla, sitä pitäjien mäki. Pitäjien rajat on kulkeneet milloin milläkin puolella Pitäjänmäen nykyistä aluetta. Vielä 1900-luvun alussa maat kuuluivat Konalan ja varsinkin Talin kylään, jossa oli tilat: Reimars, Martes ja Lassas. Pitäjänmäen teollisuusalue Valimotien suunnilla kuului Munkkiniemen maihin. Pitäjänmäki nimi otettiin käyttöön rantaradan ja siihen rakennetun aseman jälkeen.

Ensimmäisen maailmansodan linnoitustöiden aikoihin 1915-1918 Patterimäen alue kuului Reimarsin tilaan ja mäen itäpuoliset kalliit Lassaksen tilaan. Rakentaminen on ollut Pitäjänmäellä vähäistä. Talin tilojen päärakennukset on olleet Talin kartanon tienoilla. Konalan tilojen päärakennukset on kehä-1 paikkeilla. Mätäjoen putouksen kohdilla on ollut jonkin verran teollista toimintaa. Aseman seudulla on tietenkin ollut hieman rakentamista ja joku rakennusryhmä on karttojen mukaan sijainnut Konalantien risteyksen tuntumassa. Muuten kartoilla olevat rakennusten merkinnät on yksittäisiä, lähinnä viljelyksiin liittyviä rakennuksia. Taajempaa rakentamista on ollut Kyläkirkontien tuntumassa, se on kuulunut Konalan kylään.

1930-luvulle tultaessa alkoi nykyisen Pitäjänmäen alueen rakentaminen Reimarlan kohdilta ja teollinen toimintakin lisääntyi aseman tuntumassa. 60-luvulla oli jo Takkatien alkupää rakennettu sekä radan eteläpuolella olevan Kuormaajantien tienoot. Arinatien rakentaminen tapahtui sitten 1960-luvun loppupuolella. Patterimäen linnoitteisiin tai tykkitiehen ei Pitäjänmäen rakentaminen ole koskenut.

Talin tiluskartta vuodelta 1905 kertoo aika selvästi ettei aseman tienoilla ollut enempää rakentamista ennen Radan valmistumista. Asema ja rata valmistunut 1902.

Kartta: Kaupunkimittausosaston arkisto 1905 Tali By. →

Viljelyyn liittyneet rakennukset

Patterimäen ympäristö on ollut pitkään maatalous aluetta, joten siihen liittyviä rakennuksiakin on ympärillä ollut linnoitteiden rakentamisen aikoihin. Talin maitten lisäksi viljelyksiä on ollut Marttilan, Konalan, Lassilan ja Mäkkylän mailla. Talin siirtolapuutarhan kohdilla olleen peltomaan latoja tai muita rakennuksia on ollut Pajamäen puolen metsän reunassa vielä 30-luvun kartoissa. Sittenhän siirtolapuutarha perustettiin vuonna 1935.

Reimarsin tilan pellot ja niityt kiersivät Pajamäen länsipuolelta. Pajamäen pallokentän ja golf kentän välistä nousevan ulkoilutien vieressä on vieläkin havaittavissa ladon kuoppa. Tuo lato oli olemassa vielä Pajamäen rakentamisen aikaan ja näkyy vuoden 1964 peruskartassakin.

Patterimäkeä lähinnä ollut lato sijaitsi Arinatien mutkan kohdilla, hieman hiekkasiilon suuaukolta pohjoiseen. Tämä lato esiintyy vielä Helsingin ympäristö kartassa vuodelta 1929, mutta ei näy esimerkiksi 1932 ilmakuvassa.

TEOLLISUUSALUEET

Mätäjoen koski

Patterimäen ympärillä oleva teollisuus on I-maailmansodan aikaisen linnoittamisen jälkeen syntyntä, pois lukien Mätäjoen kosken ympäristöä. Siellä on ollut erilaista toimintaa jo hyvinkin pitkään vanhan maantien laidalla. Paikan historia ulottuu karttojenkin mukaan 1700 luvulle. Koskea on varmaan hyödynnetty jo paljon aikaisemmin. Mätäjoen teollisuushistoriasta hieman myöhemmin. sivu 24. Uudempi teollisuus tukeutui Strömbergin tehtaaseen ja on nyt viimeisten vuosikymmenien aikana osittain väistynyt asuinrakentamisen tieltä.

↑ Jo 1700-luvun karttoihin on merkittynä saha ja krouvi. Mätäjoen putouksen ympäristö kuului tuolloin Munkkiniemen maihin.

← ↑ Vielä 1992 oli putouksen vierellä nähtävissä vanhoja rakenteiden perustuksia ja muuta aikaisemman toiminnan jälkiä. Sitten puustonhoidon yhteydessä nämä on purettu tai peitetty.

1960-luvulla pellostä teollisuusalueeksi muuttunut Arinatien alue. Patterinmäen länsipuolella oleva teollisuusalue on saanut olla ilman oleellisia muutoksia. Jo vuoden 1919 Reimarsin tilan järjestelysuunnitelmassa oli tie liki siinä mihin Arinatie sitten 60-luvulla toteutettiin.

Läntinen

Patterinmäen länsipuolella oleva Takkatien ja Arinatien pienteollisuusalue on rakentunut 1960-luvulla. Suunnitelmissa se on ollut jo aikaisemmin. Joitakin laajennuksia ja muutoksia on tuolle kaava-alueelle tehty myöhemminkin. Alue pääsi hieman rapistumaan odotellessaan alueen laajempaa suunnittelua ja Raide-Jokerinkin lopullista linjausta. 2020-luvun alussa oli kaupungilla jo selvemmät suunnitelmat alueen jatkosta. Osan tonttien vuokrasopimuksia jatkettiin vuoteen 2047 asti. Sen jälkeen on ollut havaittavissa pientä piristymistä alueen ilmeessä. Vuoden 2024 alussa on jo aloitettu rakentaminen isomman uudisrakennuksen osalla.

Alue oli ollut avointa niitty ja peltomaata jo vuosisatoja. Avoimuudesta johtuen se on myös ollut Patterinmäen I-maailmansodan linnoittamisen tärkeimpiä torjuntasuuntia. Näkyvyyttä on ollut rantaradalle ja Turuntielle asti.

Pohjoinen ja koillinen

Takkatien alkupää ja Teknoksen maalitehtaan alue on ollut teollisessa käytössä 30-luvulta lähtien. Ensin radan eteläpuolitse kulkevalta tieväylältä (sittemmin Kuormaajantie). Myöhemmin 50-luvulla kaavoitetun ja rakennetun Takkatien kautta. Täältä kautta on kulkenut vanhoja polku yhteyksiä Talin kartanon suuntaan. Oletettavasti myös Patterinmäen linnoitteiden rakentaminen molempien maailmansotien osalta, on tapahtunut paljolta osin täältä aseman suunnilta käsin. Teitä ja kulkuväyliä näkyy runsaasti jo 1910-luvun kartoissa ja kaavasuunnitelmissa.

Teollisuusrakentaminen ei tälläkään suunnalla ylety linnoite rakentamisen päälle. Jotain linnoittamisen oheistoimintaa on voinut jäädä tonttimaalle. Onhan linnoittamiseen tarvittu materiaalivarastoja, huolto-, majoitus- ja muonitustilaa ym.

Takkatien alkupää nähtynä Pitäjänmäentieltä. Takkatien alun katuverkko on hahmoteltu vuoden 1946 asemakaavakartassa, jossa myös Pitäjänmäentien nykyinen linjaus esiintyy. Rakennuksia on purettu ja uusia tehty tilalle. Teollisuusalueella oli toimintaa jo 30-luvulla kuormaajantien puolelta.

LUONTO

Patterimäen luontoarvot on todennettu jo kauan. Kasvillisuus on rikasta ja harvinaisuuksiakin löytyy. Avoimet kalliomaastot on myös harvinaistuneet joten ei ole ihme että, mäki on päässyt luonnonsuojeluohjelmaan ja sittemmin hyväksytty alueelle perustettava luonnonsuojelualue. Mäelle on jo laadittu "Helsingin Patterimäen luonnonsuojelualueen hoito- ja käyttösuunnitelma vuosille 2024–2033". Rauhoituksen tarkoituksena on arvokkaan kallioalueen ja kasvillisuuskohteen monimuotoisuuden sekä muinaismuistojen säilyttäminen.

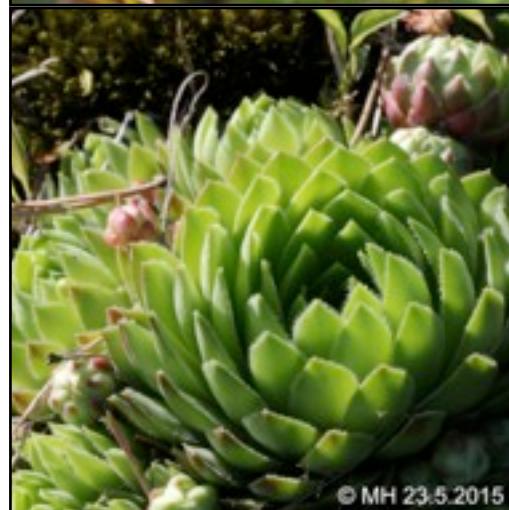
Kasvillisuus on tutkittu perusteellisesti suojelualueen perustamisen yhteydessä ja se on selvitetty hoito- ja käyttösuunnitelmassa. Siksi ei ole tarpeellista käydä sitä tässä tarkemmin läpi. Kasvillisuuden kannalta arvokkaimmat alueet on siis mäen keski- ja eteläosan avokalliot ja kallioketo sekä -ruohikko alueet. Mäellä on perinne- maisemalajistoa johon ei kuulu karjatalouteen liittyvää maankäyttöä. Lisäksi on myös karuista kalliotyypeistä poikkeavaa lajistoa linnoitteiden rakentamisessa käytettyjen, kalkkivaikutusta tuottavien materiaalien vuoksi.

Suojelun tarve muodostuu umpeen kasvamisen muodostamasta uhasta ja lisääntyvän käytön aiheuttamasta kulutuksesta. Tarkoitus on siis hoitaa alueen kasvuympäristöä ja ohjata kulkemista vähemmän luontoa kuluttaville reiteille.

Harvinainen kasvillisuus ja elinympäristö pitää sisällään myös harvinaisia eläinlajeja. Hoitosuunnitelmassa on mainittu mm. taantuneista perhoslajeista. Voin hyvin kuvitella muitakin hyönteislajeja jotka tarvitsevat näiden luontotyyppien säilymistä.

Linnut, nisäkkäät ja muut hyönteisiä isommat eläimet tarvitsevat rauhaa ympäristöä. Patterimäki on osa laajempaa viherväylä verkostoa ja tarjoaa siten osaltaan suojaa ja kulkureitin eri lajeille. Viherväylänä toimii lähinnä mäen lakialuetta kiertävät metsät. Itse mäki taasen antaa suojapaikkaa ja rauhaa useille lajeille.

↓ *Mäeltä ottamiani kuvia vuosien varrelta* ↗ ↘

MAAPERÄ

Mäen päällinen on pääosin kalliota. Keski- ja eteläosassa on osin laajasti avokalliota. Itä- ja pohjoisosa on metsäisempää ja avoimen kallion osuus on pientä. Avokallio jatkuu mäen itäpuolella aina Pitäjänmäentien ja Pajamäentien risteykseen asti. Korkeimman mäen luoteispuolella on moreenipintainen metsäisempi rinne. Se päättyy Arinatien alueella olleeseen viljeltyyn alueeseen mikä lienee vanhaa savikkoista merenpohjaa. Mäen eteläpuolella on ollut metsäistä ja osin kalliopintaista maastoa joka nyttemmin Pajamäen rakennusten tonttimaana ja siten muokattua pihamaata. Patterimäen laelta kaakkoon, tykkätien eteläpuolella on metsäisempää aluetta, josta on otettu paikon pintamaata johonkin käyttöön. Nuo pintamaan poistot on vanhaa perua ja liittyvät linnoitteiden rakentamiseen. Tuolla on myös hiekkapohjaista maaperää.

Patterinmäen eteläpään avokalliota. ↑

HISTORIA

NIMI

Patterimäki on saanut nimensä II-maailmansodan aikaisesta ilmatorjuntapatterista, joka sijaitsi mäellä. Tarkemmin ottaen mäellä oli sodan aikana useampia eri ilmatorjuntapattereita. Eri aikoina olleet patterit oli lähinnä armeijan hallinnollisen jaon mukaisia ryhmittymiä. Eri pattereissa on eri tykit ja eri miehistö.

Patterimäki nimi siis viittaa sodan aikaiseen ilmatorjuntaan, mutta mäellä on toki ollut muitakin nimiä ennen II-maailmansotaa. Helsingin karttapaikan sivuilta löytyy Pitäjänkarta vuodelta 1749. Siinä on Patterimäen etelä-lounaispuolella, eli nykyisen Pajamäen kohdalla teksti "Wermobacke" eli "Wermon kukkula". Museoviraston sivuilta löytyneessä kartassa vuodelta 1776, mäen kohdalla lukee "Becknäs Berget". Karttaa on täydennetty 1898, mutta karttateksti näyttää alkuperäiseltä. Mäen länsipuolella on Becknäs ängen ja Bäcknäs åkern.

Sodan aikana mäki tunsu nimen "Pajakukkula", mikä oli armeijan käyttämä nimitys ilmatorjuntapatterien sijoituspaikasta. "Paja" viitanee samaan lähteeseen kuin Pajamäki, eli Strömbergintiellä sijanneeseen pajaan jonka luota lähti tykkätie mäelle.

Nykyään käytetään kartoissa sekaisin muotoja Patterimäki ja Patterinmäki. Esimerkiksi Patterinmäen linnoitusalue tai Patterimäen puisto. Puhekielessä kuulee myös molempia muotoja. Paikalliselle nuorisolle mäki oli ainakin 60-70 luvuilla "Patsku".

ALUEEN HISTORIA

Varhaishistoriaa

Alueen historiaa on tullut paljolti sivuttua jo aikaisemmin teiden ja rakentamisen yhteydessä. Itse Patterinmäellä ei ennen linnoitteita ole tiettävästi ollut mitään pysyvää ihmisen rakentamaa toimintaa. Jollekin tuulimyllylle olisi kenties voinut paikkaa katsella. Mutta varmempitoimista vesivoimaa on ollut lähellä saatavissa. Miltään kartalta tai muusta lähteestä ei myöskään ole mainintoja rakentamisesta osunut silmiin.

Lähiseudulta onkin sitten jäänteitä aina kivikaudelta asti. Pitäjänmäen leikkikentän laidalta on arkeologisissa kaivauksissa löydetty jäänteitä ihmisen toiminnasta 6000-4000 vuoden takaa. Tuolloin nämä mäet on olleet saaria ja luotoja. Paikalla on kalasteltu. Vantaanjokikin laski silloin Helsingin niemen tälle puolelle. Pitäjänmäen leikkikentän laidan kaivauksista ja tutkimuksista löytyy tietoa mm. Pitäjänmäkiseururan sivuilta "<https://www.pitajanmakiseura.fi/?paged=2&cat=9>".

Kirjallisia merkintöjä alueen historiasta on 1300-luvun puolivälistä, jolloin Vantaanjoen kalastusoikeudet luovutettiin Viron Padisten luostarin munkeille. Näistä ajoista saattaa juontaa Munkkiniemen nimi.

Uudemmalle ajalle tultaessa alkaa pysyvämpää asutusta muodostumaan ja maata otetaan viljelykäyttöön. Maitse tapahtuvan liikenteen pitää kiertää Iso-Huopalahden pohjoispuolitse, joten tieverkoston pääreitit muodostuu Patterinmäen pohjoispuolen tukevammalle maaperälle. Asutus muodostuu viljelyn mukaan ja tiestö taasen asutuksen kautta.

Lähiseudun kylät

Konalan historiaa löytyy mm. Torbjörn Holmqvistin Konalan seudun historiikista. Sen mukaan Konalasta tiedettäisiin ainakin kolme taloa jo 1540. Tarkemmin kylän talojen ja niiden nimiä tiedetään 1700 luvulla. Konalan kylän maat on kuitenkin jääneet pääosin junanradan pohjoispuolelle, ulottuen kuitenkin osin nykyisen Vermonrinteen alueelle. **Mäkkylän** ja **Albergan** maat, kuten **Stor Hoplax**.n kyläkin on olleet nykyisen Espoon puolella. Lähimmillään Patterinmäkeä Vermon raviradan kohdilla. **Lill Hoplax**.n kylä on ollut Pikkuhuopalahden pohjoispäässä ja käsittänyt lähinnä Etelä Haagan aluetta. **Munkkiniemen** maita on ollut Pikku Huopalahdesta Talin pelloille ja koillisessa Pohjois-Haagaan asti. Kylien rajat on vanhemmista kartoista hieman vaikeasti hahmotettavissa. Myös hallinto, verotus, omistus ym. on sekoittaneet kylän rajoja.

Patterinmäki on kuulunut **Talin** kylän alueeseen. Myös Talin kylä on tiettävästi peräisin keskiajalta. Kylään kuului tilat: **Reimars**, **Martas** ja **Lassas**. Kylän maista muodostui myöhemmin Talin kartanon maat. Patterinmäki on sijainnut Reimarlan tilan mailla. Lassaksen maat on alkaneet aivan Patterinmäkeä itäpuolelta kiertävän ulkoilutien tuntumasta. Reimarlan ja Lassaksen tilojen raja on vieläkin piirrettynä Helsingin kantakarttaan. Karkeasti ottaen Pajamäen länsipuoli on Reimarlan tilan mailla ja itäpuoli Lassaksen tilan alueella. Tilojen nimet näkyvät vieläkin kartoilla, Reimarla, Marttila ja Lassila.

Pitäjänmäki on muodostunut Konalan ja Talin kylistä. Nimen "Pitäjänmäki" sanotaan muodostuneen Espoon pitäjän maista erottuakseen, ensin Helsingin Sockenbacka (Helsingin pitäjän mäki) ja sitten lyhentyneen Sockenbacka (Pitäjänmäki). Rautatien ja aseman rakentamisen myötä 1900-luvun alussa, tuli aseman nimeksi Sockenbacka. Pitäjänmäki julistettiin taajaväkiseksi yhdyskunnaksi 1908.

Rakentaminen Pitäjänmäellä oli lähinnä maanomistajien lohkomille tonteille rakentamista ilman laajempaa suunnitelmaa. 1946 suuren alueliitoksen yhteydessä, iso osa Helsingin maalaiskunnasta, Pitäjänmäki sen mukana sekä mm. Haagan kauppa ja Huopalahden kunta liitettiin Helsinkiin. Tämän jälkeen Helsinki alkoi enemmän säädellä rakentamista. Vaikka Reimarsin tilan maille tehtiin suunnitelmia jo 1910-luvun loppupuolella niin, Patterinmäen ympäristön rakentaminen pääsi vauhtiin vasta 1950-luvulla. Patterinmäki on siis saanut olla aikojen alusta asti vain yksi kallioinen mäki peltojen ja metsien keskellä kunnes sitä alettiin linnoittamaan 1915.

Ei pidä unohtaa Espoon puolella olevaa **Mäkkylää** jossa on ollut virkatalo torppineen ja sitten **Albergan** kartano tiluksineen. Silläkin suunnalla historia on pitkä, aina kivikaudelta lähtien.

Mätäjoki ja teollistuminen

Joessa on Strömbergin tehtaan kohdilla Helsingin toiseksi korkein vesiputous. Se oli alueen asukkaille merkittävä vesivoiman antaja. Koko Pitäjänmäen teollisuusalueen voidaan katsoa alkaneen putouksen kohdalla olleesta pienimuotoisesta yritystoiminnasta. Paikka on Helsinkiin johtavien teiden risteyksen tuntumassa. Siitä on ollut yhteys Talin kylälle ja joesta on saatu vesivoiman lisäksi vettä muuhunkin käyttöön. (Alla kooste eri lähteistä löytämistäni tiedoista.)

Talin kylällä ja Mätäjoen varrella on aikojen kuluessa ollut kaksi myllyä, tuulimylly, tiiliruukki ja saha. Turuntien tuntumassa oli eri aikoina, kestikievari, myllykrouvi (1730) ja kapakka sekä panimotoimintaa. Kyläläisille annettiin lupa 1701 metsänvartijan torppaan perustamiseen, tarkoituksena suojella kylän metsiä. Siellä oli myös oikeus harjoittaa oluen ja paloviinan myyntiä. Tiiliruukki sai luvan 1756, vaikka sitä vastustettiin puun kulutuksen ja kalavesien pilaamisen takia. Saha siirrettiin 1740 sen aiheuttamien tulvien takia. Se lopetti toimintansa 1780-luvulla tukkipulan vuoksi. Alueen ensimmäinen yksityinen yritys oli Kröckelin panimo, joka oli toiminut Mätäjoen kosken partaalla jo 1800-luvun puolivälissä.

Ensimmäisenä varsinaisena teollisuuslaitoksena alueelle tuli Gottfrid Strömbergin tehdas. Yhtiö toimi Sörnäisissä 1898–1934, Pitäjänmäessä vuodesta 1934. Patterimäen I-maailmansodan linnoitteiden kannalta tehtaan rakentamisen vaikutus oli tavallaan huomattava. Patterinmäelle rakennetun toisen maailmansodan ilmatorjuntapatterin oli tarkoitus suojella myös Strömbergin tehdasta. Kuinka paljon tehdas vaikutti patterin sijoittamiseen? Joka tapauksessa ilmatorjuntapatterin rakentaminen on vaikuttanut eniten mäellä olleiden vanhempien varustuksien tuhoutumiseen. Toisaalta mäki on saanut patterista runsaasti historiallista syvyyttä. Mätäjoen teollisuushistorian selvittäminen vaatisi aivan oman projektin.

Mätäjoen putous ja taustalla Strömbergintien silta. Putouksen päällä oli kosken asetetut tasapintaiset kivet. Siinä oli puistokäytävien puisia siltoja varhaisempi joen ylityspaikka.

Paikalla ollut saha on tietenkin ollut aivan koskessa kiinni jotta sen voimaa on voitu hyödyntää. Putouksen itäpuolella oli maassa joitain perustuksia näkyvissä vielä 1990-luvulla. →

Strömbergin tehdas. Tyylikäs 1934 valmistunut teollisuusrakennus. Näillä kohdin toimi aikaisemmin ne panimot ja kestikievarit. ↓

I-MAAILMASODAN LINNOITTEET

Tarkemmin linnoitteiden rakenteista, määristä ym. I-maailmansodan osalta tuonnempana.

Patterinmäki osana linnoite kokonaisuudessa

Helsingin linnoittamisesta I-maailmansodassa on kirjoitettu muutamia teoksia ja museovirastokin julkaissut aiheesta paljon. Linnoitteet oli siis rakennettu suojaamaan Helsingin edustalla olevaa tärkeää sotasatamaa ja tietysti itse Helsinkiäkin. Venäjä tarvitsi Pietarin suojaksi Suomenlahden hallintaa ja siihen laivastoa. Myös Viron puolelle rakennettiin linnoitteita. Epäiltiin kuitenkin Saksalaisten nousevan maihin Suomen länsirannikolla ja etenevän Pietaria kohden maata myöden. Siksi linnoitteita rakennettiin koko Suomen alueelle pääväylien varteen. Helsingin linnoitteet rakennettiin maitse tuotavien kenttätykkien kantaman ulkopuolelle jotta vihollinen voitaisiin pysäyttää ennen ampumaetäisyyttä sotasatamaan. Ensimmäinen linja Munkkiniemen, Ruskeasuon ja Pasilan tasolla todettiin nopeasti olevan liian lähellä. Puolustuslinjan rakentaminen siirrettiin jo 1915 nykyisen Kehä 1 tasolle.

Linnoitteissa on monin paikoin havaittavissa pari peräkkäistä puolustuslinjaa. Patterinmäki kuului tukikohtaan XXXV, joka oli taempi asema. Tämän tukikohdan edessä oli Konalan ja Mäkkylän tukikohdat XXVII ja XXVIII. Tukikohta XXXV käsitti Patterinmäen lisäksi Strömberginpuistossa olleen puhelinkeskuksen varustukset, Valion alueella ja Kaupintien varrella olleet varustukset sekä Reimaran ja Marttilan linnoitteet.

Patterinmäki on ollut strategisesti tärkeällä paikalla pääteiden ja rantaradan vieressä sekä Ison-Huopalahden pohjoispuolella. Mäeltä on voinut havaita ja hallita laajasti lounaan ja lännen puolen peltoja ja liikennettä radan ja Turun maantien suunnalla. Lisäksi Konalantien paikalla on tullut tärkeä maantie Hämeenkylässä ja pohjoisen suunnilta. Kaikki maitse lännestä ja luoteesta tuleva liikenne on siis joutunut kulkemaan Patterinmäen ohi.

Patterinmäki on ilmeisesti sijaintinsa ja tärkeytensä takia linnoitettu kaikkiin ilmansuuntiin eli omaksi linnakkeeksi. Mäen taisteluvälikkeet on rakennettu ottamaan vastaan vihollista joka suunnasta. Muuten pääosa seudun välikkeistä on selkeästi suunnattu yhteen rintamasuuntaan.

Helsinki Maarintama Sotasaa-liskeskusoston topografikartat.

Kartta: Kaarela Laajalahti. Linnoitteiden tilanne noin 1916, merkinnät 1918.

←
Patterinmäki näkyy linnoitus-ketjun taustalla.

“Espoon muinaismuistot 2” kirjanen kertoo linnoitteista mm. seuraavaa:

“Linnoitustyöt aloitettiin vuonna 1914 ja ne ulotettiin Espoon puolelle vuonna 1915. Rakentamista jatkui aina vuoden 1917 maaliskuun vallankumoukseen saakka.

Maarintaman linnoituslaitteet rakennettiin erilleen yhdeksi vyöhykkeeksi nk. hajautetun järjestelmän mukaisesti, jonka tarkoitus oli saada vihollisen tykistötuli hajaantumaan ja siten vähentää sen tehoa. Helsingin maalinnoitus oli ensimmäisiä tämän periaatteen sovellutuksia maailmassa. Linnoituslaitteet sijoitettiin jollekin maastoa hallitsevalle kukkulalle, jonka edustalta raivattiin metsää. Linnoituksen eri osien välillä oli tykkiteitä ja etulinjan pesäkkeiden välillä yhdyshautoja.

Helsingin maalinnoitus ei koskaan valmistunut ja sen ainoa käyttö tositilanteessa tapahtui 11.4.1918, jolloin Helsingin seudulle etenevät saksalaiset valtasivat lyhyen kahakan jälkeen Leppävaaran Nupukivenkalliolla olevan tukikohdan. Leppävaarasta saksalaiset etenivät seuraavana päivänä kohti Helsinkiä.”

Museovirasto. www.kyppi.fi sivusto mainitsee Patterinmäestä seuraavaa:

Tukikohta XXXV:11, Patterinmäki, (Tiivistelmä)

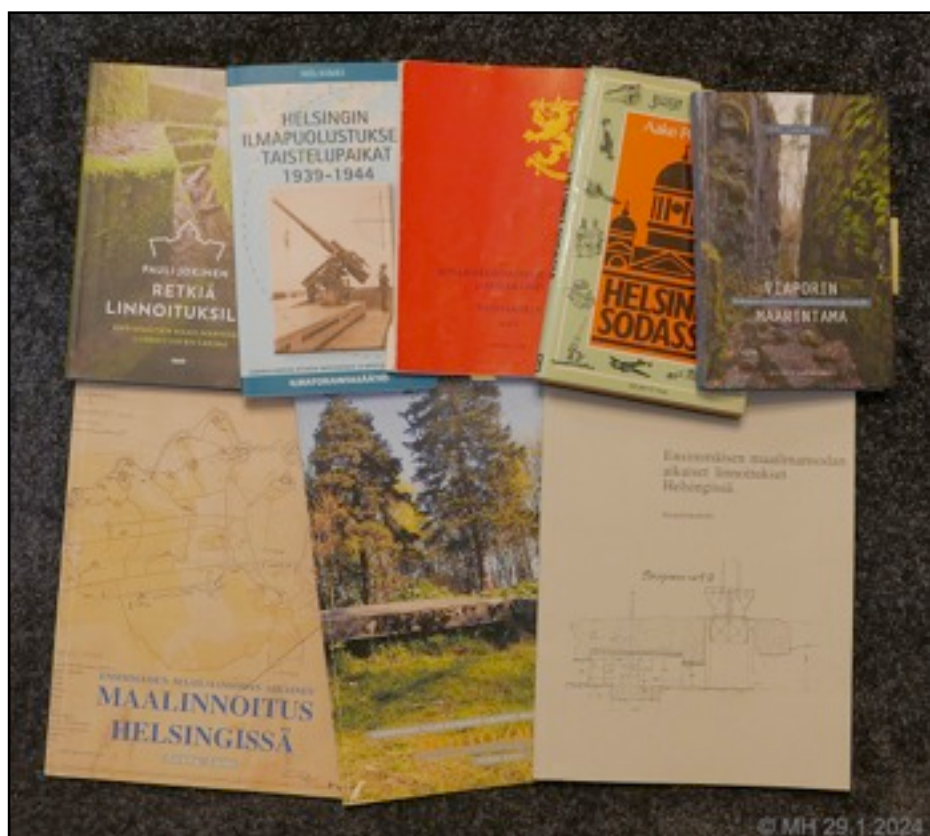
”Ensimmäisen maailmansodan aikainen puolustusasema. Rakennusajankohta 1915-1918. Puolustusasemassa on pääasiassa kallioon louhittuja mutta myös maahan kaivettuja yhdys- ja taisteluhautoja. Suurin osa haudoista on vahvistettu muuratuilla harkkokivillä, betonilla tuettuja hautoja on vähemmän. Taisteluhautoja on yhteensä 300m, torjuntasuuntina kaikki ilmansuunnat.

Konekivääriasemia on 5 kpl ja tähystysasemia 9 kpl. Kaikki asemat on rakennettu muuratuista kivistä. Katot on räjäytetty. Puolustusaseman pohjoiskärjessä on kahden konekivääriaseman ja yhden tähystysaseman muodostama kokonaisuus, joihin on päästy yhteisestä, katetusta eteistilasta. Matalia, avoimia asemia, joista ainakin osa on tarkoitettu valonheittimille, on 5 kpl. Osa asemista on hevosenkengänmuotoisia ja osa monikulmaisia. Asemat on rakennettu muuratuista kivistä.

Suojahuoneita on 7 kpl. Ne on rakennettu muuratuista kivistä tai betonista. Katot on räjäytetty. Puolustusaseman keskiosassa on kallioon louhittu suojahuone, jonka sisämitat ovat 10 x 4 m sekä eteinen. Betonikatto on holvattu ja se on säilynyt ehyenä.

Samalle mäelle on rakennettu v.1940 ilmatorjuntapatteri. Sen kivistä maasta ja betonista rakennetut laitteet ovat osaksi I maailmansodan linnoituslaitteiden päällä.”

Netin laajan materiaalin lisäksi linnoitteista löytyy myös kirjallista materiaalia. Tässä joitakin teoksia Helsingin puolelta ja yleisesti linnoitteista. →

ILMAILMANSOTA**Ilmatorjuntapatteri**
"Pajakukkula"

1. Upseeri korsu
2. Kanttiini korsu
- 3, 4, 6 ja 7. Miehistö korsut
5. Sauna korsu
8. Toimisto korsu
9. Keittiö

KK Konekivääriasemat**I - VI** Tykkien paikat**L1 ja L2** Luolat**TJ** Tulenjohto Tähystys**?** Tuntematon rakennus**K1 - K6** Kartalla tai maastossa näkyvä tuntematon rakennus

Ilmatorjuntasäätiön julkaisussa “Helsingin ilmapuolustuksen taistelupaikat 1939-1944” kuvataan Pajakukkulalla olleet patterit, niiden aseistus ja ajankohdat.

101. Raskas ilmatorjuntapatteri siirtyi Pajakukkulalle kesäkuussa 1941. Aseistuksena neljä 75 mm:n tykkiä. Patteri siirtyi pian Ilmalaan.

Merivoimien **53. Raskas ilmatorjuntapatteri** siirtyi heinäkuussa 1941 Helsinkiin ja siitä tuli **201. Raskas ilmatorjuntapatteri**. Se asettui Pajakukkulalle mukanaan neljä kiinteälavettista 75 mm:n ilmatorjuntatykkiä ja tulenjohtolaite. Patterin nimi vaihtui elokuussa 1941 numeroon **202**. Patterin tulenjohtoupseerina toimi syyskuusta 1941 alkaen vänrikki Touko Laaksonen, joka tunnetaan sodan jälkeisestä taiteilijanimestään “Tom of Finland”. Joulukuussa 1942 nimeksi tuli **3. Rannikkoilmatorjuntapatteri** ja syyskuussa nimi vaihtui muotoon **3. Raskas Rannikkoilmatorjuntapatteri**. Lokakuussa 1943 patteri siirtyi Melkkiin.

Jatkosodan alussa **3. Raskas Rannikkoilmatorjuntapatteri** oli välillä Turussa, josta siirtyi Pajakukkulalle lokakuussa 1943. Silloin peitenimi oli “Paja”. Tuolloin patteriin kuului neljä 76 mm:n venäläistä sotasaalistykkiä ja tulenjohtokone. Marraskuussa tuli vielä 2 tykkiä lisää. Patteri oli mukana ilmapuolustuksessa marraskuuhun 1944 saakka, jolloin viimeiset miehet kotiutettiin.

Aake Pesosen kirjassa “Helsinki sodassa” on mainintoja Pajakukkulasta. Alla otteita tuosta kirjasta.

-s. 117 “Samaan aikaan avasi tulen myös Pajakukkulalla oleva 101. Rask.It.Patteri, jonka päällikkönä oli kapteeni Pentti Paatero, ampuen kaksi ryhmää ylilennon jälkeen poistuvalla kurssilla.”

-s. 118 “Klo 07.50 oli uusi pommituskonemuodostelma jo kiitämässä lännestä kohti Helsinkiä. Pajakukkulalla patterin päiväkirja kertoo tapauksesta seuraavaa:

Klo 07.50 saapui patterin pohjoispuolitse lännestä itään 10 SB-konetta lentokorkeuden ollessa 3600m lentuejonossa. Tulenjohtokone otti maaliksi keskimmäisen koneen. Vähän vaihtopisteen jälkeen ammuttiin 2 ryhmää eli 8 laukausta. Räjähdympilvet jäivät jälkeen kranaattien räjähtäessä jälkimmäisen lentueen alla ja heti takana. Tällöin alkoi yksi kone jäädä muista jälkeen, kallistella ja syöksyi lopulta savuten maahan Malmin suunnalla. Lentäjät hyppäsivät koneesta laskuvarjoilla. Taivaskallion patteri ampui samaan maaliin 13 kranaattia, mutta kone todettiin Pajakukkulalla patterin alas ampumaksi.”

Mäellä olevien jäänteiden, ilmakuvien ja kirjallisen tiedon perusteella voi todeta varustusten määrässä ja sijainnissa olleen muutoksia patterin toiminnan aikana. Ilmatorjuntasäätiön julkaisun mukaan mäellä olisi loppuvaiheessa ollut jopa 6 tykkiä. Helsingin karttapalvelun ilmakuvasa vuodelta 1943 näkyy 4 tykkiä, mutta 2 lisätykkiä tulikin vasta marraskuussa. Vuoden 1950 ilmakuvasa voi vielä hahmottaa useampia rakenteita joita ei vuoden 1943 kuvassa näy. Samoissa kohdin on museoviraston kuvissa (vuodelta 1944) tykkejä sekä valjeja.

Patterinmäen ilmatorjuntapatterin loppuvaiheen rakenteiden selvittäminen onkin haasteellista. Paljon on purettu ja mäen myöhäisempi käyttö on lisännyt muutoksia.

Panoraamakuva mäen laelta. Kuva tulenjohtopisteen kohdilta pohjoiseen. Kuvan alueella on ollut ainakin neljä korsua, kaksi tykinpaikkaa, yksi konekivääriasema. ↓

Tykkiasemat

Patterinmäellä on ollut pääasiassa neljä tykkiä. Vuoden 1943 lopulla mäelle tuotiin kaksi lisää. Vuoden 1943 ilmakuvasa näkyy nuo neljä tykkiä. Sotamuseolla on vuodelta 1944 muutama valokuva, joissa esiintyy kaksi tykkiä, joita ei vielä näy 1943 ilmakuvasa. Sodan loppuvaiheen tykkien paikat voitaneen siis määrittää näiden kuvien perusteella. Nuo kaksi uusinta tykinpaikkaa on nähtävissä myös vuosien 1950-1956 ilmakuvasa.

Yksi tykinpaikkojen numerointi löytyy eräästä kansallisarkiston sotapäiväkirjasta 1941-1942. Sen mukaan tykki (I) on kumpareella, mäen keskelle nousevan tien vieressä sen länsipuolella. (II) on ollut suurten portaiden yläpäästä hieman kaakkoon. (III) on ollut siinä kivikasassa, joka on toisen säilyneen pyöreän betonibunkkeri (Konekivääriasema 2) pohjoispuolella, mäen keskellä. (IV) on mäen itälaidalla, aurinkokuntamallin auringosta n.20m itään oleva kivikasa (kuva vuodelta 1963 sivulla 2). Tykinpaikka (V) (oma numerointi) on ollut aivan hiekkasiilon täyttöaukon kyljessä, sen itäpuolella. (VI) tykki (oma numerointi) on ollut mäen koillislaidalla pyöreältä betonibunkkerilta n.20m koilliseen, ison suojahuoneen yläpuolella.

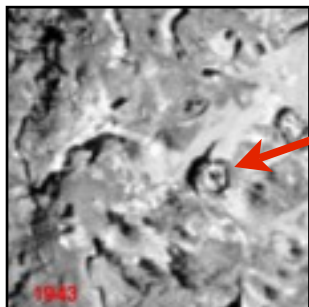

➤ Kuva samaan suuntaan kuin edellisen sivun kuva. Muutosta on havaittavissa. Tämä Sotamuseon kuva vuodelta 1944. Vasemman puoleinen on **Tykki I** ja oikean puoleisen olen numeroinut **Tykki V**. Etualalla on upseerikorsu **I**. Takavasemmalta näkyy vieläkin ehjänä säilynyt konekivääri-aseman kivistä muurattu pyöreä suoja.

Tykkiasema I nähtynä vastakkaisesta suuntaa. Paikka on hyvin maisemoitu, vain ruohikoinen kumpare. ➔

Tykinpaikka II. Tuossa mäntyjen kohdilla on muhkuraista ja ympäristöössä on kiven lohkareita. Jos ilmakuvissa ei tällä kohtaa näkisi tykkiasemaa niin, ei mitenkään voisi päätellä sellaista olleenkaan. →

Tykkiasema III.

Tykin paikka on mäen korkeimmalla kohdalla. Asemaan johtaa kivetty ramppi. Asema itsessään on noin metrin korkeudella. Tykin paikan ympärillä ollut suoja on romahtanut tai romautettu sisäpinnan puuosien poistamisen jälkeen.

←

Tie tykille III.

Kuva otettu tulosuuntaan. Tykkiasemalle johtavan väylän laidassa on maassa betoninen kouru. Se tuskin on sadevesiä varten. Epäilien kourun olevan kaapeleita varten tehty. Taustalla olevalla avokalliolla oli tulenjohto, mittalaitteineen ja tieto tykeille piti saada jotenkin kulkemaan. →

Tykkiasema IV.

Mäen itälaidalla oleva tykin paikka. Asema näyttää ehjältä vielä vuoden 1950 ilmakuvassa. Sen jälkeen sen reunavallien yläosat on sortuneet ja jäljellä on pyöreähkö, lähes tasalakinen kivikumpare. Kumpareella on ollut erilaista toimintaa joka, on madaltanut ja pyöristänyt sitä. Vertaa kuva vuodelta 1963 sivulla 2.

Tykkiasema IV idän suunnalta nähtynä. Sen valli on hiukan luhistunut tältä puolelta.

I-maailmansodan taiteluhauta kiertää tykkiaseman itäpuolelta. Siitä haarautuu käytävä joka, päättyy tykkiaseman kylkeen. Onko tykin paikan kohdalla ollut joku suojahuone tai vastaava?

Tykkiasema V

Ilmakuva vuodelta 1950. Tykin V suojavalli on jo osittain tuhoutunut. →

Muita kuvassa erottuvia kohteita:

Konekivääriasema KK

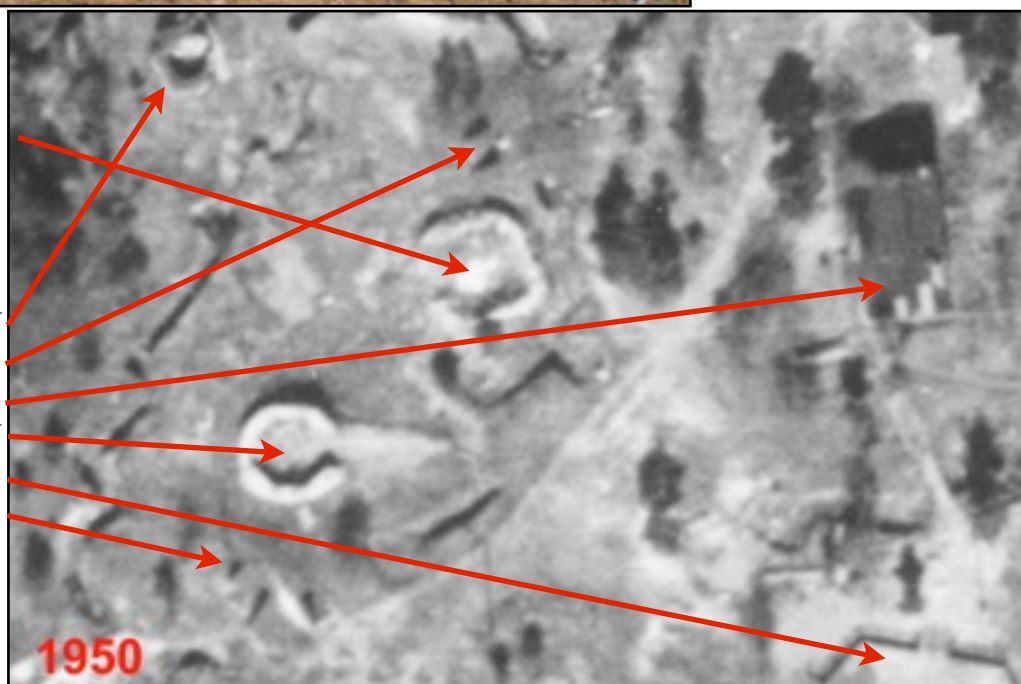
Toimistokorsu 8.

Keittiö 9.

Tykki I

Tanssilava

Upseeri korsu 1.

Tykkiasema VI.

Tämä Sotamuseon kuva on vuodelta 1944.

Asema on poikkeuksellisen muotoinen eli neliö. Asema sijaitsee mäen koillislaidalla aivan suuren suojahuoneen yläpuolella, lähellä tykkien päätyä. Taustalla näkyy Strömbergin tehdas. →

Tykkiasema VI

Aseman suojavallin jäänteitä näkyvissä kuvan vasemmalla puoliskolla. Männyt on kasvaneet tukeviksi 75 vuoden aikana.

←

Kuvan keskellä näkyy tykkiaseman edessä olleen miehistökorsun 4 kuoppa. Tuo korsu oli I-maailmansodan aikaisen suojahuoneen XXXV:11/14 kohdalla.

Tykit on olleet suojattu kivivalleilla. Suojavallit on olleet noin metrin korkuisia ja saman verran paksuja. (I-IV) tykinpaikat on olleet ulkopäin lähes pyöreitä. Sisäpuoli on ollut joidenkin valokuvien perusteella puuverhoiltuja, 6-8 kulmaisia. Asemia on uudistettu asejärjestelmien vaihtumisen yhteydessä. Alkujaan enemmän 6-kulmaisia (ilmakuva 1943) ja vuoden 1950 ilmakuvasa ainakin (I) ja (IV) on 8-kulmaisia. Tykkiasema VI oli poikkeuksellisesti nelikulmainen. Asemien suojavallien kivetyksessä on käytetty hyvin niukasti betonia, jos ollenkaan. Tykkiaseman VI taakse on tasattu kenttä jonka koillispääty ja osa luoteisreunaa on pengerretty kivillä. Tasanne näkyy selvästi vasta vuoden 1956 ilmakuvasa, joten se lienee tanssilavan aikainen.

Nykytilanne 2023. (III) ja (IV) tykkien kumpareet on pyöreitä kivikehiä ja selvästi nähtävissä vieläkin. (VI) tykin suojakiveys on ollut neliö. Sekin on selvästi löydettävissä, tosin takaseinä puuttuu täysin. Tykin (I) kohdalla kasvaa tällä hetkellä kookas mänty. Muuten siinä on vain heinikkoinen kumpare. Tykin (II) paikalla ei ole kuin hieman epätasainen maanpinta, joku puska ja pari mäntyä. Mikään ei viittaa tykin paikkaan. Tykinpaikka (V) on ollut kivikehäinen kuten asema (I). Se on ollut kookas ja pikemmin neliö kuin 8-kulmio. Se on täysin kadonnut viimeistään hiekkasiilon rakentamisen myötä.

TJ asema.

Sotamuseon kuva on vuodelta 1944.

Ilmatorjunnan mittauslaitteita ja muuta tarvittavaa laitteistoa mäen päällä kivipenkköjen suojaamina. Taempana näkyvää rakennusta ei näy 1943 ilmakuvassa eli se on rakennettu myöhemmin. Sen ympärillä ollut kiivivalli näkyy vielä 1956 ilmakuvassa. ↑

TJ aseman paikka kalliolla on nykyään raivattu kokonaan. Mitään aseman tai rakennuksen jäänteitä ei ole näkyvissä. Paikalla olevassa kalliossa on vai joukko siihen porattuja reikiä. Liittyvätkö ne TJ asemaan? →

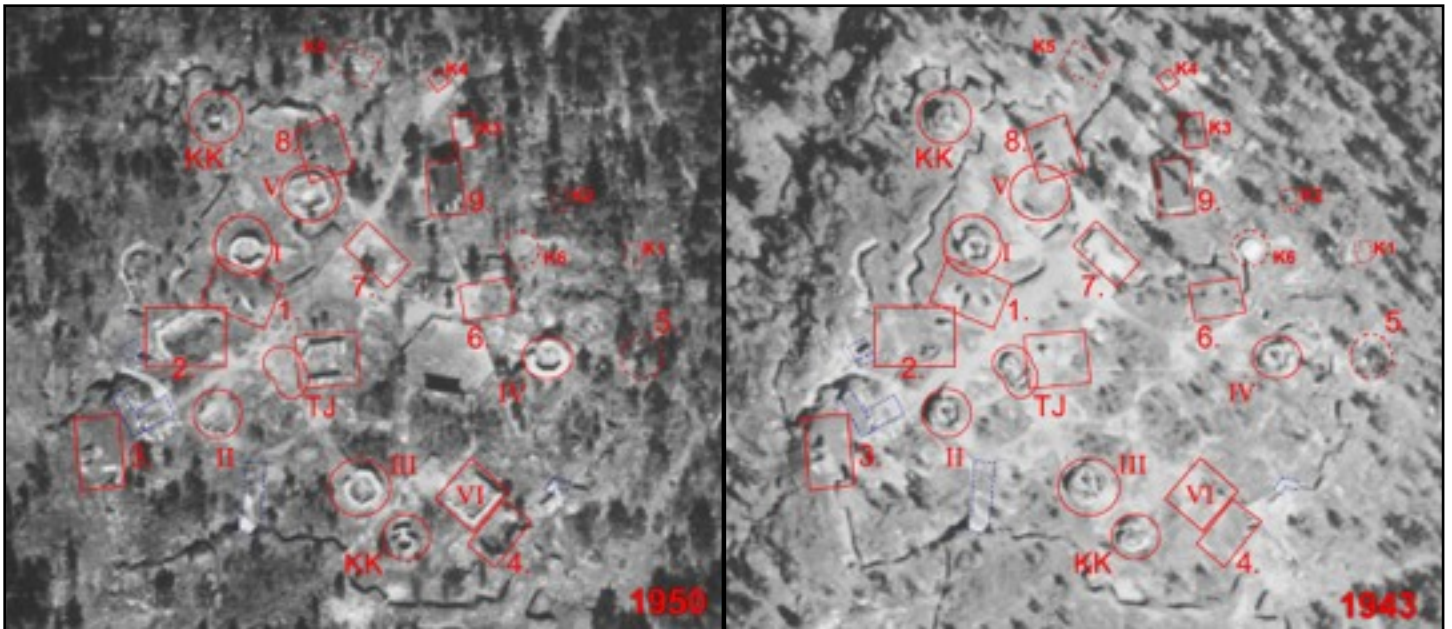

Tulenjohto, tähystys ja mittaus

Ilmatorjuntaa varten tarvitaan monenlaisia muitakin varustuksia kuin tykit. Näitä on harvemmin lueteltu ja niiden asemia vähemmän kuvataan. Joitakin tietoja on kuitenkin jäänyt karttoihin ja kuviin. Tähystys ja havaintolaitteet sijoitetaan luonnollisesti näkymien kannalta parhaalle paikalle, eli yleensä mäen korkeimmalle kohdalle. Näin on ollut Patterinmäelläkin.

Kansallisarkistossa olevan sotapäiväkirjan (1941-1942) kartassa on merkittynä "TJ", eli tulenjohto, hiekkasiilon täyttöaukon viereisen kääntöpaikan eteläpuolella olevalle avokalliolle. Kalliolla on ollut kaksiosainen hirsistä ja riikutavarasta tehty suoja mittalaitteille. Seinät on olleet vahvistettuja kivillä ja maa-aineksilla. Vuodelta 1944 olevissa Sotamuseon kuvissa näkyy hyvin nämä tulenjohton asemat. Ilmakuvassa 1943 oleva rakenne ei ihan vastaa valokuvia. Lisäksi 1944 valokuvissa näkyy kivillä ja maalla suojattu rakennus aivan tulenjohtoaseman vieressä. Tämä rakennus ei taasen näy 1943 ilmakuvassa. Toisaalta 1950 ilmakuvassa näkyy vielä suojavalli, joka on ilmeisesti ollut tuon rakennuksen ympärillä. Rakennuksen suojavalli on poistunut vuosien 1956 ja 1964 välillä.

Nykyään kallion pinta on täysin näkyvissä, eikä sen päällä ole jäänteitä ilmatorjunnan rakenteista. Ainoat jäljet on kalliolla olevat lukuisat poratut reiät pienellä alueella, kymmenisen metriä paikalla vielä olevan sähkölinjan tolpalta etelään. Liittyykö ne tulenjohton laitteisiin vai ovatko myöhempää perua. Leo Sulamaan toisen tähtitornin perustukset näkyy vielä siinä kohdin, missä oli tulenjohton vieressä ollut rakennus. Kallio ja mäen lakialue näyttää siivotun ja tasatun tanssilavatoiminnan aikaan ja sen jälkeen 50 ja 60 lukujen vaihteessa.

↑ Ilmakuvat vuosilta 1950 ja 1943. Vuoden 1950 kuva on siis jo sodan jälkeiseltä ajalta. Siinä kuitenkin on joitakin rakenteita ja eroja 1943 kuvaan nähden. Näitä on mm: TJ-aseman kohdalla ja Tykkiasema V.

Konekiväärit

Ilmatorjuntapatterin lähipuolustukseen tarvitaan myös aseistusta. Kansallisarkiston sotapäiväkirjan mukaan mäellä olisi ollut tuolloin 1941-1942 kaksi konekivääriä. Kartassa on merkintä KK, mikä tarkoittanee ilmatorjuntakonekivääriä. Nuo ovat sijainneet niissä kahdessa vieläkin jäljellä olevassa betonibunkkerissa. En ole nähnyt mainintoja näistä aseista missään kirjoitetussa tekstissä, vain nuo kartan merkinnät. Nuo bunkkerit näkyy 1943 ilmakuvassa, jossa näkyy myös toisaalla olevat neljä tykkiä. Ilmakuvan varjoista (tai varjojen puutteesta) saa käsityksen jotta nuo bunkkerit olisi olleet katettuja tai jollain lailla peitettyjä tai naamioituja.

Onko mäellä ollut valonheittäjiä tai kuuntelulaitteita jotka olisi voineet sijaita noissa kahdessa bunkkerissa? Mitään tällaista tietoa en ole löytänyt. Nämä kaksi konekivääribunkkeria ovat ainoita säilyneitä betoniasemia ilmatorjuntapatterien ajoilta.

↑ Pohjoisempi konekivääriasema. Muurin päällä oleva betonirengas ylettyi oven yli, mutta on rikottu joskus 70-luvulla. En usko renkaan kuuluneen IT-patterin alkuperäiseen rakenteeseen.

Pohjoisempi KK-asema seisoo kumpareella jyrkän rinteessä päällä. Ottaen huomioon jääkauden vaikutuksen niin, tässä kallion päällä ei pitäisi olla sorakumpareita. Onko niin että kummun keskellä on pieni kallio ja aseman rakentamista varten on tarvittu lisäpengerrystä riittävän tasanteen saamiseksi. I-maailmansodan aikaista bunkkeria ei tälle kohdalle ole piirretty vaikka paikka olisi ollut hyvä. Kuvassa näkyy aseman sisäänkäynnin edessä oleva kaareva muuri.

Pohjoisempi KK-asema idän suunnalta. Etualalla näkyy täytetty yhdyskäytävän pätkä. Siitä on ollut yhteys asemalle. Aseman kivimuurin oikealla puolella on betoni- ja puutolpat. Noiden en usko kuuluneen ilmatorjuntapatterin KK-aseman rakenteisiin vaan pystytetyn myöhemmin.

←

Konekivääri bunkkerit on sisäosaltaan pyöreitä. Suojamuurissa on ollut kaksi komeroa ilmeisesti ammuksia varten. On myös kolme korkeaa koloa jotka yltyä lähes lattian tasosta aina muurin päälle. Noiden korkeiden kolojen kohdilla on myös lattialla urat. Näillä koloilla lienee tekemistä itse asean kanssa. Aseman takaseinän oven edessä on kaareva suojamuri estämässä sirpaleiden lentämisen aseman ovesta. Molemmat KK-asetat on malliltaan samanlaiset.

Eteläisempi KK-asema. Malliltaan se on samanlainen kuin pohjoinen asema. Kuva on varhaisimpia Patterinmäeltä ottamiani eli vuodelta 1981. Kuvas- ta voi huomata kuinka taustan puusto on kasvanut. Pienempi kuva otettu vertailua varten 41-vuotta myöhemmin.

Eteläisempi KK-asema. Asema on malliltaan samanlainen kuin pohjoinen. Aseman keskelle on myöhemmin valettu betoninen pylväs paikalla olleen tähtitornin kaukoputken tarpeisiin. Tähtitornin jäänteitä ovat myös valin päällä olevat pyörät, joiden varassa koko tornin kupoli pyöri. Myös oviaukon teräksiset karmit ovat tähtitornin aikaisia.

Eteläisempi KK-asema nähtynä idän suunnalta, tykkiaseman VI päältä.

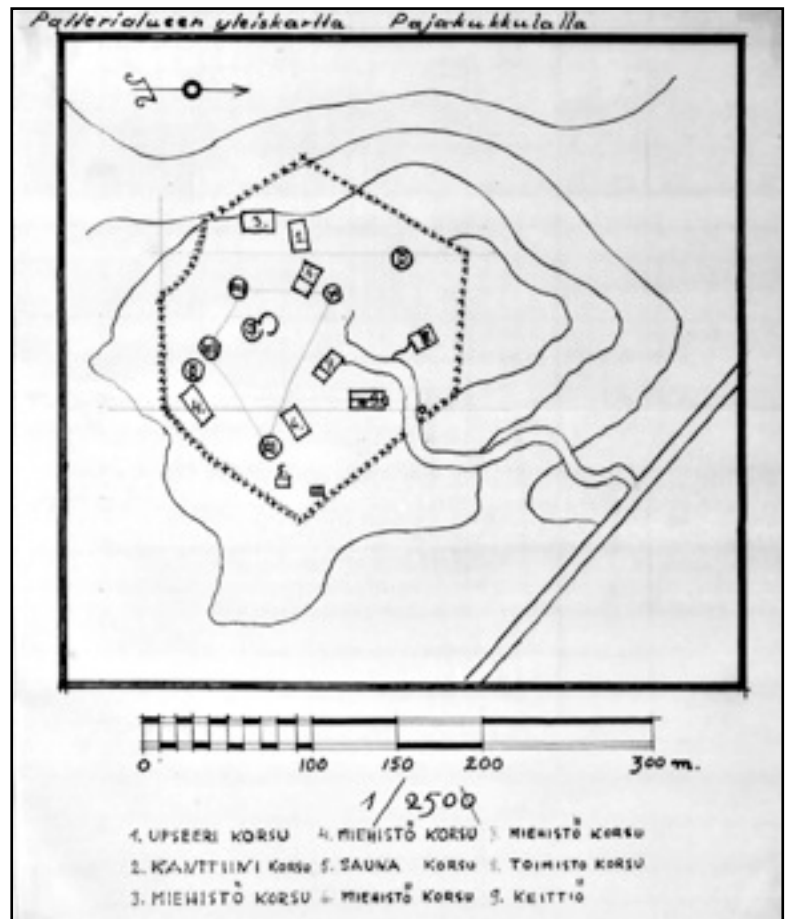

Korsut

Miehistön tarpeisiin tarvittiin myös majoitus ja huoltotiloja. Miehistökorsuja oli neljä. Näiden lisäksi oli upseerikorsu, kanttiini, toimistokorsu ja saunakorsu. Lisäksi oli keittiö-rakennus, joka sittemmin tunnettiin punaisena tupana. Patterinmäen ilmatorjuntapatterin sotapäiväkirjassa vuosilta 1941-1942 on karttaan, johon nuo rakennukset merkitty ja numeroitu. Korsuissa näyttäisi ilmakuviin mukaan olleen oven lisäksi myös isot aukot "ikkunoille". Korsut on suoja, joten miksi niissä oli useita aukkoja seinissä?

Kansallisarkiston sotapäiväkirjojen aineistosta löytyvä kartta Patterinmäen varustuksista (21378 201). Raskas ilmatorjuntapatteri, 18.7.1941 - 30.11.1942.

Huomaa että karttaan on piirretty pohjoinen oikealle. Kartassa näkyy Kuormaajantie ja mäelle nouseva tie. Mäkeä kiertää piikkilanka-aita. Karttaan on merkitty konekivääriasemat, tykkien paikat ja korsut sekä muutama muu rakennus.

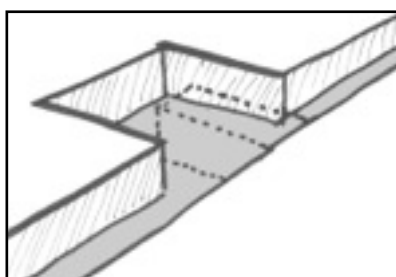
1. Upseeri korsu. Mäen päällä oleva autojen kääntöpaikan länsilaidalla on kumpare. Sen pohjoislaita on tykkiaseman (I) jäänteitä ja etelälaita on upseeri korsun paikka. Tämä korsu näkyy hyvin sotamuseon kuvassa vuodelta 1944 (katso sivu 29) ja ilmakuvassa 1943. Korsu ja tykinpaikka on vielä hahmotettavissa 1956 ilmakuvasta mutta, 1964 ilmakuvassa tällä kohden on jo tasoitettu kumpare. Korsu on ollut maalla peitetty ja siinä on kaksi aukkoa lounaan suuntaan ja yksi aukko kaakkoon. Ilmeisesti kaakon aukko on ovi ja lounaaseen on ikkunat. Sotamuseon kuva esittelee hyvin korsun muodon ja mitat sekä aukotuksen. Konalan sanomissa vuonna 1994 ollut kuva lotista, on tämän korsun edustalta kuvattu (viereinen korsu 2. oli kanttiinikorsu). Muista korsuista en ole löytänyt kuvia, mutta ilmakuvien perusteella ne olisi hyvinkin samanlaisia.

Kumpare on nykyään tasaisen pyöreä ja sillä kasvaa jo tukeva mänty. Sen lounaislaidalla on kuitenkin vielä havaittavissa kiviä ym. joiden asemasta voi päätellä korsun muotoa ja ikkunoiden paikkoja. Alkuperäinen I-maailmansodan aikainen yhdyskäytävä on ylittänyt mäen ylätasanteen. Käytävissä on aina ollut mutkia ja sakaroita. 1932 ilmakuvassa on korsun 1. kohdalla käytävän mutkaa muistuttava vaaleampi kohta. Olisiko itse korsu ollut rakennettuna osin vanhan käytävän kohdille. Ei tarvitsisi kuin poistaa käytävän sakara niin olisi valmis maahan osittain kaivettu huone jonka voi sitten kattaa. Ainakin korsuissa 1. 3. 7. ja 8. näyttäisi käytetyn vanhojen käytävien mutkia hyväksi.

Muonituslotat korsansa oven edessä Patterinmäellä. Vas. Signe Nordman ja Märta Ruohonen.

↑ *Lehtileike Konalan sanomista syyskuulta 1994. Kuvassa Lotat kanttiinin edessä. Artikkelin kirjoitti Eeva Härö. Kuvatekstistä poiketen taustalla on **upseerikorsu 1**. Lottien pitämä Kanttiinikorsu on kuvasta vasemmalle, juuri kuvan reunan ulkopuolella.*

Poistamalla käytävän mutkan keskiossa, saadaan helposti 3-4 metriä kanttiinsa oleva kuoppa korsulle.

***Upseerikorsun 1.** paikka nykyään. Hiukan on kivilouhikka korsun ikkunapielien kohdilla. Lottien kanttiinikorsuun 2. on menty kuvan alareunan portaita vasemmalle. Lottakuvan lotat ovat seisleet portaiden yläpään tasanteella.*

← **Kanttiini korsu 2.** *Korsun paikkaa on täytetty kivillä. Kuvan vasemmalla puolella mäellä oli tykinpaikka II ja TJ asema. Niiden kivet on raivattu kalliolta jonnekin. Ollisiko kipattu tähän kuoppaan. Kaivanto on alunperin I-maailmansodan yhdyskäytävä, josta on haarautunut kaksi käytävää pohjoiseen. Korsun kokoa, muotoa tai kaikkia ovia on vaikea hahmottaa. Korsun pääovi on ollut selkeästi ylätasanteelle jonne johtaa pienet portaat.* ↓

2. Kanttiini korsu. Upseerikorsun vieressä oli sitten kanttiinikorsu. Sen paikalla on nykyään selkeä painanne. I-maailmansodan aikainen käytävä on noussut mäen länsireunalta. Käytävä on suojahuoneen jälkeen haarautunut kahdesti pohjoisen puolelle ja jatkunut sitten mäen laen yli. Tämä korsu oli niiden kahden pohjoisen haaran kohdalla. Korsuun idän puolelta laskeutuvat portaat on vielä hyvin näkyvissä. Oliko korsusta yhteydet noihin pohjoiseen johtaviin käytäviin tai etelän puolelle suojahuoneen suuntaan, se ei selviä ilmakuviista. Korsussa on siis selkeästi hyödynnetty jo valmiiksi kaivettuja yhdyskäytäviä ja muutenkin maaston painannetta. Tämä korsu näyttäisi jo 1950 ilmakuvasa sortuneelta. Korsun kohdalla on syvä louhikkoinen painanne. Painanteessa oleva kivilouhos on ilmeisesti peräisin läheisen tykinpaikan II jäänteistä.

3. Miehistö korsu. Tämä korsu on ollut mäen länsireunan päällä luolan edustan ohi kulkevalta syvältä käytävältä etelään haarautuvan käytävän kohdalla. Tässäkin on hyödynnetty vanhoja juoksuhautoja. Ilmeisesti siinä on ollut myös jonkinlainen I-maailmansodan aikainen tuliasema. Museoviraston inventoinnin yksikkönumero 7, "rakenne". Paikalla on vielä syvä kuoppa, jonka pohjalla näkyy betonipalkki. Korsusta on ollut kaksi ikkunaa länteen ja juoksuhaudan kohdalla kulkuaukko etelään. 1943 ilmakuvasa ei selviä onko ollut yhteys myös pohjoiseen, luolan edustalle.

← **Miehistö korsu 3.** *Korsu on sijainnut vanhassa taisteluhaudassa, mäen länsirinteen reunalla. Korsun rakenteista on joku palkki vielä näkyvillä kuopan pohjalla. Ilmakuviin mukaan ainakin eteläpäässä on ollut ovi ja pari ikkunaa lännen puolelle.*

← **Miehistö korsu 4.** Korsu sijaitsee mäen kaakkoisrinteellä heti tykkitieltä mäelle noustessa. Korsu on mäen näyttävimpiä jäänteitä ja sijaintinsa ansiosta hyvin saavutettavissa. Kuvan vasemmassa reunassa näkyy tykkiaseman **VI** kivivallia.

Korsun oviaukko on ollut koilliseen. Siinä on selkeät betonipielet. Korsun oviaukon päällä olevissa betonipalkeissa on mukana raudoitusta. Se kertoo ettei kyse ole I-maailmansodan rakenteesta.

Taustalla näkyy **KK** asema ja oikealla tykinpaikan **VI** kivimuuria. ↓

4. Miehistö korsu. Tämä korsu on ollut I-maailmansodan aikaisen suojahuoneen kohdalla tai tarkemmin sen päällä. Korsu on idän suunnasta tulevan tykkitien päädyssä nousevan polun yläpäässä. Korsusta on jäljellä ne betoniset rakenteet, jotka vieläkin on näkyvissä. Oviaukko on ollut koilliseen ja yksi ikkuna kaakkoon tykkitien suuntaan. I-maailmansodan suojahuoneeseen viittaa kuopan koillispään alaosassa olevat hirsimuottiin valetut betoniosat. Samanlaisia rakenteita on laajasti linnoitusalueella. Myös kuopan reunalla olevat betoniset katon osat on ilmatorjuntapatteria vanhempia. Tämän vanhemman räjäytetyn suojan kohta on sitten tyhjennetty ja vanhojen seinärakenteiden päälle on valettu uusia betonisia ovi- ja ikkuna-aukkoja alarinteen puolelle. Korsujen seinärakenteista ei ole jälkiä eikä jäänteitä. Uskoisin niiden olleen puutarasta. Niiden ulkopuolella on ollut paksult maa-ainesta, jolloin seinärakenteesta on saatu riittävän suojaava. Tämänkin korsun katto on romahtaneena jo 1950 ilmakuvasssa.

↑ Alarinteen puolelle on ollut suuri betonipielin varustettu "ikkuna-aukko". Miksi näissä korsuissa oli näitä "ikkunoita".

← Korsun ovi- ja ikkunapielet on säästyneet. Ne ovatkin ainoat betoniset osat, jotka on kaikista korsuista vielä jäljellä. Oven vieressä on pienempi aukko, jonka käyttötarkoitus on epäselvä.

Vasemmassa reunassa näkyy alla hirsimuottiin valettua betonia. Sen päällinen on tasainen ja sen päällä taas betonikatteen jäänteitä. Nämä on I-maailmansodan suojahuoneesta.

5. Sauna korsu. Tämä korsunpaikka näkyy vain sotapäiväkirjan 1941 kartassa. Muita karttamerkintöjä tai asiakirjoja en ole nähnyt. Paikkaa en myöskään ollut aikaisemmin noteerannut mitenkään. 2023 kävin katsomassa sotapäiväkirjan mukaista paikkaa ja havaitsin täyttömaakumpareen keskellä painanteen. Sauna on siis myös ollut maapenkan sisällä. Todennäköisesti hirsinen runko on peitetty hiekalla ja muulla maa-aineksilla. Saunan paikka on mäen itälaidalla 15-20m tykkiasemalta (IV) itään ja vallihaudan ulkopuolella. Sauna korsun ovi on ollut itään. Korsusta on siis näkyvillä vain kumpareen päällä oleva kuoppa. Saunan koillispuolelle on sotapäiväkirjan karttaan piirretty numeroimaton nelikulmio. Lieneekö puuvaja tai muu varasto. Siitä ei näkynyt maastossa mitään jälkeä, eikä sitä havaitse ilmakuvissa.

Sauna korsu 5.

*Patterinmäen itälaidalla, laitim-
maisen juoksuhaudan ulkopuo-
lella on puustoinen kumpare. Se
ei kauempaa katsottuna millään
tavoin herätä huomiota. Kun
kumpareen päälle kapuaa niin
huomaa sen keskiosan olevan
kuopalla. Tässä on ollut sotamu-
seossa olevan sotapäiväkirjan
mukaan ilmatorjuntapatterin
saunakorsu. →*

6. Miehistö korsu. Tämä korsu on ollut tykkiaseman (IV) luoteispuolella vajaan 20m päässä. Korsu näkyy huonosti 1943 ilmakuvassa. Eikä se liene ollut enää olemassa vuonna 1950, jolloin ilmakuvassa jo näkyy aivan vieressä ollut tanssilava. Maasto on näillä kohdin yleisilmeeltään tasaista. Maan pinta on kuitenkin hieman muhkurasta. Selvästi paikalla on ollut jotain, mutta heinikko ja puusto on maisemoinut tämän kohdan hyvin. Vieressä olleen tanssilavan toiminnan aikaan tämä alue oli lavan edustaa, eli varmuudella tasattu kulkukelpoiseksi. Kulkureitti lavalta kahvilaan kulki korsun kohdilta.

I-maailmansodan yhdyskäytävistä on tainnut olla liittymiä korsuun. Idän puolen käytävässä näkyy selvästi käytävänhaara korsun suuntaan. Pohjoisen puolen käytävän seinämä on epämääräinen korsun kohdilta. Onko tässä kohdalla ollut jo ennen korsua jonkinlainen suojahuoneen kuoppa, jonka kohdalle korsu olisi tehty. Muissakin korsuissa on hyödynnetty aikaisempien linnoitteiden kaivauksia.

Miehistö korsu 6.

*Ilmatorjuntapatterin sotapäivä-
kirjan kartta sijoittaa miehistö-
korsun tuohon kuvan keskelle
heinikkoon. Tuossa yhdyskäy-
tävän mutkassa on selkeästi ollut
käytävän haarauma. Mihin käy-
tävä on johtanut? Heinikon koh-
dalla on havaittavissa matala pai-
nanne, jossa kasvillisuus hieman
poikkeaa ympäristöstä. Onko
siinä ollut suojahuone tai jotain
muuta I-maailmansodan aikaan?*

←

Miehistö korsu 6.

Korsun paikka kuvattuna pohjoisen suunnalta. Vanhan I-maailmansodan aikaisen yhdyskätävän toinen seinämä on hyvin epämääräinen. Seinämä on rikkottu ja sitten osin täytetty. Tästä kohdin on ilmeisesti voinut olla yhteys korsuun. Lopuksi korsun kivi ja maa-ainekset on tasattu ja osin työnnetty käytävään.

7. Miehistö korsu. Patterimäen laelle nousevan tien yläpään kohdilla, aivan aukion laidalla, oli korsu 7. Tuossa kohdalla oli I-maailmansodan yhdyskätävässä kaksikin sakaraa, joten korsun kuopalle on ollut valmiiksi kaivettua paikkaa. Nykyinen tie menee siis osin korsun paikan päälle. Muilta osin maasto on louhikkoista kumpuilevaa heinikkoa mäntyjen keskellä. 1943 ilmakuva on tältä kohdin epäselvä eikä 1950 ilmakuvaakaan anna vinkkiä korsun mallista, koosta tai ovien paikoista. Jotain siinä kuitenkin on ollut.

Miehistö korsu 7.

Mäelle nousevan tien eteläpuolella on laajahko puita kasvava alue. Tuossa on kulkenut I-maailmansodan aikaisia yhdyskätäviä. Niiden kohdalle oli rakennettu miehistö korsu 7.

Toimisto korsu 8.

Ylätasanteen koillisnurkassa on muhkuraista maastoa. Siinä on ollut toimistokorsu 8.

8. Toimisto korsu. Nykyisen hiekkasiilon täyttöaukon koillispuolella on ollut toimistokorsu. Se näkyy erittäin selvästi 1943 ilmakuvasa ja on ollut olemassa vielä 1950. Korsu on ollut siinä kohtaa, missä pohjoisesta saapunut yhdyskäytävä on yhdistynyt mäen päälitasannetta kiertävän käytävään. Tässäkin on siis hyödynnetty aikaisemmin tehtyjä kaivantoja. Korsussa on ollut kaksi aukkoa länteen ja ilmeisesti yksi etelän suuntaan. Paikka on nykyään avoin muhkurainen heinikko, jossa kiven lohkareiden seassa on myös betonikappaleita. Betonikappaleet taitavat olla I-maailmansodan käytävien jäänteitä.

Toimisto korsu 8.

Mäen ylätasannetta pohjoisen puolelta kiertävä taisteluhauta päättyy louhoksen ja betonikappaleiden sekaan. Tässä kohtaa olleet I-maailmansodan taisteluhaudat ja tuliasema on purettu ja paikalle kaivettiin korsu. Korsu jyrättiin maan tasalle ilmakuviin mukaan vuoden 1950 jälkeen. Korsu ja sen aukot näkyy hyvin selvästi vuoden 1943 ilmakuvasa.

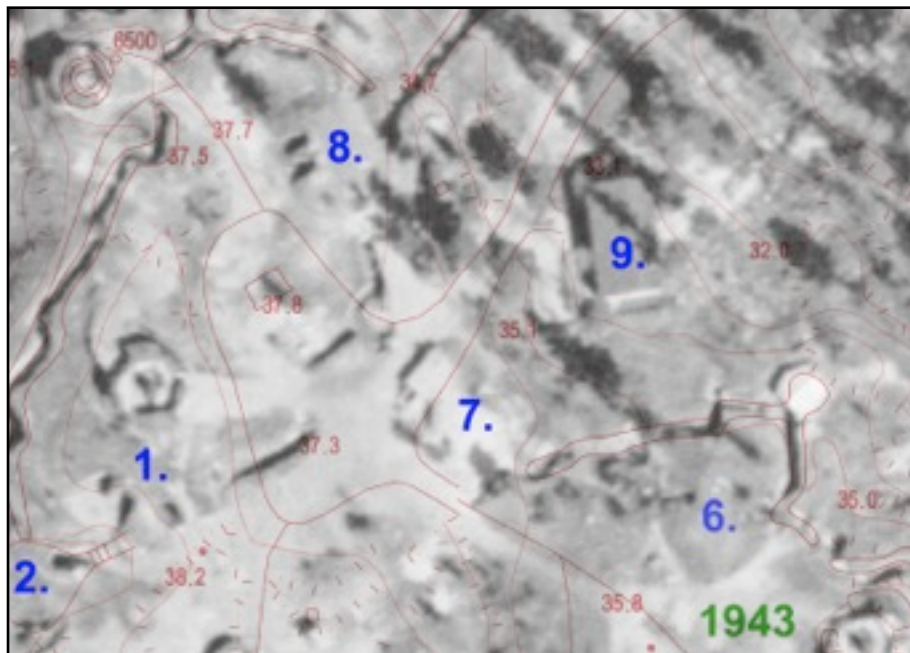

9. Keittiö. Tämä sotapäiväkirjan 1941 karttaan merkitty keittiö on se sama punainen tupa, joka poistui mäeltä vasta vuosituhannen vaihteessa. Keittiö on ollut puurakenteinen ja lautaverhoiltu harjakattoinen rakennus. Kokoa rakennuksella on ollut noin 12m x 7m. Rakennus oli mäelle nousevan tien vieressä, sen eteläpuolella hieman ennen mäen lakea. Rakennus toimi 50-luvulla mäellä olleen tanssilavan yhteydessä kanttiinina. Minulla on muistikuvissa, jotta rakennus olisi ollut myös latukahvilana. Tämä olisi 50-60-lukua. Patterinmäen ympärillä olevan ulkoilureitin varrella oli puissa maalattuja merkintöjä, jotka aikoinaan tulkitsin latumerkeiksi. Tästä latukahvila toiminnasta minulla ei ole mitään kirjallista tietoa. Rakennus toimi sittemmin myös bändiharjoitustilana. Sittemmin tupa ränsistyi ja jäi täysin ilman huoltoa. Paikalle pesiytyi epä-määräistä ainesta. Vuosituhannen vaihteessa rakennus paloi osittain ja purettiin lopullisesti 2003. Paikalla kasvaa nykyään jo useiden metrien korkuista taimikkoa.

↖ **Keittiö 9.**

Monille ihmisille mukaviakin muistoja tuonut Punainen tupa. Sitkeästi rakennus jökötti paikallaan vielä pitkään alkuperäisen käytön jälkeen. Nykyään sen paikan ohi kulkee tietämättä paikalla olleesta rakennuksesta.

*Ilmatorjuntapatterin mäen keski-
osalla olleet korsut ja keittiö.
Vieressä vuoden 1943 ilmakekuva
jonka päällä kantakarttaa vuodelta
2023. Kuvasta voi hahmot-
taa paikalla olleiden rakennusten
paikat (numeroitu). Kantakartas-
sa näkyy mäelle nouseva tie ja
hiekkasiilon täyttöaukko.*

Luolat

I maailmansodan luolien ja suojahuoneiden lisäksi mäellä on yksi ilmatorjuntapatterin tarpeisiin tehty luola (L1). Katso kartta sivulla 27. HKR:n työtukikohdan kaavamuu-
toselostuksessa mainitaan "2 kpl vanhoja kallioon louhittuja varastoperiä n. tasolla +30 m".
Jälleen on hieman epäiltävää sanamuotoa. Mäen laella, suurien portaiden alapäässä on luola.
Se on kyllä tasolla noin +30, mutta vain yksi luola. Luola lähtee syvästä käytävästä ja siinä on
betonisessa etuseinässä teräsovi (joka historiansa aikana on ollut pääosin auki). Ovelta johtaa
kallion sisään noin 3m leveä ja 10m pitkä louhittu käytävä. Sen loppupäässä on vasemmalle
oviaukko, jonka takana on noin 4m leveä ja 10m pitkä tiiliseinäinen ja holvikattoinen
varastohuone. "2 kallioon louhittua varastoperiä" tuntuu hieman vieraalta määritelmältä. Toki
olen käynyt luolassa vain kerran, vuonna 2003. Luola oli tietysti pimeä ja rojua täynnä. Kuljin
luolan ovesta tulevan valon turvin ja räpsin muutaman valokuva salamavalon kanssa. Noissa
valokuvissa näkyy vain se mitä muistikuvissanikin, eli käytävä ja yksi sivulle suuntaava
varastoperä.

*Luolan L1
sisäänkäynti.
90-luku oli mä-
ellä valitettavan
roskaista aikaa.
Luola on ilmei-
sesti siivottu heit-
tämällä tavarat
ulos.*

*Luolan L2
sisäänkäynti.
Töhräht ei vielä
ole peittäneet
kaikkia pintoja
1997*

Luolalle johtaa pylväiden päässä sähköjohto, mäelle nousevan tien suunnalta. Luolan yläpuolella kalliosta nousee ilmanvaihtoputket ylös. Luolan sisällä ilmanvaihtoputket lojuivat käytävän lattialla. Ulko-oven jälkeen sisään tultaessa on ollut tuulikaappi, jonka sisäseinä on muurattu. Sisäseinässä on puuovi. Lattialla olevasta rojusta päätellen voisi olettaa tuulikaapin ja ainakin käytävän alkuosan olleen jollain lailla lautavuorattu. Vuoraukset lienee sodan jälkeisiä.

Perähuoneen tiiliseinät on erikoisia. Ei odottaisi luolan seiniä muratuiksi. Toisaalta kyseessä on ollut ammusvarasto, jonka tilat täytyy olla selkeät ja turvalliset. Ei saa törmäillä kallioulokkeisiin, eikä sieltä saa vyöryä irtokiiviä edes pommitusten tärinästä.

Luolan LI sisätiloja.

↑ *Tuulikaapin seinä ja siinä oleva puuovi.*

Luolan käytävä Varaston ovi vasemmalla. ↗

Suojahuone tai "varastoperä" Täällä on ollut "monenlaista toimintaa". Tiettävästi paikka on ollut myös ampumaratana. →

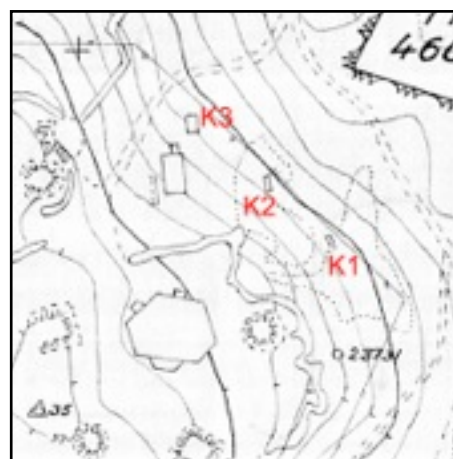

Luolan L1 ulko-oven eteen pystytetty verkko ja siihen ilmestynyt aukko. →

Ulko-oven eteen rakennettiin suoja-verkko vuonna 2007, estämään sisälle kulkeminen. 2023 siihen oli leikattu aukko, josta pääsee kömpimään sisälle, joten "luola on jälleen käytössä". Patterimäen hoito- ja käyttösuunnitelmassa tämä on huomioitu, joten verkko korjattaneen pian. Tuossa hoitosuunnitelmassa en nähnyt mitään mikä viittaisi luolan tulevaan käyttöön tai sen kunnostamiseen.

Luolan L2 sisätiloja. Nuotioita on pidetty ja myöhemmin maalattu seiniäkin. Joku on kuitenkin aika-ajoin tyhjennellyt suojaa rojuista. →

Luolan L1 suuaukosta pieni matka mäen keskelle, on käytävän toisella puolella "luola" L2. Tuo on kokonaan betonirakenteinen ja lautamuotille valuttu. Rakennustapa viittaa uudempaan rakentamiseen eli ilmatorjuntapatterin aikaan. Suojahuone on kuitenkin merkitty museovirastonkin tiedoissa I-maailmansodan rakenteeksi XXXV:11/25. Onko IT-patterin suoja kunnostettu vanhan suojan paikalle? Lisää luolasta L2 I-maailmansodan rakenteiden yhteydessä (Katso PIENI HUONE XXXV:11/25).

↑ *Helsingin kaupunginarkiston Pajamäen asemakaavaan pohjakartassa 1956, näkyy kolme rakennusta Patterinmäen koillislaidalla.*

Tunnistamattomat rakennukset

Patterinmäellä on ollut aikaisemmin luetteloitujen rakennusten lisäksi joitakin tunnistamattomiksi jääneitä rakennuksia ja rakenteita.

K1. Aikaisemmin kuvailun saunan (korsu 5) koillispuolella on piirrosmerkintä sotapäiväkirjan (1941) kartassa. Saunan läheisyydestä johtuen veikkaisin puuvajaa. Tuolla kohdalla on Helsingin kantakartoillakin ollut pienen rakennuksen merkintä. Se näkyy esimerkiksi 1956 Pajamäen asemakaavassa ja vielä 1960 Pitäjänmäen teollisuusalue (Takka- ja Arinatiet) asemakaavakartassa sekä vielä 1965 hiekkasiilon asemakaava muutoksen piirustuksessa. Vaikea uskoa että, joku puuvaja tai muu sodan aikainen pieni koppi olisi ollut pystyssä vielä 1960-luvulla. Minun muistini ei yllä Patterinmäen tuolle puolelle vielä 60-luvun puolella. Kävin 2023 kulkemassa tuolla laidalla etsiessäni mäkeä ympäröivän piikkilanka-aidan paikkaa. Tämä "puuvaja" on piirretty aivan sen viereen. Aidan linjan ja sen tolppien paikkoja löysin mutta, mitään raunioita tai selvää rakennuspaikkaa ei tullut vastaan. Pitää käydä vielä erikseen katsastamassa paikka, koska tuolla aidan vieressä on vielä kaksi muutakin merkintää rakennuksista K2 ja K3. K1, K2, K3 ja K4 puuttuu jo 1969 asemakaavan pohjakartasta.

K2. Rakennelmaa kuvaava suorakulmio löytyy mm. 1956 Pajamäen asemakaavakartasta. Sitä ei ole merkitty 1941-1942 sotapäiväkirjan karttaan. Ilmakuvista en havaitse mitään rakennukseen viittaavaa. Piirrosmerkintä on pitkän omainen. Se on ollut hyvin syrjässä keittiö/kanttiinin takana. Koska merkintää ei näy sotapäiväkirjassa niin rakennelma liittyy myöhempään aikaan eli tanssilavan kanttiinin aikoihin ja toimintaan. Sisävevessä ei kanttiinissa varmaankaan ole ollut, joten voisiko tämä olla ulkovessa. Vertaamalla kahvilan mittoihin niin tämä rakennelma voisi olla ollut kooltaan noin 1,5m x 3m.

K3. Kanttiinin koillispuolella, mäelle nousevan tien vieressä oli noin 6m x 3m kokoinen rakennus. Tämä näkyy 1956 - 1965 asemakaavojen pohjakartoissa. Ilmakuvissa 1943 on tällä kohtaa varjoja mutta varmuudella ei voi sanoa oliko rakennus jo tuolloin, sotapäiväkirjan 1941-1942 kartassa tätä rakennusta ei ole. 1950-luvun ilmakuvissa tuo näyttäisi olevan, mutta 1964 kuvasta se taitaa jo puuttua. Kanttiinin pohjoispäässä on ollut aukio, johon sieltä johti portaat. K3 oli tämän aukion itälaidalla joten, epäilen tätä rakennusta kanttiinin varastoksi.

K4. 1941-1942 sotapäiväkirjan kartassa on pieni neliö mäelle nousevan tien vieressä, sen pohjoispuolella, heti mäkeä kiertävän aidan sisäpuolella. Sijainti ja koko viittäisi portinvartijan kojuun. Vuoden 1950 ilmakuvassa neliön muotoinen koju näkyy selvästi. Maastosta en ole löytänyt merkkejä tästä. Lienee ollut kevyt puurakenteinen joten sitä ei ole sen enempiä perustettu, maa korkeintaan tasattu siitä kohden. Piirrosmerkintä on vielä 1960 asemakaavan pohjakartalla.

K5. Mysteeriperustus. Mäen laelle nousevan tien länsipuolella olevalla tasanteelle on lautamuottiin valettu betoninen kappale. Se vaikuttaa rakennuksen tulisijaa varten valetulta perustukselta. Mitään muita rakenteita ei tuon betonikappaleen ympäriltä löydy. Maan pintaa on kuitenkin tasattu. Ylärinteen puolella näkyy kaivetun maan suora linja. Se on selkeä seinälinjan paikka. Paikalla olleen rakennuksen koko olisi noin 6m x 8m. Ongelma nyt vain on, mikä rakennus tässä on ollut, vai onko mitään. Ilmakuva vuodelta 1943 on tarkka eikä siinä näy mitään rakentamiseen viittaavaa. 1950 ilmakuvassa näkyy vaaleampi läikkä, joka muodoltaan vastaa betoniperustusta. 1941 sotapäiväkirjassa olevassa kartassa on toimistokorsu 8. piirretty lähes tähän kohtaan. 1943 ja 1950 ilmakuvassa on kuitenkin korsu, selkeästi näkyvissä mäen päällä. Eikä tällä kohtaa ole maastossa mitään viitteitä korsusta. Paikalla on ollut selkeästi suorakulmainen rakennus, tai sellainen on siihen aiottu rakentaa.

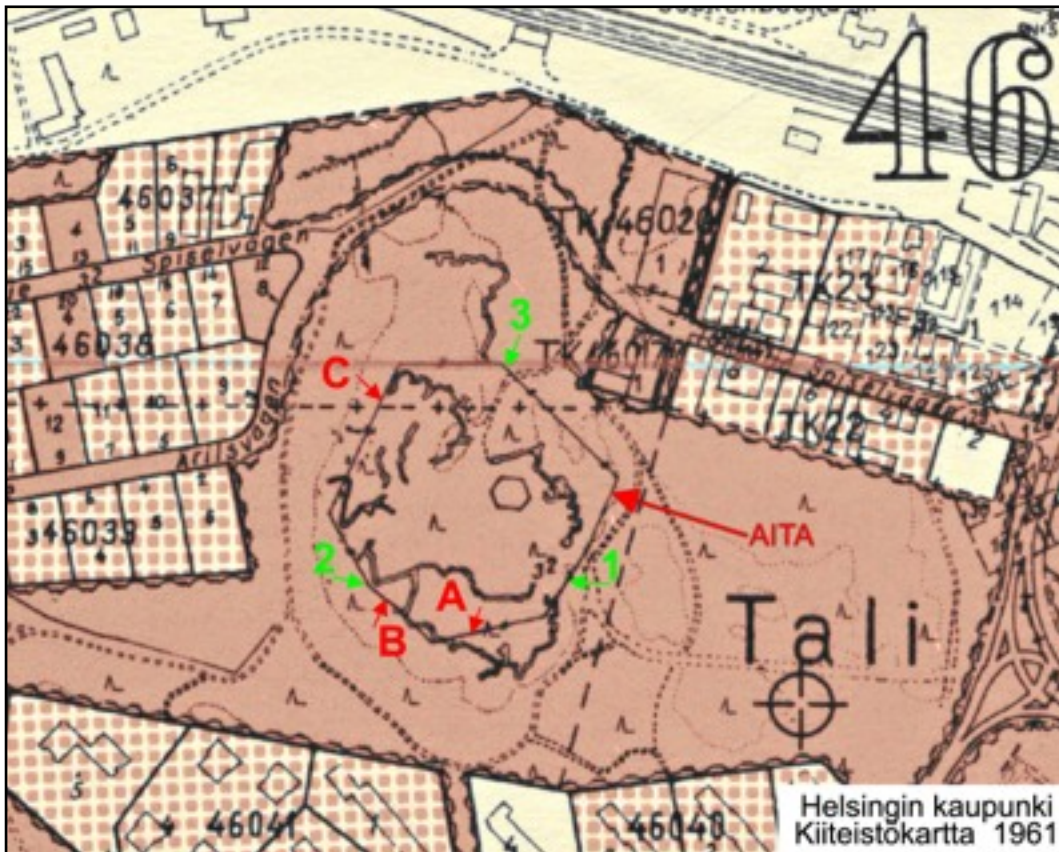
Mysteeriperustus K5. Patterinmäen laelle nousevan tien luoteispuolella on rakennuksen paikka. Missään kartassa, asiakirjassa tai ilmakuvassa en ole nähnyt mitään tästä rakennuksesta.

K6. Vuoden 1943 ilmakuvassa näkyy katto, keittiön kaakkoispuolella olevan I-maailmansodan aikaisen pyöreän valonheittinaseman päällä. Ilmakuvan varjoista voi mielestäni selkeästi päätellä tuon rakenteen olleen katettu. Sitä tukee myös katteen vaaleampi väri ja näkyvä harjan linja. Tästä ei ole mainintaa kirjallisissa lähteissä, vain tuo ilmakuva.

Piikkilanka-aita

Koska mäki oli sotilasalue, niin se myös eristettiin aidalla. Aita kiersi mäen korkeimman lakiosan eristäen armeijan alueen muusta ympäristöstä. Aidan paikan voi hahmottaa Helsingin karttapaikalla olevasta vuoden 1943 ilmakuvasta. Tuo piikkilanka-aita on merkittynä vielä 1960-luvun alkupuolen kartoissa. Ilmakuvasta voi paikan löytää vertaamalla karttaan piirretyn aidan paikkaa. En muista nähneeni aita 60-luvulla. Piikkilankoja oli kuitenkin vielä Pajamäen alkuajoina Patterimäen ympäristössä repimässä poikien housunlahkeita. Voisi siis olettaa aidan olleen piikkilangasta.

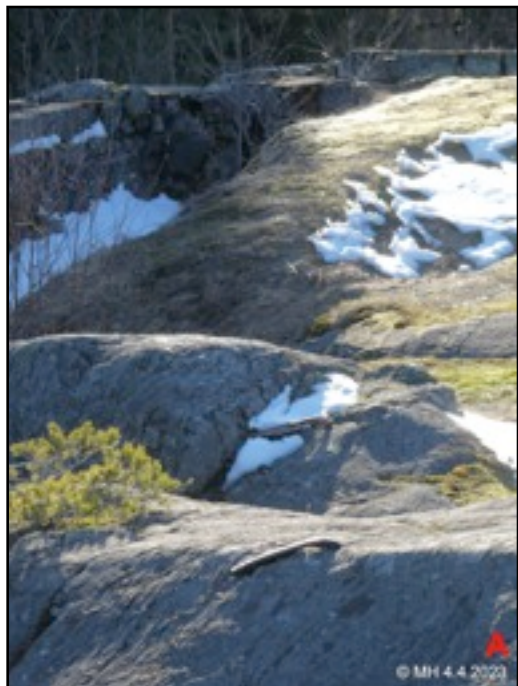
Kiinteistökartta vuodelta 1961. Karttaan on piirretty mäen lakea kiertäneen piikkilanka-aidan paikka. Karttaan merkitsin jäljempänä olevien valokuvien paikat.

1. Mäen kaakkoislaidalla, tykkien polun päästä mäelle nousevan polun vieressä on betonilla vahvistettu tolpan paikka.

2. Mäen länsilaidalla olevan 1- maailmansodan aikaisen konekivääriaseman vieressä betonivahvistainen pyöreä tolpan paikka.

3. Patterimäelle nousevan tien pohjoispuolella on maassa nelikulmainen tolpan kuoppa.

1961 kiinteistökartassa (Helsingin kaupungin karttapalvelu) tuon aidan paikka on esitetty hyvinkin tarkasti. Olen aikaisemmin mäellä kulkiessani kohdannut kallioon kiinnitettyjä metallitappeja sekä maassa olevia pyöreitä koloja. Tuolloin olen ihmetellyt niiden alkuperää. Ne on osoittautuneet olevan tuon kartan mukaisen aidan kohdalla. Kävin kiertämässä mäen keväällä 2023, tuon kartan osoittamaa aidan paikkaa seuraten. Maasta löytyikin tasaisin 2m-3m välein metallitappeja tai pieniä tolpan kokoisia maakuoppia. Jotkin kuopat ja tapit ovat jo maakerrosten peittämiä ja varsinkin mäen itäpuolella lumi peitti osan maasta. Tolpanpaikkoja löytyi parin ensimmäisen kierroksen tarkastelussa yli 50kpl.

A. Patterimäen eteläosan kallioilla on useita kallioon porattuja terästankoja. Kuvassa kaksi. Terästankot on ilmeisesti taivutettu aidan poistamisen jälkeen loukkaantumisriskin pienentämiseksi.

B. Mäen länsilaidalla oleva aidan teräskiinnike. Useiden teräskiinnikkeiden yhteydessä on pienempikin teräs kiinnike. Jossakin se on hieman etäämmällä isommasta, ilmeisesti vinotukea varten.

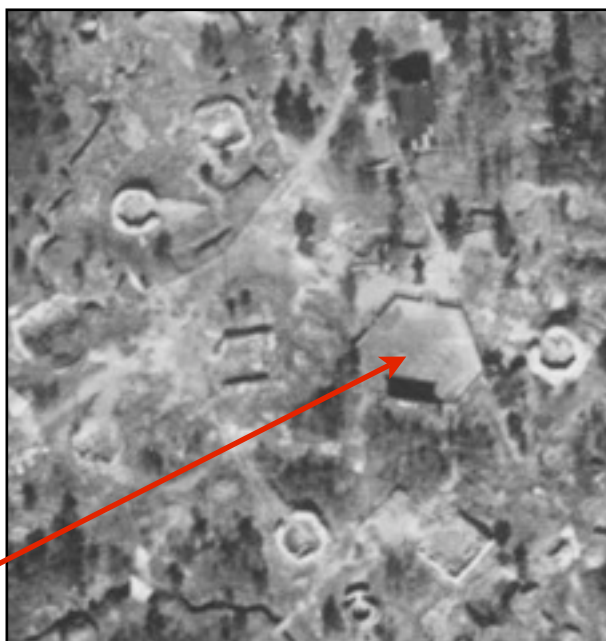
C. Mäen luoteisosassa oleva teräskiinnike.

LINNOITTEIDEN JÄLKEEN

TANSSILAVATOIMINTA

Patterinmäellä oli tanssilava sotien jälkeen. Tarkkaa ajankohtaa lavan toiminnan alkamisen ja loppumisen osalta en ole löytänyt. Erilaisissa muisteluissa lavasta on kirjoitettu lähinnä 50-luvulta. Pitäjänmäki-seura ry:n julkaiseman "Pii-mäen kotikaupunkipolku" oppaassa mainitaan: "Sodan jälkeen Patterinmäellä oli kommunistisen työväenyhdistyksen tanssilava". Toisaalla on mainittu tanssilavan rakennetun Pitäjänmäen Tarmon toimesta.

Vuoden 1950 ilmakuvasa näkyy hyvin tanssilava ja sen ympäristöä.

”Pitäjänmäki muistelee“ sivuilla mainitaan kansantanssiryhmän esiintyneen Patterinmäellä vielä 1960. Esiintyikö silloin lavalla? Omat muistikuvat mäeltä alkaa 60-luvun puolivälin kieppeiltä, eikä silloin enää ollut lavasta merkkiäkään, eikä siitä puhuttu. Lava kuitenkin näkyy ilmakuvissa vuosilta 1950 ja 1956. Se oli kuusikulmainen ja yhdellä sivulla ilmeisesti orkesterisyvennys. Eri järjestöt piti tanssi ja muita tilaisuuksia lavalla lähinnä talkoo voimin. Lava sijaitsi siinä aukiolla, jossa tällä hetkellä on aurinkokuntamallin auringon korkea tolppa.

Tanssilavan kanttiinina toimi sodan aikaisesta ilmatorjuntapatterista jäljelle jäänyt kanttiini/keittiö rakennus eli punainen tupa. Se oli siinä mäelle nousevan tien vieressä ja toimi sittemmin tiettävästi myös hiihtomajana ja ainakin pändien harjoitustilana. Rakennus paloi osittain vuosituhannen vaihteen tietämissä ja purettiin lopullisesti 2003. Lavan toiminnasta löytyy aikalaisten muistelmia.

Kesäjuhlat Patterinmäellä. Järjestäjinä paikalliset SN-Seuran osastot. →

LEIJONIEN LUOLA

Pajamäen Lions Club toimi aktiivisesti 1960 luvulla. Se järjesti mm. urheilukilpailuja paikallisille lapsille ja myös elokuvailtoja. Elokuvia näytettiin Patterinmäellä olevissa sodan aikaisessa luolassa (L1), siinä isojen portaiden alapäässä. Luola taisi tuolloin olla leijonien hallussa ja käytössä noin muutenkin. Myös Pitäjänmäen upseerit ja aliupseerit on kuulemma pitäneet kerhoiltoja Patterinmäellä, tilassa jota ovat kutsuneet nimellä ”Korsu”. Olisiko sama tila?

Tiettävästi luolan kosteusongelmat rajoittivat ja estivät lopulta sen käytön. Tavaroiden säilytykseen ym. se ei kosteuden takia soveltunut. Saattoipa löytyä myös helpommin lähestyttäviä tiloja. (Katso sivu 44).

TÄHTITORNIT

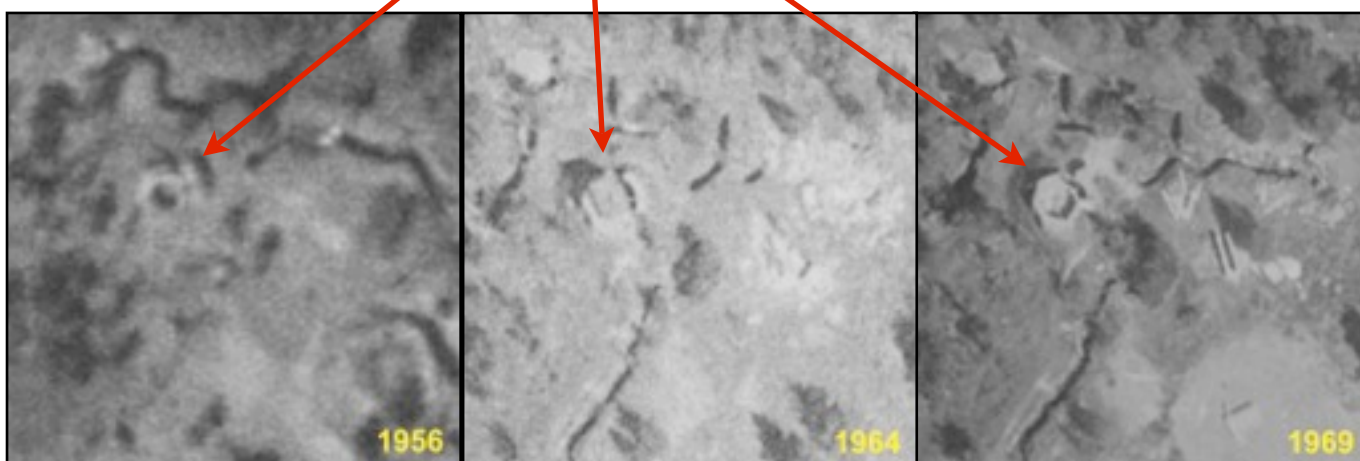
”VANHA TÄHTITORNI”

Jotkut Pajamäen mukulat jotka leikki 1960-luvulla Patterinmäellä, saattavat muistaa ”Vanhan tähtiksen”. Patterinmäen ylätasanteen luoteisnurkassa on pyöreä betoninen ilmatorjuntapatterin Konekivääriasema. Samanlainen jossa Sulamaan tähtitornikin oli. Tuo betonibunkkeri oli 60-luvun puolivälin kieppeillä katettu jollain vinolla puurakenteisella katteella. Sen keskellä oli luukku, josta saattoi pudottautua sisään. Kun Leo Sulamaan rakennuttama tähtitorni valmistui mäen eteläosaan, niin tälle toiselle annettiin nimeksi ”Vanha tähtis”. Valokuvia tai muuta materiaalia ei tuosta ole jäljellä. Helsingin karttapaalvelun ilmakuvassa vuodelta 1964 näkyy selvästi että, bunkkeri on katettu. Edellisessä tai seuraavassa ilmakuvassa näin ei ole. Muistan kiivenneeni sen päälle ja laskeutuneen luukusta. Mäelle olen saanut mennä kavereiden kanssa joskus kansakoulu ikäisenä. Se on siis ollut olemassa vielä 1960-luvun puolivälin jälkeen. Tuon Bunkkerin reunuksen päällä on myös betoninen rengas joka kiertää koko bunkkerin. Se vaikuttaa myöhemmin siihen rakennetulta ja on jatkunut oviaukonkin yli. Onko toiminut jonkun pyörivän osan (katteen) reunuksena. Voi toki liittyä ilmatorjunta varustustenkin tarpeisiin.

“Vanha tähtitorni” Niin kuin me mukulat sitä aikoinaan 1960-luvulla kutsuttiin. Tämä KK-asema oli ka-
tettu jollain tavoin 1960-luvun puolivälin tietämällä. Bunkkerin kyljessä on betoninen ja puinen tolppa
jotka on linnoittamisen jälkeen siihen laitettu. ↙↘

Alla on ilmakuvat vuosilta 1956, 1964 ja 1969. Vuoden 1956 ilmakuvassa on varjot, jotka kertoo bunkke-
rin sisäosan olleen tyhjä. 1964 ilmakuvassa taas on havaittavissa tuo keskiosan peittävä kate. 1969
kuvassa on taas sisäosan varjot mutta ympärillä on muuta rakentamiseen viittaavaa. Näyttäisi 1969 ku-
vassa oleva se taso joka oli tolppien ja muurin välillä. 1969 kuvassa näkyy ne betonipalkit jotka vieläkin
lojuvat bunkkerin itäpuolella. Liittyvätkö ne tuon bunkkerin kyljessä tapahtuneeseen toimintaan vai hiek-
kasiilon rakentamiseen.

“UUSI TÄHTITORNI”

Patterinmäen etelälaidalla olevan ilmatorjuntapatterin konekivääribunkkeriin rakennettiin
tähtitorni Leo Sulamaan toimesta. Tornissa oli puolipallon muotoinen pyörivä kupu jossa luukku
teleskooppia varten.

Munkinseudun aluesanomissa syksyllä 1997 oli artikkeli ”Patterinmäki - aurinkokunnan
keskus”. Artikkelissa kerrotaan Leo Sulamaasta ja aurinkokuntamallin vaiheista. Tuossa
kirjoituksessa sivutaan myös Sulamaan muita tekemisiä. Artikkelissa on haastateltu Sulamaata,
joka kertoo tähtitornin vaiheista. Alla on tiivistelmää tuosta artikkelista.

”Tähtitorni olisi ollut vuosien 1959 ja 1968 välillä Leon käyttöönsä saamassa bunkkerissa.
Tähtitieteellisellä yhdistyksellä Ursalla oli ollut tähtitorni Lahdessa harjulla, josta oli alettu
ottamaan soraa. Torni tietysti tyhjennettiin ja osan sen kupolista Sulamaa sai Patterimäelle.
Loput kupolista ja asennuksen bunkkerin päälle teki itse. Sulamaa valmisti teleskoopin itse ja
hioi objektiivipeilin. Tähtitornissa oli ilmaisia näytäntöjä kirkkaina tähti-iltoina. Tähtitornin
Sulamaa luovutti toiselle Ursalle ja alkoi rakentamaan uutta tähtitornia läheiselle kalliolle. Se ei
kuitenkaan ehtinyt täysin valmiiksi kun sabotointi alkoi. Oveen oli ammuttu iso reikä joten sisään
murtautuminen oli ollut helppoa. Laitteet ja kalusto oli ryöstetty. Lopulta koko rakennelma oli
poltettu. (Katso Keskustan teleskooppi, sivu 52)”

Veljeni kanssa tähtitornin kupoliin nojaamassa 1965-1966.

Tarkoittiko tuossa artikkelissa annetut vuosiluvut aikaa, jolloin tähtitorni oli Sulamaan hallinnassa? Kauanko se toinen Ursalainen piti tornia. Muistan päässeeni jonkun kerran torniin sisään kun se oli jo hylätty. Koska torni siis lopullisesti purettiin? Tähtitornin pyöreä kupoli on poistunut omien valokuvieni mukaa ennen vuotta 1981, kaukoputki tietenkin jonkin aikaa aikaisemmin. Tarkka ajankohta ei ole tiedossa. Jonkun lähdetiedon mukaan tähtitorni olisi rakennettu syksyllä 1963, uskoisin kuitenkin enemmän tuota Munkinseudun aluesanomissa olevaa vuotta 1959.

Koko torni pyöri aikanaan rullien päällä, jotka ovat vieläkin paikallaan. Mutta kupoli on purettu. Tornin kupolin alareunan pyöreä putki oli pitkään viereisen juoksuhaudan pohjalle taiteltuna. Ilmeisesti tähtitornin kaukoputkea varten on valettu bunkkerin keskelle betoninen paksu tolppa.

↑ Bunkkerin reunuksen päällä on vieläkin rullat joiden päällä tähtitornin kupu pääsi kääntymään.

Bunkkerin sisällä on betonitolppa joka lienee tehty tähtitornin teleskooppia varten.

Leo Sulamaan teleskooppi Patterinmäen keskeisellä kalliolla. Tuossa kopissa oli penkki ja kyljessä kääntyvä teleskooppi. Ilkivallan seurauksena tämä ei ollut pitkäikäinen. Oven läpi oli murtautunut ja lopuksi tuhottu kaikki.

Romutettu "tähtitorni" seiso ai-kansa pystyssä kunnes se purettiin ja aikanaan kuljetettiin jätteet pois. Teleskoopin paikalla on vielä betoniperustukset jäljellä.

KESKUSTAN TELESKOOPPI

Tuo toinen Sulamaan tähtitorni oli nykyisen mäelle johtavan väylän päässä olevan kääntöpaikan vieressä olevalla kalliolla. Tähtitorni muistutti lähinnä vinoon asennettua pyörivää puhelinkoppia. Siellä oli ollut penkki ja kopin kyljessä kääntyvä kaukoputken laatikko. Siinäkin paikalliset nuoret oli tietävästi ehtineet käydä Leon kanssa tähtiä katselemassa.

Rakennelma oli pitkään rauniona pystyssä, kunnes se purettiin vuoden 1992 tietämissä. Nykyään paikalla on vain hieman betonisia perustuksia.

Leo Sulamaa asui tähtitornien aikaan Pajamäessä ja ilmeisesti vielä pitkään sen jälkeenkin. Hän junaili aurinkokuntamallinkin mäelle 1990-luvun alussa.

HIEKKASIILO

Helsingin karttapalvelusta on saatavissa voimassa olevat asemakaavat. Niiden joukossa on myös HKR:n hiekkasiilon asemakaavamuutos vuodelta 1965. Hiekkasiilo olisi valmistunut tietojeni mukaan 1968 (tästä en löytänyt vahvistusta). Lapsuuden hatarissa muistikuvissa on tuon hiekkasiilon kaivamisen johdosta Arinantiellä kulkeneen kuorma-autot. Isäni on myös ottanut valokuvan minusta tuon hiekkasiilon ajoaukon kohdilta ilmeisesti vuonna 1966. Hiekkasiilolle näyttäisi kaavassa varatun kaksi kuilun paikkaa mäen päältä. Vain toinen on onneksi toteutunut. Kaavassa on myös mäen päälle johtavan tien ja siellä olevan kääntöpaikan varaus. Patterinmäen siiloon mahtuu hiekoitushiekkaa 12000 kuutiota.

↑ Patterinmäen sisään kaavoitettiin hiekkasiilo 1965. Ilmeisesti vain toinen luolan peristä toteutui. Hiekat ajettiin mäen päälle ja pudotettiin luukusta kerran vuodessa.

Minä ihmettelemässä hiekkasiilon louhinnan ajoaukkoa Arinatien vieressä. Kuva vuodelta 1966.

Pitäjänmäki-seuran sivuilla olevassa "Mätäjoen kotikaupunkipolku" reittiselostuksessa mainitaan jotta "Rakennusvirastolla on hiekkasiilo entisessä puolustusvoimien luolassa. Siilon täyttöaukko on kallion laella." Tuota puolustusvoima taustaa en usko. Toki noista puolustusvoimien tiloista ei ole aikoinaan enempää huudeltu. Selostus on alkujaan vuodelta 2010 ja esillä oleva versio vuodelta 2017

Patterinmäelle suunniteltiin HKR:n työtukikohtaa. Suunnitelma on vuodelta 2008. Siinä mainitaan seuraavaa: "Patterinmäessä on olemassa olevia maanalaisia tiloja. Mäen laen alapuolella on HKR:n hiekkasiilo n. tasolla +5 m. Hiekkasiilosta on mäen päälle hiekan täyttökoulu, sekä IV-koulu. Hiekkasiilon ajoyhteys on Arinatielle. Lisäksi hiekkasiilon ajotunnelin eteläpuolella on 2 kpl vanhoja kallioon louhittuja varastoperiä n. tasolla +30 m."

Tämä tukikohtasuunnitelma on siis kotikatupolku reittiselostusta vanhempi. Tukikohtasuunnitelmassa mainitaan kaksi vanhempaa varastoperiä siten että, asian voi tulkita väärin. Varastoperät on siilon ajotunnelin eteläpuolella mutta ei yhteydessä siihen. Tämän kertoo ilmoitettu korkeusasema. Arinatien korkeus hiekkasiilon ajoaukon kohdalla on +13m. Eli varastoperät on huomattavasti ylempänä. Kun katsotaan mäen päällä, ison portaikon alapäässä olevien kallioluolien korkeusasemaa, niin huomataan niiden olevan juurikin korkeudella +30m. Tuon HKR:n työtukikohdan piti levittäytyä laajalti mäen sisään, joten selostuksessa on pitänyt huomioida ja mainita kaikki kallion sisään louhitut tilat ja olevat tilavaraukset kuten Jokerirata. Onko kotikaupunkipolun tekstiä laadittaessa tulkittu väärin tätä tukikohtasuunnitelmaa. Muutamassa muussakin artikkelissa muistan rinnastetun hiekkasiilon ja sodanaikaiset luolat. Tähän en siis kuitenkaan usko.

Ensimmäisen maailmansodan linnoitusvyöhyke inventointiselvitys vuodelta 2014 mainitsee vain: "Mäen alla on lisäksi 1960-luvulla louhittu sorasiiloluola, jonka siilon täyttöaukko on Pajamäen huipulla."

Hiekkasiilon täyttöaukko ja käänköpaikka Patterinmäen laella. ↓

↑ HKR:n työtukikohtaa suunniteltiin Patterinmäen alle. Ajoaukko ja joitain huoltotiloja olisi tullut Arinatielle. Luola olisi tullut syväosaa lähellä mäelle nousevaa tietä. Kuvassa kaavio suunnitelman sivuilta.

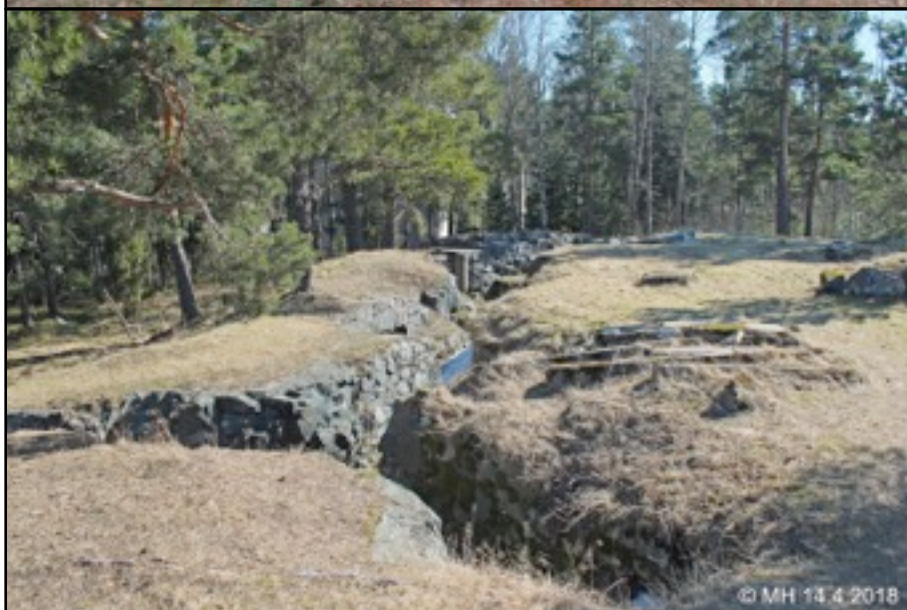
Hiekkasiilon täyttöaukko ja ajoneuvojen kääntöpaikka on tuhonnetut paikalla olleita linnoitevarustuksia. Mäen keskiosan yli on kulkenut I-maailmansodan linnoitteisiin kuulunut yhdyskäytävä. Käytävä on tullut länsilaidan isojen portaiden luota ja yhdistynyt itälaidan yhdyskäytävään. Siitä on ollut myös yhteys koilliseen kohti vieläkin säilyneitä käytäviä. Tuo yhteys muuttui ja osittain täyttyi jo ilmatorjuntapatterin aikoihin, kun mäen laelle rakennettiin tulenjohdolle ja ilmavalvonnalle tiloja sekä tykkiasemia ja miehistökorsuja. Yksi tykin paikka on ollut aivan siilon täyttöaukon vieressä.

↑ Patterinmäen päällä, hiekkasiilon ajoväylän kohdalla, on ollut I-maailmansodan aikaisia käytäviä. Ne ovat viimeistään tässä vaiheessa tuhoutuneet täysin. Iso osa noista käytävistä oli toki peittyneet jo IT-patterin aikaan. Hiekkasiilon luola merkitty punaisella ja tuhoutuneet käytävät vihreällä.

TIILIMUURIT JA BETONIPALKIT

Mäen päällä, hiekkasiilon täyttöaukon pohjoispuolella on kaksi kaatunutta tiilimuuria. Muurit oli vierekkäin ja pituutta niillä oli noin 4m. Korkeutta hieman toista metriä ja paksuutta tiilen mitta. Muurit näkyvät ilmakuvissa vuodesta 1969 alkaen, ei aikaisemmin. Eli ne on muurattu samoihin aikoihin kuin, hiekkasiilon täyttöaukkokin on tehty. Muurit ei siis liity linnoitteisiin eikä ilmatorjuntabunkkeriin. Muureissa oli reikiä, jotka oli tehty joillain työkaluilla tai piikkaamalla. Eräs tuttu kaupungilla toiminut muurari kertoi niiden olevan tehty pelastuslaitoksen läpimeno-harjoituksia varten. Muurit on kaadettu jo 1980-luvulla ja tällä hetkellä ne alkavat peittymään sammaleeseen ja heinikkoon. Muurien kylkeen on myöhemmin siirretty joitakin betonisia kivimuurin kappaleita.

Kaksoistiilimuuri.

*Olisihan tuokin saanut pysyä pystyssä. Monet kerrat lapse-
na senkin ympärillä leikittiin.
Kaatumisen jälkeen olisi voitu
korjata pois. Historiallista
arvoa sillä ei ole.*

←

Tiilimuurien takana on maassa betonipalkkeja. Ne on ilmakuviin mukaan ilmestyneet sinne samaan aikaan muurien kanssa. Lienevätkö liittyneet hiekkasiilon täytöaukon rakentamiseen, ei ainakaan linnoitteisiin. Palkkeja on kymmenkunta ja pääosin noin 2m pitkiä. Vuoden 1969 ilmakuviin mukaan on viereisen konekiväärin bunkkerin ympärillä ollut jotain rakentamiseen viittaavaa toimintaa (katso sivu 50). Tuon bunkkerin vieressä on pystyssä yksi betonitolppa. Onko sillä tolppalla ja maassa maakaavilla palkeilla muuta yhteistä kuin likimäärin sama ajankohta?

← *Betonipalkkeja yhdyskätävän vieressä.*

AURINKOKUNTAMALLI

Vuonna 1992 valmistui Helsinkiin ja osittain Espooseen aurinkokuntamme pienoismalli, jonka suunnitteli tähtitieteen harrastaja Leo Sulamaa. Mallin keskus Aurinko on sijoitettu Patterimäelle 20 metriä korkean maston päähän. Malli on tehty mittakaavaan yhden suhde miljardiin (1:1 000 000 000). Eli auringon ollessa läpimitaltaan 140cm sijaitsee maapallo 150m päässä ja on läpimitaltaan 13mm. Planeetoista Merkurius, Venus, Maa ja Mars sijoittuvat Pajamäen alueelle. Planeetat on pääosin betonipylväiden päissä. Muut planeetat vastaavasti oikeilla etäisyyksillä, niin että Pluto kauimmaisena on länsiväylän tuntumassa sillan kaiteella noin 6km päässä.

*Aurinkokuntamallin alkuperäinen aurinko.
Tämä oli pystyssä hyvin lyhyen ajan. →*

© MH Kevät 1991

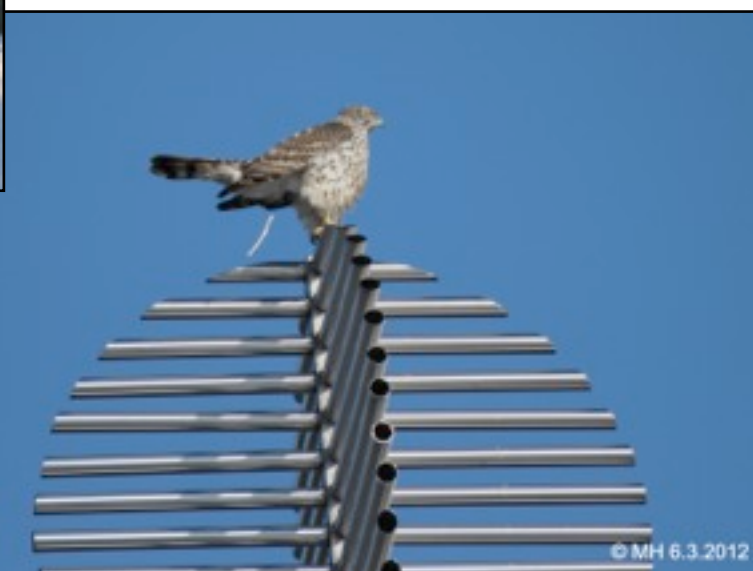
Aurinkokuntamalliin tutustuminen on helpointa pyöräillen tai sisemmän aurinkokunnan osalta kävellen. Koko reitin pituus on lyhimmillään (Saturnuksesta tai Plutosta aloittaen) noin 11 km. Kiikarit ovat oiva lisä retkelle, koska Auringon mallin näkee ulommilta planeetoilta vain niillä. (Alunperin kaikilta planeetoilta oli näköyhteys aurinkoon mutta nykyään puusto on kasvanut ja peittää suurimman osan näkyvyyksistä.)

Aurinkokuntamallin ensimmäinen aurinko oli puutolpan päässä oleva puinen pallo. Tolppa kuitenkin sahattiin poikki pian valmistumisen jälkeen. Sahaamisesta ja sahaajasta on erilaisia teorioita. Uusi aurinko pystytettiin sitten hieman sivummalle ja on teräksinen. Aurinkokuntamalli ei ole mitenkään vaikuttanut paikalla oleviin linnoitteisiin, ellei hieman lisääntyntä ympäristön kulumista lasketa mukaan.

↑ *Aurinkokuntamallin nykyinen aurinko on 20m korkean terästolpan päässä noin 40m vanhasta koilliseen.*

Uusi aurinko on tehty rosteriputkista ja se on halkaisijaltaan 1,4m. Aurinko kelpaa paikallisille luontokappaleillekin, vai onko kyseessä jonkinlainen protesti? →

PITÄJÄNMÄENKAARI

Yksi Patterinmäkeä uhannut suunnitelma oli "Pitäjänmäenkaareksi" nimetty tieyhteys. Asemakaavan muutosluonnosta tältä osin esiteltiin 1996. Uusi pääkatu oli suunniteltu Konalantien risteyksestä sillalla radan yli ja Patterinmäen koillisnurkan kautta Pajamäen risteykseen. Suunnitelma oli pitkään mukana yleiskaavassa. Tielinjan varaukset näkyvät myöhemmissä kaavasunnitelmissa, katso hiekkasiilon suunnitelmat sivu 54. Tiesuunnitelmaan sisältyi myös tunnelivastaus Patterinmäen pohjoispään alitse. Tielinjaus olisi rouhaissut mäen koillisnurkan hyvin läheltä linnoiterakenteita. Suunnitelmat ovat nyttemmin hylättyjä ja kaavat näiltä osin muutettu.

Pitäjänmäenkaari oli tiesuunnitelma, jolla pyrittiin helpottamaan Pitäjänmäen aseman seudun liikennettä. →

RAIDE JOKERI

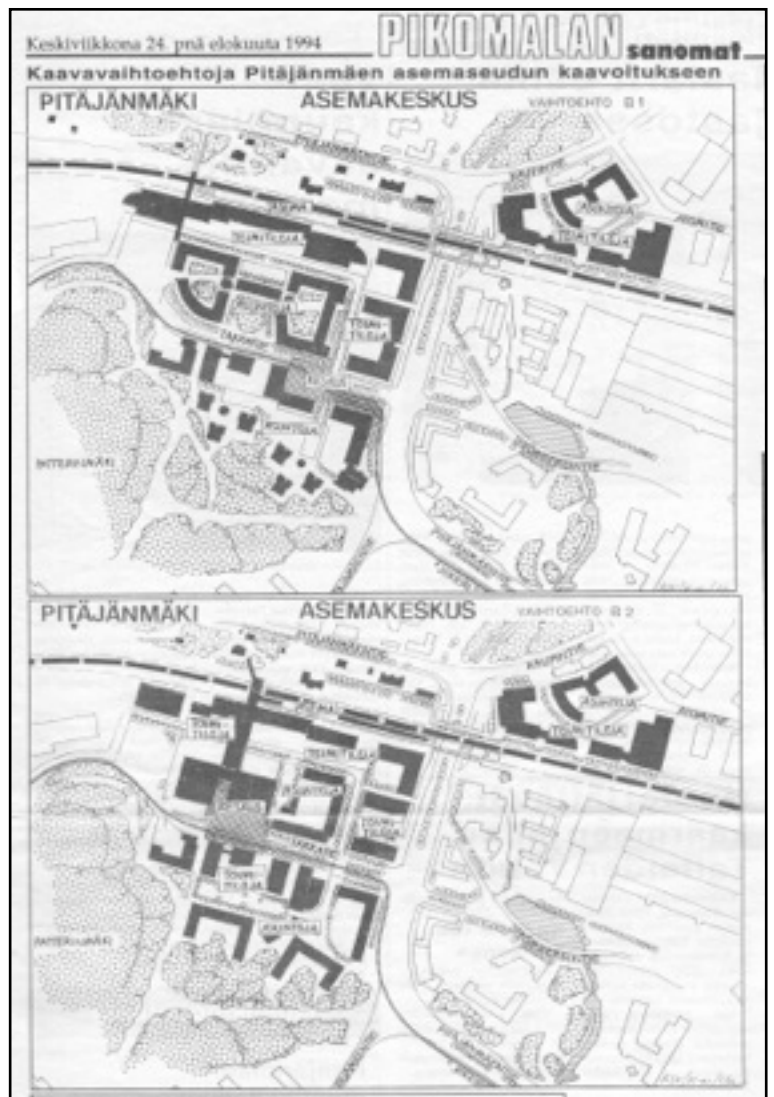
Raidejokeri ei ole ensimmäinen suunnitelma kiskojen viemiseksi Patterinmäen ali. Vastaavalle reitille kaavailtiin metroa jo 1960-luvulla. Suunniteltaessa Metroa 1960-luvun alussa, siitä piti tehdä huomattavasti laajempi. Varauduttiin siis koko Helsingin alueen liittämiseksi raideliikenteen pariin sekä maan pinnalla että metromaisesti maan alle. Helsingin sanomissa oli vuonna 2015 artikkeli näistä suunnitelmista. Sitten aiheesta on tehty selkeyttävät artikkelit sekä Wikipediaan että Harri Revon artikkeli mm. Kauppalehteen. Löytyy netistä kun laittaa Googleen kuva hauksi "Metro joka ei toteutunut". Kannattaa lukea. Pajamäen kohdalla tuo suunnitelma oli jo vuonna 1963 lähes identtinen nyt toteutuneen pikaraitiotien linjauksen kanssa. Pajamäen risteyksessä olisi metroasema, samoin Mäkkylässä ja välillä Patterinmäen alittava tunneli.

Itse raidejokeri eli sittemmin raitiotielinja 15 on ollut suunnittelun alla jo pitkään. Vuonna 1990 Helsingin kaupunki esitteli suunnitelman Itäkeskuksesta Leppävaaraan kulkevasta poikittaisesta pikaraitiotielinjasta. Erilaisten viivytysten, vaihtoehtoisten ratkaisuiden ja lykkäysten jälkeen Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto tilasi Pikaraitiotien alustavan yleissuunnitelman kesäkuussa 2008, ja se valmistui toukokuussa 2009. Toteutusaikatauluissa oli kuitenkin eri tahoilla vielä näkemyseroja.

Suunnittelun edetessä on tutkittu useita reittilinjauksia. Vielä 90-luvun alkupuolella kun Teknos-maalikin oli siirtymässä muualle, radan reittiä mietittiin myös Patterinmäen pohjoispuolitse. On mietitty reitit Takka- ja Arinatien kautta sekä selvitys voisiko reitti mennä jopa Pajamäen läpi. On jopa suunniteltu Pajamäen asemaa tuonne Patterinmäen alittavaan tunneliin. Sieltä oltaisiin tultu hissillä ja portaita ylös tykkätien pohjoispuolelle, mäkeä kiertävän ulkoilutien kohdille. Tuo vaihtoehto olisi palvellut niin Pajamäkeä kuin Takkatien teollisuusaluetta.

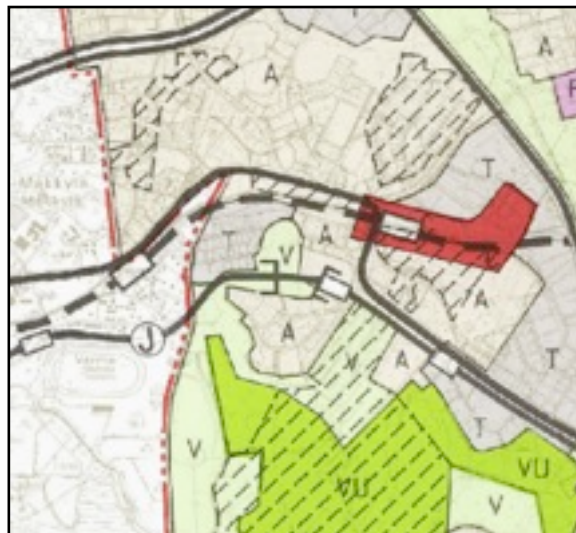
↑ *Metrotoimikunnan esittämä ehdotus vuodelta 1963. Jo tuossa ehdotuksessa kiskot kulki Patterinmäen ali samassa kohdin kuin Pikaratikka 60-vuotta myöhemmin. Kun Teknosmaali oli siirtymässä pois Pitäjänmäeltä, tehtiin useita asemakaavallisia suunnitelmia pikaraitiotien reitiksi. Tässä kaksi Pikomalan sanomissa esiteltyä ehdotusta.* ↓

Nykyinen pikaraitiotien linjaus on päätetty jo 90-luvun puolella. Tunneli vaihtoehto oli mukana yleiskaavassa vuonna 1992. Radan tarkempia suunnitelmia esiteltiin sitten yleisölle 2015. Pieniä tarkennuksia siihen saatiin Patterinmäen länsipuolelle. Pikaraitiotien rakentaminen alkoi kesäkuussa 2019. Ensimmäinen pikaraitiovaunu-vuoro lähti Otaniemestä kohti Itäkeskusta lauantai-aiamuna 21. lokakuuta 2023. Patterinmäen betoni- ja kalliotunneli on noin 300 metrin pituinen eikä milteään osin kosketa I-maailmansodan linnoiterakenteita.

Yleiskaava vuodelta 1992 →

Tunnelin läntinen suuakko. ↓

Lähimpänä Pikaraitiotien läntistä tunneliaukkoa on A-tyyppin tuliasema XXXV:11/23. Asema on ollut katettu. Tästä on ollut hyvä valvoa radan paikalla linnoittamisen aikana olleita peltoja ja niittyjä.

ROSKAANTUMINEN JA ILKIVALTA

Patterinmäkeä ei ole uhannut mitkään isommat hankkeet. Kaikki rakentaminen hiekkasiiloa lukuun ottamatta on jäänyt varsinaisen linnoitusalueen ulkopuolelle. Se mikä on uhannut ja uhkaa edelleen on roskaantuminen, sotkeminen ja linnoituslaitteiden rikkoutuminen. Aikojen saatossa on ollut monenlaista sopimatonta ja ajattelematonta toimintaa.

Lapsena meitä varoitettiin menemästä mäelle myöhään lauantaisin. Paikalla olivat viikon työrupeaman jälkeen spurgut pulloineen. Myöhemminkin viikonloppuisin mäellä oli epämääräistä porukkaa. Tuohon aikaan juomat oli pakattu lasipulloihin ja ne jäi mäelle tyhjenemisen jälkeen, joko ehjinä tai rikottuina. Tämä toiminta aiheutti vaaran lasinsiruisista. Nykyään on onneksi valistuneempaa väkeä ja juomatkin pääosin peltitölkeissä.

↑ 1990-luvulla mäelle vietiin kaikenlaista jätettä ja romua.

Roskaantumista on aina ollut mutta erityisen runsasta se oli 90-luvulla. Silloin mäkeä pidettiin ajoittain kaatopaikkana. Mäelle pääsi vapaasti autolla ja sinne sai rauhassa kipata jätettä ja romua. Kun helppoja ja edullisia jäteasemia ei ollut ja kierrätyksestä ym. ei vielä paljoa puhuttu niin, oli paljon helpompi ajaa romut mäelle. Erilaisia rakennusjätteitä, patjoja, huonekaluja, auton osia (konnainen autokin) löytyi ajoittain mäeltä. Puhumattakaan pienemmästä roskasta. Mäelle tuotiin myös mm. kuorma-auton lavallinen risusavotan jäänteitä. Pajamäkiseura tilasi vuosittain vaihtolavan mäelle ja talkoilla sitten siivottiin aluetta.

Valitettavasti vielä joskus mäkeä käytetään hylättyjen kalusteiden ym. sijoituspaikkana. ↓

90-luvun iso ongelma oli mäellä tehdyt autojen[↑] öljynvaihdot. Öljyt suoraan maahan tai kanisterilla vallihautaan. Tyhjät purkit öljyjen perään.

Mäelle on kuskattu myös talkoojätteitä. Jossain oli suoritettu risusavottaa ja kuorma-autollinen jätteitä sitten kipattu mäelle. ↓

Toinen iso ongelma oli öljynvaihtajat. Auto ajettiin hiekkasiilon täyttöaukon taakse ja alettiin hommiin. Öljyt laskettiin joko suoraan maahan tai kanisteriin joka sitten nostettiin vallihautaan. Uusien öljyjen tyhjät pullot heitettiin tietenkin myös vallihautoihin. Paikoin maa ja kallio oli mustana öljystä.

Pajamäkiseurassa toimiessani 1990-luvun alkupuolella otinkin sitten tehtäväksi kysellä puomia ajoväylälle. Puisto-osasto ottikin asian tosissaan ja mäen alkupäähän ilmestyi puomi. Hiekkasiilollehan piti päästä vain kerran vuodessa, muutoin sinne ei ollut tarve päästä. Palokunta joutui kuitenkin murtautumaan puomin läpi kun "Punainen tupa" paloi vuosituhannen vaihteessa. Sen jälkeen puomia ei lukittu uudestaan ja koko puomi poistettiin myöhemmin. Valistus oli tehonnut ja sortiasematkin tulleet, joten isommat ongelmat oli pääosin loppuneet.

Seuraava häiriötekijä sotkujen osalla olikin "Punaisen tuvan" raunio. Tupa oli palon jälkeen purkamatta pari vuotta. Sinä aikana sieltä kannettiin ympäristöön runsas määrä tavaraa erilaisiin tarkoituksiin. Samaan aikaan oli uutena muotina värikuula aseet ja sodat. Raunion peltikatteesta, laudoista ym. saatiin hyvin rakennettua värikuulasotiin tarvittavia suojaruostuksia ja bunkkereita. Sinänsä harmittoman harrastuksen mukana tuli myös kivistä tehdyt suojat. Eli otettiin linnoitteiden seinistä tai tykkiasemien kivimuureista kiviä ja tehtiin niistä sotaan tarvittavia muureja ja suoja. Tällöin koskettiin jo ikävällä tavalla mäen kulttuuriperintöön.

Viimeisten vuosikymmenten aikana on ilmaantunut sitten töhriminen. Joitain piirroksia ja nimikirjoituksia on ollut ennenkin mutta laajojen graffitien ilmaantuminen linnoitteiden seiniin harmittaa. Niitä on jonkin verran poistettukin mutta uudet tulleet välittömästi tilalle. Töhryt ei todellakaan kuulu muinaismuistojen seiniin.

Mäkeä on uhanneet myös nuotiot. Niitäkin on ollut varmaan kautta historian. Jäljet yleensä peittyvät ellei ole avokalliolla johon jää pysyvä jälki. Nyt on myös ollut muutamia paikkoja, joihin on pyritty rakentamaan oikein tulipaikkoja kivisine tulisijoihin ja keloja raahaamalla tehty penkkejä. Tulen teko on aina puistoalueella laitonta. Se saattaa myös aiheuttaa suurta vahinkoa. Muutaman kerran on palokunta käynyt sammuttamassa kytevää maaperää ja talkoilla on purettu nuotiopaikkoja. Isommilta vahingoilta on vielä välttytty.

Ilkivaltaa mäellä on lähinnä käytävän seinillä olevien kivien irrottaminen. Tämä toiminta on onneksi vähäistä. Pääosa linnoiterakenteista on sen verran tukevaa tekoa ettei purkamisen ja rikkomisen ole yksinkertaista puuhaa.

Jatkossa Patterinmäki on luonnonsuojelualuetta. Silloin omavaltainen toiminta on vieläkin tuomittavampaa.

↑ Värikuulasotimisen jälkiä ja majojen rakentamista. Punaisen tuvan jäänteet levisi pitkin mäkeä.

↙ ↓ Uudempi ongelma on turhanpäiväinen töhriminen.

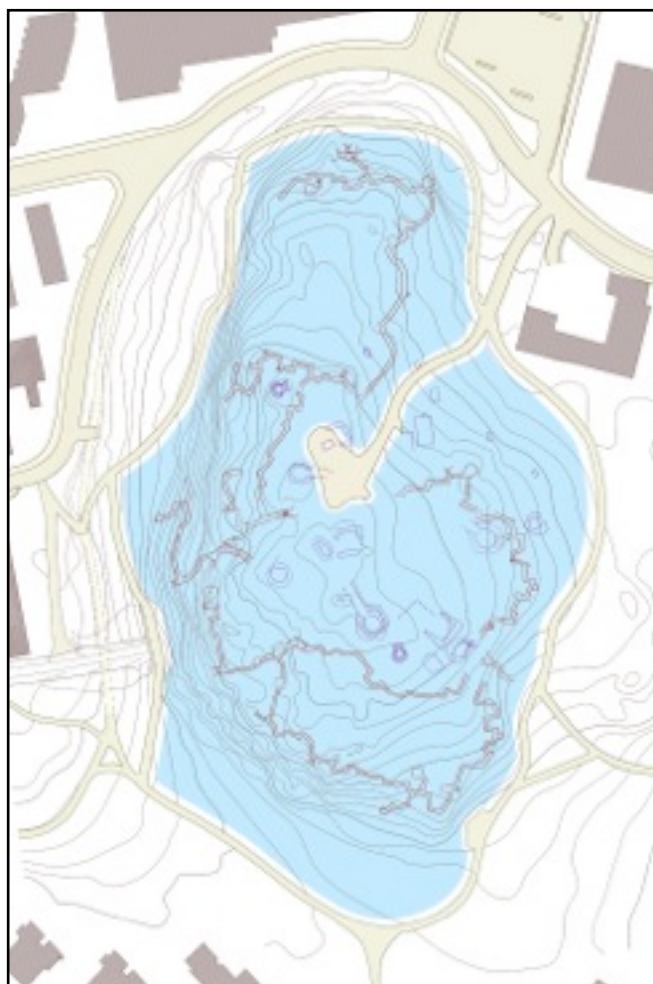
← Patterinmäellä on pidetty nuotioita eri paikoissa. Pari kertaa on ohikulkija sammutellut kytemään jäänyttä tulipaikkaa ja palokuntakin käynyt viimeistelemässä sammutustyön tykinpaikka IV on ollut valittavan usein rakennetun tulisijan paikka. Kiviä on otettu muurista ja keloja ympäristöstä. Useamman kerran on tämäkin tulisija talkoilla purettu ja kelot palautettu lähiseudulle. Onneksi vielä ei ole sattunut mitään vakavampaa.

SUOJELU

Patterimäki on ollut puistona aina nykyaikaisen kaavoituksen yhteydessä. Sen kasvillisuus ja muut luontoarvot on tunnettu pitkään. Vaikka mäkeä ympäröivät maat on pala kerrallaan siirtyneet metsästä ja peltomaasta asumis- ja teollisuus käyttöön niin, itse mäki on säästynyt. Mäki ja sen rinnealueet on olleet osana erilaisissa viheryhteys suunnitelmissa. Yksi tehdyistä selvityksistä on Helsingin kaupungin ympäristökeskuksen selvitys arvokkaista kasvillisuus- ja kasvistokohteista. Se sisältää myös Pajamäen linnoituskallion (35/91). Aineisto perustuu Arto Kurton ja Lena Helynrannan inventointeihin vuosilta 1990-1998, päivitetty 2004-2006. Tuossa selvityksessä Patterinmäki on inventoitu 1991 ja arvoluokaksi annettu I, hyvin arvokas. Mäki on myös kuulunut Helsingin luonnonsuojeluohjelmaan 2015-2024.

Mäellä on suoritettu joitakin hoito ja suojelutoimenpiteitä ennen nykyistä luonnonsuojelualueen suunnitelmaakin. Omien muisti- ja valokuvien perusteella mäki sai olla lähes omillaan vuosikymmeniä tanssilavatoiminnan jälkeen. Joitakin pienempiä puistohoidollisia toimia oli ilmeisesti tehty, lähinnä siivous, raivaus tai turvallisuus mielessä. Lisäksi Pajamäki-seura järjesti vielä 1990-luvulla vuosittain siivoustalkoot mäellä.

I-maailmansodan aikaisia linnoitteita on inventoitu ja tehty julkaisuja useampaan kertaan. Näiden inventointien yhteydessä on tarkasteltu Patterinmäellä olevia muinaismuistolailla suojeltuja linnoitteita ja siinä samalla mäkeä kokonaisuudessaan. Muinaismuistojen ja luonnon suojelu kulkee Patterinmäellä käsi kädessä.

↑ Hoito- ja käyttösuunnitelman mukainen Patterinmäen luonnonsuojelualueen rajaus.

Patterimäelle tehtiin puistosuunnitelma vuonna 2006 (Studio Terra). Suunnitelma käsitti koko puiston alueen. Siinä yhteydessä laajennettiin Pajamäentien alkupäässä olevaa leikkikenttää ja tehtiin uusi polkuyhteys Takkatieltä Pajamäen jalkapallohallin pohjoispuolitse. Itse Patterimäen osalla suunnitelmiin kuului luolien sulkeminen verkkolevyin, kaiteiden lisääminen ja opastaulujen pystytys. Samassa yhteydessä linnoituslaitteiden ympäristö siivottiin ja rakenteiden luota poistettiin puuvartistet kasvit. Käytävien pohjia tyhjennettiin mutta sinne sortuneita kiviä ei siirretty. Puiston penkit kunnostettiin ja punaisen tuvan paikka metsitettiin. Koko mäellä suoritettiin pensaston poistamista, puuston kaatoa ja heinikon niittoa ym. kasvillisuuden raivaamista. Graffiteja oli tarkoitus poistaa ja rakentaa kaksi puusiltaa jonnekin käytävien yli. Siltoja ei kuitenkaan toteutettu.

Alueella tehtiin suunnitelmien mukaista tehostettua ympäristönhoitoa vuosien 2006-2007 aikana. Vuonna 2006 mäkeä oli koetellut poikkeuksellinen kuivuus. Paljon pensaita ja puita kuoli kuivuuteen. Vuonna 2007 suoritettiin sitten kuolleen vesakon ja lehtipuuston poisto. Isoimmat männyt jätettiin keloutumaan. Samalla poistettiin vallihautoista siellä vielä hengissä ollutta pensaikkaa ja muutenkin mäkeä siivottiin kasvillisuuden osalta. Maisema mäellä muuttui nykyisen kaltaiseksi avoimeksi kalliomaastoksi. Saman aikaisesti rakennettiin myös suojakaiteita ja opastauluja. Tässä yhteydessä myös luolien eteen rakennettiin suojaverkot jotka nyt pitää ilkevalan takia jo uusia.

↑ Poikkeuksellinen kuivuus tappoi pensastoa ja puita vuonna 2006.

↑ Linnoiterakenteista ja ympäristöstä kaadettiin puita vuonna 2007.

Vuoden 2007 raivauksessa jätettiin joitakin männtyjä keloutumaan. ↓

Puuston raivauksen ja muun ympäristön hoidon huomaa kun vertaa vanhoja valokuvia samoista paikoista otettuihin uudempiin valokuviin.

LUONNONSUOJELUALUE

Patterimäkeä on siis esitetty luonnonsuojelualueeksi. Ensimmäinen hoito- ja käyttösuunnitelma laadittiin vuosille 2024-2033. Tuossa suunnitelmassa on aluksi käyty lyhyesti läpi mäen historiaa ja alueen perustietoja sekä kaavoitustilannetta. Mäen luonto- ja kulttuuriarvojen merkittävimmät uhkatekijät, uuden hoito- ja käyttösuunnitelman mukaan ovat, umpeenkasvu, rehevöityminen, maaston kuluminen, vieraslajien leviäminen ja linnoitusrakenteiden rapautuminen. Uhkatekijät on varmaan isolta osaltaan olleet vaikuttamassa luonnonsuojelun statuksen saamisessa. Suojelualueille laaditaan suunnitelmat siitä, miten alueen arvot säilytetään. Sekä pyritään ohjaamaan käyttöä mahdollisuuksien mukaan vähemmän haitalliseen suuntaan. Esityksessä Patterimäen luonnonsuojelun perustamiseksi on käyty laajasti läpi suojelun perusteita. Tarkemmin suojeltavan alueen rajauksesta, hoitotoimenpiteistä ja kasvi sekä eläin lajistosta on kirjoitettu hoito- ja käyttösuunnitelmassa.

Linkit: [Hoito- ja käyttösuunnitelma](#)

Alla joitakin poimintoja luonnonsuojelun perustamis-esityksestä.

- ”Luonnonsuojeluohjelmassa suojelun tarkoituksena on määriteltä arvokkaan kallioalueen ja kasvillisuuskohteen monimuotoisuuden säilyttäminen sekä muinaismuistojen säilyttäminen.”

- ”Helsingin kaupungin ympäristönsuojelu ja ohjaus -yksikkö toteutti Patterimäellä vuonna 2022 kasvillisuuskartoituksen, jossa tarkastettiin vuonna 2015 konsulttityönä tehdyssä selvityksessä todettujen kasviesiintymien nykytila.”

- ”Patterimäellä esiintyy valtakunnallisesti äärimmäisen uhanalaisia (CR) perinnebiotooppien luontotyyppisiä: karuja kalliokeitoja ja pienruohokeitoja sekä tuoreita heinäniittyjä.”

- ”Merkittävimpiä tulevilla luonnonsuojelualueella esiintyviä kasvilajeja ovat valtakunnallisesti vaarantunut (VU) keltamatara, Helsingissä erittäin uhanalainen kevät-hanhikki sekä muuten huomionarvoiset kevät- ja ketotädyke, käärmeenlaukka, mäki- ja hietalemmikki, mäkivirvilä, mäkisarho, mäkikorsma, hina, mäkikaura ja pölkkyruoho.”

- ”Patterimäellä vuonna 2016 tehdyssä perhosselvityksessä alueelta löydettiin valtakunnallisesti silmälläpidettävä (NT) sysivyökoi ja alueellisesti uhanalainen (RT) kultapiiskupussikoi sekä kolme muuta huomionarvoista perhoslajia. Lakialueen kalliokeidot arvioitiin potentiaalisiksi elinympäristöksi useille muillekin uhanalaisille ja pääkaupunkiseudulla harvinaisille lajeille.”

- ”Liito-oravan yhteystarve on määriteltä Patterimäen eteläosan läpi. Luonnonsuojelualueelle on asennettu yksi liito-oravalle tarkoitettu pönttö, joissa ei ole toistaiseksi todettu pesintöjä.”

- ”Kovan käytön takia maanpinta on erittäin kulunutta. Aluskasvillisuus on monin paikoin tallautunut pois. Avoimilla alueilla kulku on hajautunutta eikä selkeästi hahmotettavaa polkuverkostoa ole.”

- ”Lisääntyvä käyttö voi johtaa entistä voimakkaampaan kasvillisuuden kulumiseen. Myös linnoitusten töhriminen ja vahingoittumisen riski sekä luvattomien nuotioiden poltosta aiheutuva maastopalojen vaara kasvanevat kävijämäärien noustessa.”

- ”Perinnebiotooppikasvillisuutta uhkaa rehevöityminen ja umpeenkasvu, jos alueella tehtyjä hoitotoimia ei jatketa.”
- ”Alueella tavataan useita haitallisia vieraskasvilajeja,”
- ”Linnoitukseen liittyvät kaivannot pidetään avoimena puita poistamalla ja pensastoa säännöllisesti raivaamalla.”
- ”Keto- ja niittyalueita ympäröivät metsät jätetään luonnontilaan.”
- ”Patterimäelle osoitetaan selkeä reitistö, ja ohjeistetaan sekä kävelijöitä että maastopyöräilijöitä pysymään merkityillä poluilla.”
- ”Asiaton autoilu mäen laelle johtavalla huoltotiellä estetään puomilla.”
- ”Pääpolulle tehdään kulkua helpottavia ja maaston kulumista estäviä rakenteita, mm. kolmeen kohtaan maastoportaat.”
- ”Alueelle pystytetään neljä uutta kartallista pääopastaulua eniten käytettyihin saapumissuuntiin ja mäen laelle.”

Patterimäen eteläosan kukkaniittyä. ↑

I-MAAILMANSODAN RAKENTEET

Muinaismuistolaki tuli voimaan 1963. Ensimmäinen varsinainen inventointi I-maailmansodan linnoitteista tehtiin 1966, Tapani Ahvenisto. Sitten Löfgren ja Heinämies 1979. Kiinnostus ja arvostus maalinnoitteita kohtaan alkoi kasvaa. Suojeluluettelo on vuodelta 1979, jonka jälkeen tarkempia inventointeja sekä kirjallisuutta on ilmestynyt kiitettävästi. Linnoitteet on siis kauttaaltaan suojeltuja, myös ne joista ei ole maan päälle näkyvissä mitään. Alla on muutamia oleellisia poimintoja suojeluun liittyvistä ohjeista.

Muinaismuistolailla suojeltua I-maailmansodan taisteluhautaa Patterimäen länsirinteellä. →

HISTORIALLISEN AJAN KIINTEÄT MUINAISJÄÄNNÖKSET

Marianna Niukkanen Museovirasto, Rakennushistorian osasto 2009

"Muinaistieteellinen toimikunta totesi Helsingin maa- ja merilinnoituksen muinaismuistolain rauhoittamaksi jo 1970-luvun alussa. Rauhoitus koskee ensimmäisen maailmansodan aikaisia linnoituslaitteita myös muualla Suomessa. Suojelun linja ei ole käytännössä ollut erityisen tiukka, vaan linnoituslaitteita on poistettu rakentamisen tieltä jopa ilman dokumentointia."

ENSIMMÄISEN MAAILMANSODAN AIKAISET MAALINNOITTEET OHJE 3.12.2015

"- Ensimmäisen maailmansodan aikaiset linnoitteet (mukaan luettuna vuoden 1918 sisällissota) ovat muinaismuistolain (295/1963) rauhoittamia kiinteitä muinaisjäännöksiä.

- Vaikka ensimmäisen maailmansodan aikaisia linnoitteita kohdellaan samalla tavalla kuin muita kiinteitä muinaisjäännöksiä, on niiden suuren määrän, linnoitusalueiden laajuuden, suhteellisen nuoruuden, rakenteiden huonokuntoisuuden sekä yksinkertaisten hyvin tunnettujen rakennetyyppien vuoksi yksittäisten kohteiden säilyttämistä harkittava aina tapauskohtaisesti. Ensimmäisen maailmansodan linnoitteisiin kajoamista koskevissa tapauksissa sovelletaan kulloinkin voimassa olevaa Museoviraston ohjetta.

- Kaavoituksessa tulee pyrkiä siihen, että linnoituslaitteiden ympärille tulee riittävä muinaisjäännösalue, jotta paikan valinnan syyt ja tarkoitus ovat edelleen ymmärrettäviä.

- Suojelutyössä on kiinnitettävä huomio jäljellä olevien linnoitekokonaisuuksien ja alueellisten erityispiirteiden säilyttämiseen. Yksittäisten linnoituslaitteiden osalta on suojelutarpeen arvioinnissa käytettävä tapauskohtaista harkintaa.

- Mikäli linnoitekohteen päälle tullaan rakentamaan tai kohde tulee muutoin tuhoutumaan, on rakenteiden dokumentoinnin ja tarvittaessa arkeologisten kaivaus tutkimusten edellyttäminen yleensä perusteltua.

- Ensimmäistä maailmansotaa nuoremmat sotahistorialliset kohteet eivät ole muinaismuistolain (295/63) rauhoittamia kiinteitä muinaisjäännöksiä. Toisen maailmansodan ja Porkkalan vuokra-ajan linnoitteiden suojelussa noudatetaan kulloinkin voimassa olevaa Museoviraston ohjetta. Tällä hetkellä voimassa on ohje "Arkeologinen kulttuuriperintö ja kaavoitus 5.6.2015".

ILMATORJUNTAPATTERI

Ilmatorjuntapatterin, tai pikemminkin monikossa, patterien jäänteistä en ole löytänyt sodan jälkeisiä inventointeja. Ensimmäisen maailmansodan aikaiset linnoitusalueet on suojeltu muinaismuistolailla. Toisen maailmansodan aikana rakennettu ilmatorjunta-asema on määritelty vain muuksi kulttuuriperintökohteeksi. Ilmatorjuntapatterin status ei siis ole niin vahva kuin aikaisempien linnoitteiden. Erillistä suojelusuunnitelmaa ei näille ilmatorjuntapattereiden jäänteille liene olemassa.

II-maailmansodan pesäke. ↑

Ilmatorjuntapattereita oli siis Patterinmäellä useampia. Patteri on armeijan osasto joka sisältää aseet ja miehet. Mäellä oli sodan aikana 3 eri patteria erilaisine aseineen ja järjestelmineen. Asejärjestelmää ja joukkoja vaihdettaessa tehtiin myös muutostöitä mäellä olleisiin aseisiin. Osa varhaisimmista rakenteista tuhoutui muutoksissa. Uutta tehtiin lisää tarpeiden mukaan, eikä tarkempaa dokumentteja linnoitteista taida olla edes sodan ajalta. Muutamia karttoja on sodan jälkeen, joissa varustuksia esiintyy. Lisäksi on sotapäiväkirjoja sekä ilmakuvia. Näistä voi tehdä päätelmiä patterin rakenteista.

Kun ei tiedetä mitä mäellä on ollut, niin hankala niitä on suojellakaan. Pääosa rakenteista on jo hävinnyt tai raunioina. Vain pari betonipesäkettä ja muutama kivikasa on havaittavissa ja suojeltavissa.

ENTISÖINTI, VAHVISTAMINEN JA PALAUTTAMINEN

Missään asiakirjassa en ole nähnyt mainintaa tai ehdotustakaan linnoitteiden entisöinnistä. Eipä noita I-maailmansodan linnoitteita kannata mielestäni entisöidäkään. Ei ne aikanaan edes kunnolla valmistuneet. Mihin muotoon ne sitten entisöitäisiin. Lähinnä ainoa mikä voisi tulla kyseeseen on joidenkin sortumien palauttaminen ja rakenteiden vahvistaminen. Aikoinaan linnoitteiden tulasemia ja suojahuoneita räjäytettiin. Tarkoitus oli kerätä hyödynnettävä materiaali jälleenrakennuksen tarpeisiin ja estää vaarallisia sortumia. Ei myöskään haluttu epämääräisen aineksen pesiytyvän noihin katettuihin tiloihin. Linnoitteiden räjäyttämisen voi siis katsoa olevan samaa prosessia rakentamisen kanssa. Muistoksi menneiltä ajoilta, ne on jääneet tuollaisina kuin nyt ovat. Säilytetään siis siinä muodossa.

Linnoitteissa ei myöskään varsinaisesti sodittu. Ne eivät siinä mielessä ole samalla tavalla Suomen historiaa, kuin itärajalla II-maailmansodan aikaiset puolustusvarustukset. Ymmärrän hyvin että, siellä on haluttu kunnostaa varustuksia ja tehdä malliksi muutama sodan aikainen juoksuhaata ja bunkkeri.

Patterinmäellä olevien I-maailmansodan linnoitteiden "pystyssä" olevissa osissa on kohtia, joiden tulevaisuus ei näytä hyvältä ellei niitä pian vahvisteta. Sortumat laajenevat ja uusia syntyy. Suojelun tulee siis keskittyä linnoitteiden nykytilan turvalliseen säilymiseen. Puiden juuret murtavat muureja ja heikommilla muureilla kulkeminen aiheuttaa kivien irtoamista. On myös havaittavissa ajattelemattomuutta, jossa muurien kiviä on tarkoituksella irrotettu. Käytävien vahvistaminen vaikka kiviä uudelleen muuraamalla, vahvistaa heikoimpia kohtia "luonnolliselta" vaurioitumiselta. Valistus ja tunnetuksi tekeminen auttaa estämään ilkivaltaa ja ajattelemattomuutta. Voimaa, vaivaa tai työkaluja käytetään harvemmin muurien vahingoittamiseen. Enemmän on kyse irtonaisten kivien tiputtamisesta tai siirtämisestä. Silloin vahvistaminen betonoimalla on ratkaisu. Kulkemisen ohjaaminen turvallisille paikoille ja sortumavaarassa olevien kohtien kunnostamista kannattaa suosia.

Käytävän seinämän viereen kasvaneen puun juuret on päässeet murentamaan seinämän muurauksen. →

Käytävän seinä on pudonnut muutama kivi ja penkka on alkanut valua käytävään. Käytävän reunalle muodostuu vaarallinen kuoppa. Tällaisissa kohdissa voisi hyvin paikata seinämän ja täyttää syntyneen kuopan.

Myös käytävien suojapenkat on osa linnoitteita. Joissain kohdin penkka on hienoa hiekkaa ja päässyt pahasti valumaan. Tällaisilla kohdin voisi harkita hiukan maa-aineksen palautusta ja paremman kulkureitin avaamista kestävämmälle kohdalle. Patterinmäen luonnossuojelualueen hoitosuunnitelmassa on mukana muutamien portaiden rakentaminen ja mm. itälaidan kuluneen ”pulkkamäen” kohdan kunnostus.

Pitäisikö joitain myöhemmin täyttyneitä tai epämääräisesti korjattuja kohtia linnoitteista palauttaa entiselleen. Esimerkiksi isojen portaiden vieressä on mielestäni tökerästi tehty betonipaikaus. Siinä on vanhan käytäväseinän sortuman kohdalla sileä betoni. Pitäisikö muurata seinämä harkkokivistä? Ilmatorjuntapatterin aikoihin on joitakin käytäviä täyttynyt kulkureittien kohdilta. Pitäisikö näitä kaivaa esiin? Värikuulasota eli Paintball oli 1980-1990 lukujen vaihteessa suosiossa myös Patterinmäellä. Silloin jotkut rakensivat ympäristön ja muurienkin kivistä uusia valleja omiin tarpeisiin. Näitä on joitain vielä havaittavissa mäen itälaidalla. Pitäisikö nuo vallit purkaa ja palauttaa kivet entisiin paikkoihin? Pitäisikö uudemmalla ajalla sortuneet käytäväseinät palauttaa. Tiedän useita kohtia, joista käytävän reunakivet on pudonnettu tai pudotettu 1980-luvun jälkeen. Ilmatorjuntapatterin rakennelmat on monessa paikassa peittäneet ja muuttaneet I-maailmansodan aikuisia käytäviä. Näitten palauttamista en näe järkeväksi vaikka patterinkin rakenteet on paikalta poistuneet.

↑ Käytävän reunat on paikoin hienoa hiekkaa. Kun jostain pitää päästä käytävän yli niin kulkureittien kohdalla hiekka valuu käytävään. Vastaavia kohtia on muutamia muitakin. Käytävä on saatettu myös tarkoituksella täyttää joistain kohdista. Tarvittaisiinko silta?

RAIVATUT LINNOITE RAKENTEET

YLÄKENTÄN I-MAAILMANSODAN KÄYTÄVÄT

Ilmakuvien ja varsinkin vuoden 1919 kartan perusteella olen päättänyt Patterinmäen ylätasanteella olleen viereisen kuvan rakenteet. →

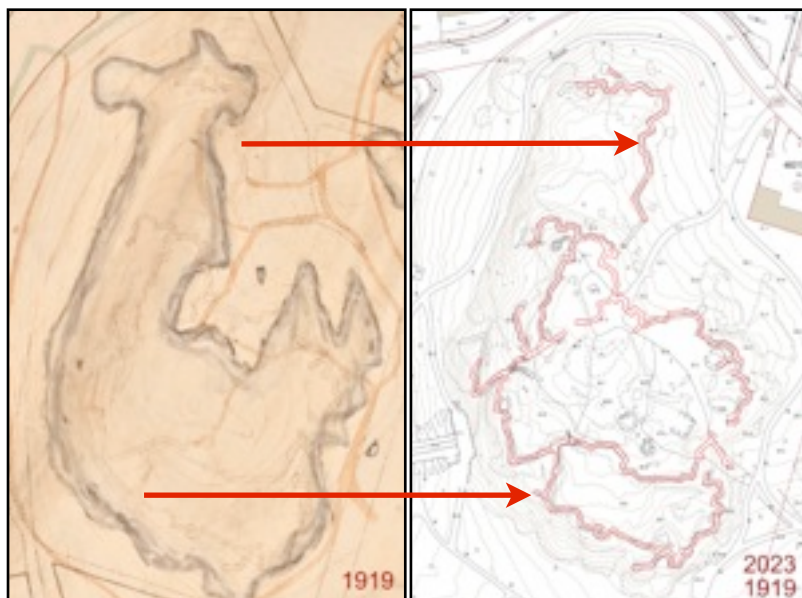
I-maailmansodan käytävät olen piirtänyt paljolti ilmakuvienv päälle. Keskustasanteen kadonneet käytävät perustuu pääosin 1919 kartan piirroksiin ja 1932/1943 ilmakuviin.

Punainen katkoviiva. →

Ilmatorjuntapatterin korsujen paikat on sinisellä katkoviivalla. Muita IT-patterin rakenteita violetilla katkoviivalla. →

Helsingin karttapaikka. Ilmakuva 2010

← Museoviraston Reimarsin tilan järjestelykartan osa vuodelta 1919. Siinä on piirretty hyvinkin tarkasti I maailmansodan aikaiset käytävät. Kun nuo käytävät jäljentää nykyisen kantakartan päälle niin voi vain hämmästellä miten ne osuvat yhteen. Tämän takia voidaan hyvinkin luottaa siihen että, mäen päältä kadonneet käytävät on olleet tuon 1919 kartan mukaisia.

Tuon 1919 kartan mukaiset linnoitekäytävät seurasivat sellaisinaan aina vuoden 1945 kiinteistökarttaan asti. Vuoden 1959 kartassa on sitten jo huomioitu IT-patterin peittämät osat.

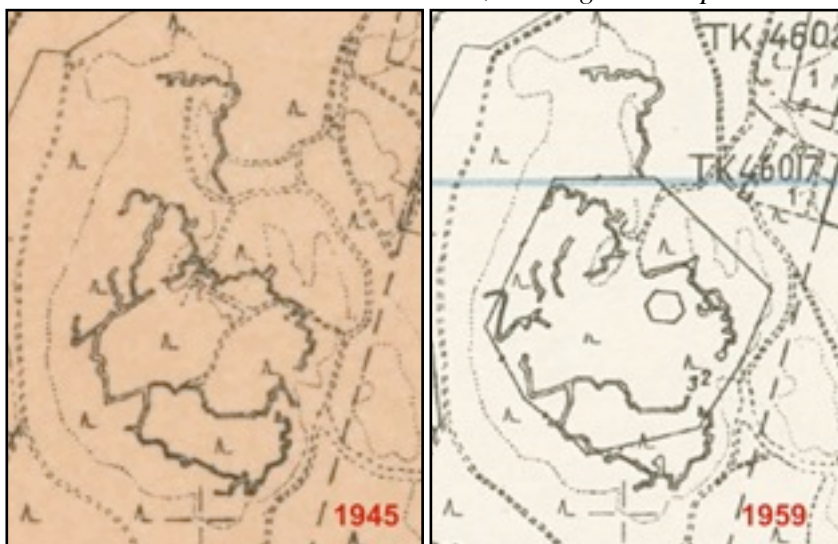
Koska Patterinmäki on ollut erilaisissa käytöissä I-maailmansodan aikaisen linnoittamisen jälkeen niin, on luonnollista jotta osa vanhoista linnoitteista on saanut väistyä. Maailmansotien välillä ei mäellä liene liiemmin ollut toimintaa. Pitäjänmäen alue alkoi vasta rakentua rautatie aseman ympärille. Se toi mukanaan myös teollisuutta, mikä kuitenkin pysyi mäen ja sen lähialueen ulkopuolella. Vasta toisen maailmansodan aikana mäelle nousut ilmatorjuntapatteri rakenteineen ja kulkuväylineen alkoi peittää vanhoja linnoitteita.

Museovirastolla on kartta Reimarsin tilan järjestelyehdotuksesta vuodelta 1919. Siinä on suunniteltu tilan maiden tulevaa käyttöä. Pajamäen kohdille on osoitettu pientaloja, sekä pistoraiteet Pitäjänmäen aseman suunnilta teollisuuden tarpeisiin. Takkatien ja Arinatien aluekin on sekä asutusta että teollisuutta. Itse Patterinmäki on rakentamatta. Erityisen kiinnostavaa tuossa kartassa on mäelle piirrettyjen käytävien tarkkuus. Kopioimalla kartan käytävät ja sijoittamalla kopio uudempien karttojen päälle, täytyy hämmästellä yhtenevyyttä nykykarttojen kanssa. Tästä tarkkuudesta on se hyöty että, peittyneiden ja muulla tavoin kadonneiden käytävien reitit, voidaan hyvinkin luottavaisesti kopioida tuosta 1919 vuoden kartasta. Tuossa kartassa ei näy katettuja tiloja, vaan käytävän piirrosmerkintä päätty siihen, missä suoja on tai on mahdollisesti ollut.

Mäen korkeimmalle kohdalle johti ilmatorjuntapatterin aikoihin tie, joka osaltaan peitti alleen pätkän linnoitevarustusta. Patterin keskeisimmät toiminnot oli tuolla mäen laella. Korsut rakennettiin hyödyntäen jo olemassa olevia käytäviä. Näin säästettiin kaivamista. Kulkuväylien kohdilta käytäviä peitettiin jne.

Vuoden 1943 ilmakuvasa on näkyvissä pääosa patterin rakenteista. Siinä näkyy vain viitteitä vuoden 1919 karttaan piirretyistä käytävistä. Vuoden 1956 ilmakuvasa näkyy jo tanssilava. Silloin on havaittavissa osan IT-patterin rakenteista kadonneen ja maastoa tasatun lisää. Mäen laen ylittänyt I-maailmansodan käytävä on tässä vaiheessa jo kadonnut lähes kokonaan. Katoamisen viimeisteli sitten 1968 valmistunut hiekkasiilon täyttöaukko autojen kääntymispaikkoineen. Onneksi meillä on tuo vuoden 1919 kartta, josta saamme selvitettyä, missä käytävä kulki.

Vielä 1959 kiinteistökartassa näkyy hiekkasiilon täyttöaukon kohdalla olleet käytävät. Muuten on korsujen kohdilta käytäviä kadonnut. 1959 kartassa näkyy tanssilava ja IT-patteria kiertänyt aita. ↓ Maanmittauslaitoksen kartat, Helsingin karttapalvelu. ↓

PIIKKILANKAESTEET

Patterinmäkeä on ilmeisesti kiertänyt piikkilankaeste myös I-maailmansodan aikana. Tästä en ole löytänyt viitteitä enempää kirjallisuudesta kuin inventoinneistakaan. Aita on kuitenkin merkitty Venäläisten inventointikartoihin. Esteaitoja on ollut pääsääntöisesti kaikkien linnoitteiden edustalla. Monet tukikohtien osat on kokonaan kierretty esteaidalla.

Patterinmäen länsipuolella aita on piirretty aivan mäen jyrkimmän osan alle. Jossain tuolla rinteeseen alustan metsikössä on niitä lapsuuden aikaisten muistojen piikkilankoja. Idän ja etelän puolella aita olisi kartan mukaan ollut hieman etäämmällä eli ulkoilutien kohdilla tai takana. Esteaidat on rakennettu paikkoihin johon puolustajat näkevät ja voivat tulittaa esteiden läpi pyrkijöitä. Viimeisten vuosien aikana mahdolliset piikkilankojen jäänteet kerätty siivoustalkoissa tai ne on ruostuneet ja peittyneet maastoon. Varmoja muistoja ei minulla aidasta ole lapsuusajan jälkeen. Täytyy vielä keväällä käydä tuolla rinteeseen alustan risukossa.

↑ Karttaan on merkitty punaisella piikkilankaesteet. Sellainen olisi kiertänyt myös Patterinmäkeä. Helsinki Maarintama, Kansallisarkiston Sotasaalis-keskusoston kartat. Pohjakartta 1911 johon merkin-
nät lisätty noin 1917.

ILMATORJUNTAPATTERIN POISTUNEET OSAT

Ilmatorjuntapatterin rakenteet on hyvin pitkälle raivattu sodan jälkeen. Jo 1950-alun tanssilavatoiminta vaati alueen siivoamista myös turvallisuus syistä. Ainoat merkittävät säilyneet osat on ne kaksi betonista konekivääriasemaa ja luolat portaineen. Tykkien paikat (sivu 29) on olleet sisäpuolelta puurakenteisia. Näiden suojaksi on ulkopuolelle koottuja kivimuureja. Kivimuureja on muutamia paikoin vahvistettu betonilla. Kivimuurit on sitten levinneet puuosien poistamisen jälkeen. Kiviä on vielä peitelty tai kuljetettu toisaalle alueen siistimisen yhteydessä. Juoksuhautoja ei ilmatorjuntapatterin tarpeisiin tehty, eikä mäen suojaksi uusia olisi tarvittukaan koska paikalla oli vanhat käytävät. IT-patterin tarpeisiin rakennetut mittausta, tuulenjohto ym. rakenteet on myös olleet puusta ja irtokivistä. Ne on kanssa raivattu.

Majoituksen tarpeisiin tehdyt korsut on purettu ja romahtaneet (sivu 36). Paikalla on vain kumpareet tai hiukan louhuista maaperää. Ainoa säilynyt korsujen rakenne on korsun 4. oviaukko ja pari sen ikkunanpieltä jotka on tehty betonista. Nämä näkyy selvästi mäen kaakkoislaidalla tykkitieltä ylös tultaessa. Puurakenteisen keittiörakennuksen paikalla on tasainen alue jossa kasvaa jo pitkää vesakkoa. Muiden pienten rakennusten paikoista ei välttämättä löydy mitään mikä viittaisi paikalla olleen mitään.

IT-patteria varten louhittu luola on jäljellä (sivu 43). Se sisäpuolen kunnosta ei ole tämän hetken tietoa. Todennäköisesti täynnä romua. Luolan viereinen pienempi suojahuone on betonirakenteiltaan ehjä. Teräsovikin toimii jotenkin. Tuon huoneen kuuluminen IT-patterin aikaiseen rakentamiseen, on epäselvä.

Mäkeä on kiertänyt myös II-maailmansodan aikana piikkilanka-aita, sen tolpanpaikkoja on vielä löydettävissä (sivu 47). Tanssilavatoiminnan jälkeen ei mäellä ole ollut hiekkasiilon lisäksi mitään sellaista toimintaa jonka perusteella linnoitteita olisi raivattu.

Myöhemmässä vaiheessa on lähinnä maisemanhoidollisten ja turvallisuus syiden takia tasattu paikkoja tuettu joitakin seinämiä. Muuten en tiedä että, linnoitteisiin olisi kohdistunut peittämistä tai poistamista.

LINNOITTAMISEN VAIKUTUS YMPÄRISTÖÖN

Linnoittaminen vaikuttaa aina myös lähiympäristöön. Työmiehet ovat tulleet jotain kautta paikalle ja he ovat ruokailleet, käyneet tarpeillaan jossain. Jossain he ovat myös majoittuneet. Tuliakin pidetty lämmittelyä varten ja sateensuojiiinkin on varmaan ollut tarvetta. Jossain on ollut vartijoiden ja työnjohdon suojat. Hevosia, kärriä ja kuorma-autoja on kulkenut. Paikalle on tuotu paljon materiaalia ja sitä on pitänyt säilyttää jossain. Työkaluja, räjähteitä, sahatavaraa, sementtiä jne. Mistä tarvittava puutavara on otettu? Mistä suojapenkkojen tarvitsema runsas hiekka on tuotu? Onko kaikki tarvittava kivi saatu käytävien louhinnasta? Onko alueen metsiä hakattu linnoitus vaiheessa. Paljon on kysymyksiä ja asioita jotka liittyy linnoittamisen vaikutukseen sen ympäristössä

Maakuoppia

Linnoitus alueen lähistöllä on muutamia jälkiä ihmisen toiminnasta. Onko ne I-maailmansodan linnoittamisen ajalta, vai ennemmin tai myöhemmin syntyneitä. Maastossa kulkiessa huomaa asioita jotka ei ole luonnon mukaisia. Monen I-maailmansodan tukikohdan takamaastossa on ollut havaittavissa maanpinnan kaivamista. Pintamaa ja sen alla olutta soraa on poistettu puolen metrin tai metrin syvyydeltä. Tällaisia paikkoja on Patterimäenkin itäpuolella, tykkien läheisyydessä, sen pohjoispuolella. Paikalla on muutamia kuoppia, joiden laajuus on 3-5m. Kaivantojen syvyys on vajaa metri. Onko näistä otettu maata tykkien täytteeksi. Vai onko koekuoppia maalajin laajemman käytön selvittämiseksi. Kuopissa ja niiden reunoilla kasvaa sen verran järeää puustoa että uskoisin kuoppien olevan yli 100 vuoden ikäisiä. IT-patterin tarpeisiin tuskin näiltä kohdin on kaivettu, eikä myöhempikään tarve tunnu vaihtoehtona järkevältä.

Saman tyyppisiä matalia kuoppia tiedän Pajamäessä olevan muutamia muitakin. Olenhan näissä metsissä lapsuuteni viettänyt. Patterimäen länsipuolella ulkoilutien ja Arinatien välisessä metsikössä on pari pientä kaivantoa. Kooltaan vain noin 2m suuntaansa ja syvyyttä alle metrin. Nämä kuopat olivat lapsille oivallisia majapaikkoja, vain risut kuoppien yli ja maja oli siinä. Nykyään kuopat ovat pyöristyneet ja täyttyneet niin ettei niitä tahdo löytää. Vastaavia kuoppia oli Pajamäen länsilaidalla pellon vieressä, metsän puolella. Isoa määrää maata ei noista ole otettu joten mieleen tulee jonkinlaiset koekuopat maaperän selvittämiseen.

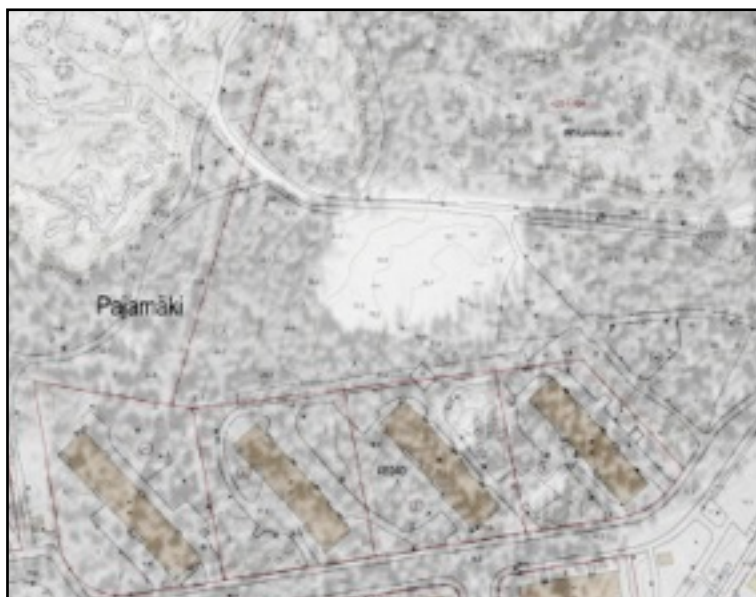
Hiekkakuoppa

Selkeää maan kaivamista on tapahtunut Patterimäen itäpuolella, Tykkien ja Pajamäentie 3 välisessä metsikössä. Siinä on ollut hiekkakuoppa. Kuopalla on ollut mittaa itä-länsi suunnassa noin 80m ja etelä-pohjois suunnassakin 50m. Kuoppa näkyy erittäin selvänä vaaleana läikkänä vuoden 1932 ilmakuvassa. Tuo kuoppa näyttäisi jo 1943 ilmakuvassa ruohottuneen, väri on sama kuin viereisessä metsässä puiden väleissä ja pienillä aukioilla. Vuoden 1950 ilmakuvassa onkin sitten kaivettu lisää, tällä kertaa leikkikentän kohdalta. Tuo kaivaminen liittyykin jo siirtolapuutarhan laidalla kulkevaan viemäriin ja Pitäjänmäentien alkaneeseen rakentamiseen.

Vuoden 1932 jälkeen otetuissa ilmakuvissa ei näy että, hiekkakuoppaa olisi käytetty. Nykyään hiekkakuopan paikalla on harvempaa lehtipuumetsikköä. Maan pinta on tuolla alueella metristä kahteen metriä ympäröivää maata alempana. Hiekkakuopan olemassaoloa ei enää maastosta havaitse, ellei asiasta tiedä. Hiekkakuopan koko ja ajankohta huomioiden voisin olettaa maa-ainesta käytetyn Patterimäen linnoittamisessa.

Vuoden 1932 ilmakuva ja kantakartta laitettuna päällekkäin. Yhdistelmä kertoo hiekkakuopan sijainnin. →

Helsingin karttapalvelu.

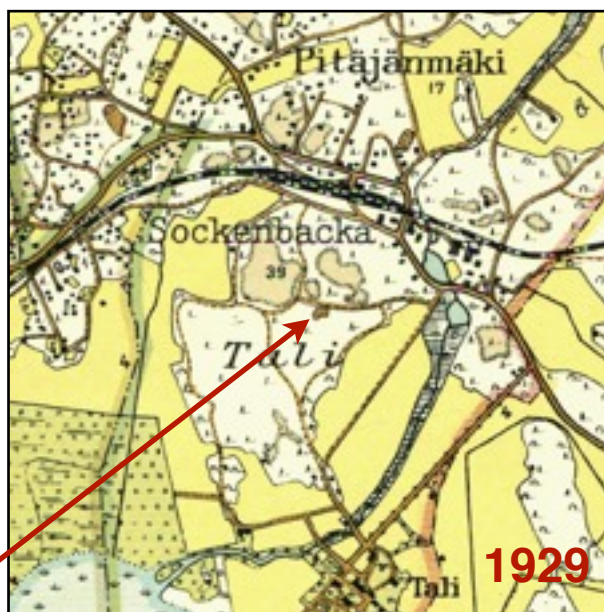

↑ *Hiekkakuoppaa ei nykyään enää maastossa selvästi havaitse, tässä se kuitenkin on ollut.*

Linnoite käytävien suojapenkoilla on paljon hiekkaa ja maata. Jääkausi on kyllä hionut mäen päältä kaiken irtomaan pois joten siellä olevat hiekkapenkat on tehty muualta tuodusta materiaalista. Tässä olisi vieressä yksi mahdollinen maa-aineksen ottamisen paikka.

Myös vuoden 1929 Helsingin ympäristö kartassa ja vuoden 1932 topografisessa kartassa on tämä paikka rajattu pois ympäröivästä metsämaasta, hiekkakuoppaa tarkoittavalla pisterasterilla. Tarvittaisiin muutama vuotta 1932 vanhempi ilmakuva varmistamaan kuopan kaivamisen tarkempi ajankohta. Linnoittamisesta ei tosiaan ole kuin 12 vuotta tuohon vuoden 1929 karttaan.

*Hiekkakuoppa tykkitien vieressä.
Helsingin ympäristö kartta vuodelta 1929.*

Maakaari

Patterimäen itäpuolella on kuoppien lisäksi matalia valleja jotka ei mitenkään tunnu luonnollisilta. Yksi valli on lähes ympyrä. Sen halkaisija on liki 10m. Vallin korkeus on vajaan metrin verran. Vastaavan tyyppisiä olen nähnyt Lapissa. Siellä vanhojen turvekotien ja turvekammien kohdilla on samanlaisia valleja. Paikalta on ensin poistettu pintamaata. Sitten on rakennettu puurunkoinen kammi tai kota. Se on päällystetty tuohella tai muuten. Päälimmäiseksi on koottu maata ja turvetta. Kun puurunko on aikanaan lahonnut tai poistettu, niin maa-aines sen päältä on jäänyt rakennelman ympärille valliksi. Ovi aukon kohdalle ei vallia ole muodostunut. Myös Patterimäen itäpuolen maakaareissa on aukko, aivan kuin oven paikka. Onko tässä kohtaa ollut jonkinlainen puurunkoinen ja turpeella peitetty rakennelma. Paikka on hyvällä etäisyydellä linnoitteisiin. Vain vajaan 100m lähimmästä juoksuhaudasta ja 50m tykkitiestä. Suojaisa paikka rakentamisen sivulla mutta kuitenkin hyvin lähellä. Jos tämä kaarivalli ja muut sen lähellä olevat heikommin hahmotettavat vallit ei liity linnoittamiseen niin mihin sitten. Onko paikalla ollut jotain vielä vanhempaa.

Patterimäen itäpuolella oleva lähes ympyrän muotoinen maavalli. Onko tässä ollut joku rakennus?

←

I-MAAILMANSODAN AIKAISET LINNOITTEET

TUKIKOHTA XXXV:11

PATTERINMÄEN JAOTTELU ALUEISIIN

YLEISTÄ

Linnoitteiden sanallinen kuvaaminen on hankalaa. Siksi kannattaakin pitää sormi kartalla, jotta pystyy seuraamaan, missä kohtaa selostus on menossa. Selostuksessa on mainittu tulasemat ja suojahuoneet samoilla yksikkönumeroilla kuin museoviraston inventoinneissa. Kaikilta osin en ole museoviraston kanssa samaa mieltä. Tämä ilmenee tekstissä.

Koska olen ikäni elänyt näiden Patterinmäen linnoitteiden kyljessä, niin niille on ehtinyt muodostua omia nimiä ja nimityksiä. Hevosenkenkäbunkkeria, kusiputka, iso-luola tai muuta vastaavaa. Yritän muistaa selostuksessa mainita myös virallisemmat nimitykset.

Mäellä on siis ollut myös II-maailmansodan aikana ilmatorjuntapatteri. Osa rakenteista on ollut päällekkäin I-maailmansodan varustusten kanssa. Selostan tässä osassa vain lyhyesti jälkimmäisen sodan asioita. Ilmatorjuntapatteri on selostettu aikaisemmin, alkaen sivulta 27.

ALUEJAON PERUSTEET

Toiminnallisesti I maailmansodan linnoite on hyvin yhtenäinen ja kiinteä. Paikalla kulkemalla hahmottuu toisistaan erillisiä alueita. Lisäksi selkeyden ja esittelyn vuoksi on helpompi hahmottaa alue osakokonaisuuksina. Tulasemien ja ampumahautojen sijoittelu ja torjuntasuunta muodostaa myös vastuusektoreiden mukaista aluejakoa. Olen pyrkinyt loogiseen jakoon, joka muodostuu maastollisista ja toiminnallisista kokonaisuuksista. Alueitten rajaus muodostuu pääosin selkeästi toisistaan erillään olevista käytävistä.

ALUEET:

POHJOISET VALLIHAUDAT A

ITÄINEN VALLIHAUTA B

ETELÄISET JUOKSUHAUDAT C

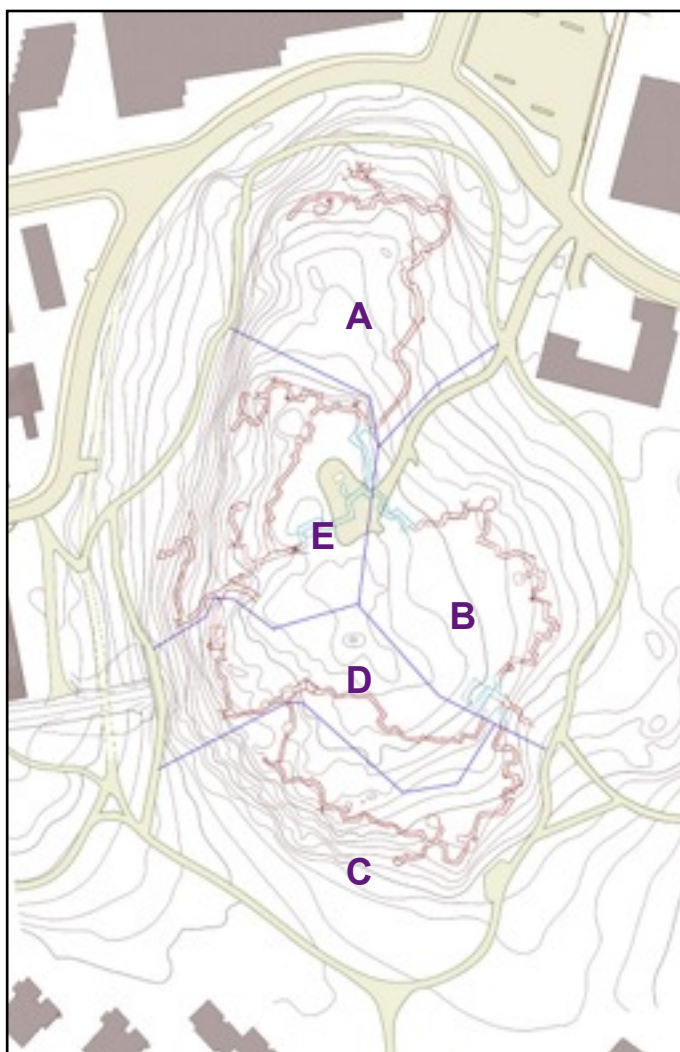
KESKINEN KÄYTÄVÄ D

LÄNSIVÄYLÄ E

POHJOISET VALLIHAUDAT

Takkatieltä nousee tie Patterinmäen laelle. Tien ja ylätasanteen pohjoispuolelle jää metsäinen osa mäestä joka on muutamia metrejä mäen päällistä alempana. Siellä olevista varustuksista muodostuu selkeä kokonaisuus, joka käsittää yhden yhdyskäytävän ja taisteluasemat. Käytävä lähtee ylätasanteelta seuraa mäen itäreunaa kiertäen ja kääntyy mäen pohjoispään reunalle.

Kyseinen linnoitteen osa on selvä etuvaratio, joka tiukan paikan tullen on mahdollista menettää katkaisematta silti mäen laen ympäri kiertävää kehää. Sivustoille ei ole rakennettu tulasemia, vain mäen pohjoispäätyyn. Pohjoisosan länsireunan jyrkkä kallioli on täysin linnoittamaton ja itäreunaakin kulkee vain yhdyskäytävä ilman puolustusellisia rakennelmia.

Tukikohdan rakentamisen aikoihin on mäen luoteispuolen pellot yltäneet lähes rautatielle asti. Rata on vain 150m päässä tuiasemista. Näistä asemista on siis voinut valvoa ja jopa rajoittaa kulkemista rantaradalla. Idässä ja pohjoisessa mäen rinne on loivempaa ja tiuhempaa kuusimetsikköä. Luoteinen ja läntinen laita on jyrkempää ja kallioisempaa maastoa. Aluetta kiertää eteläreunaa lukuun ottamatta ulkoilutie ja hieman alempana Takkatien laaja kaari.

PÄÄTY

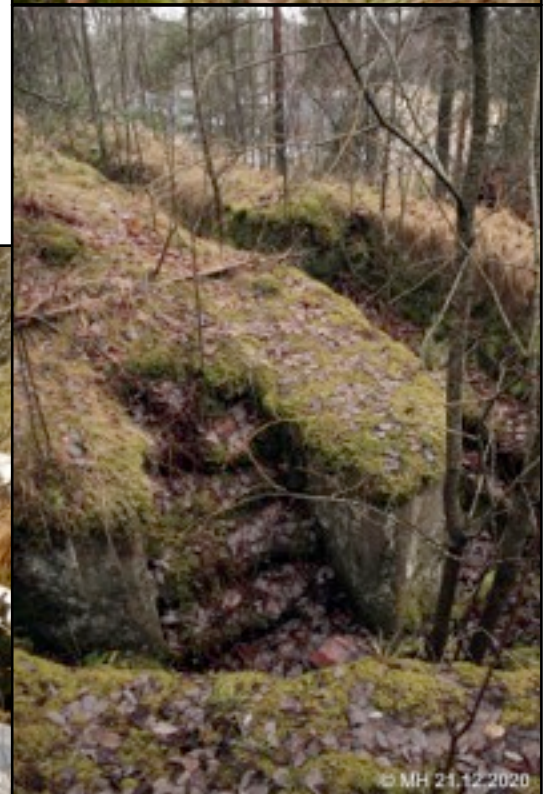
Pohjoisosan taisteluasema päättyy taittuvaan ampumahautaan, joka valvoo laajaa kaistaletta Patterinmäen luoteispuolella. Aivan päädyistä pystyy tarkkailemaan lännen puolella olevaa tasannetta, joka on noin 6-7m alempana ja sen takana ollutta peltomaisemaa. Ampumahaudan edustalla on harvahaikoja mäntymetsää ja jyrkähkön rinteen alla entisellä pellolla Takkatien ja Arinatien risteys. Ampumahaudan takaseinä on louhittu kallioon ja sitä on vielä korotettu kiviladelmalla parikymmentä senttiä. Etureuna on muurattu kivilohkareista ja pohjalla on ampumakoroke. Taitteen kohdalta on takaseinällä sortuneen näköinen kohta ja ampumahaudan pohja onkin täytynyt tästä kohdin käytävän päätyyn asti. Ennen suojan XXXV:11/35 käytävähaaraa on ampumahaudassa jyrkkä S-mutka.

Pohjoinen käytävä päättyy valleilta heinikoiseen ja pohjalta risukkoiseen ampumahautaan. ➤

Suojalle S35 johtavan käytävän kyljessä on portaat. ➤

➤ Pohjoispäädyn takana on suojahuoneen S35 jäänteet.

↑ Patterinmäen pohjoisosan metsäistä ja kallioista maastoa.

SUOJA XXXV:11/35

Suoja itse on pieni betoninen suojahuone $\approx 2 \times 4$ metriä. Seinää näkyy vain suojan perällä, jossa on näkyvillä myös katon reunaa. Muilta osin katto on sortunut tai räjäytetty. Suojan katto on ollut ehjänä aivan ympäröivän maapinnan tasolla. Oviaukon vieressä on vallihaudasta ylös johtavat portaat. Suoja on oman lyhyen käytävätumpin päässä, joka haarautuu syvästä ampumahaudasta läheltä koko käytävän päätyä. Suojan käyttäjien piiriin on kuulunut päädyn ja pääkäytävän lisäksi mahdollisesti myös apila-bunkkeri XXXV:11/32-34.

←
Suojahuoneen S35 takaseinää. Seinää ja kattoa on sen verran jäljellä että, suojaan rakenne on selvitetävissä. Suojan paikka on täytetty katon kappaleista ja se on risukon valtaama.

PÄÄKÄYTÄVÄ

Pääkäytävä alkaa (tai loppuu, riippuu katsomissuunnasta) suojan S35 ja päädyn risteyksestä. Alkumatkan ampumahaudassa (≈ 2 m) on aivan risteyksen tuntumassa ammuskolo käytävän etuseinässä. Runsaan 20m ja muutaman mutkan jälkeen erkanee käytävä apila-bunkkerille. Pääkäytävä jatkuu ampumahautana kohti tulipesäkettä XXXV:11/31.

“APILA-BUNKKERI” XXXV:11/32-34

Patterinmäen pohjoislaidalle, pienen ulos työntyvän kallion laelle on louhittu suurehko bunkkeri. Kolmen eri suuntaan avautuvan aseman yhdistelmä on ollut harkkokivistä muurattu ja betonikattoinen. Kokonaisuus muodostaa kolmiapilaa muistuttavan ryhmän. Bunkkerin valvontalualue ylittää 180°. Pääkäytävältä laskeutuu ≈2m syvä kivistä muurattu yhdyskäytävä. Se kaartaa hieman tultaessa bunkkerissa olleelle ovelle. Käytävällä, oven vieressä, on alarinteen puolelle portaan paikkaa muistuttava kolo. Onko paikalla portaat, selviäisi pienellä maan kaivamisella.

©MH Marraskuu 1981

↑ Kolmiapilaksi nimeämäni kolmen aseman rypäs. Vasemman puoleinen asema **A34** on lähes peittynyt betonikappaleisiin. Keskimmäinen tähystysasema **C33** on parhaiten säilynyt. Oikean puoleisen aseman **A32** seinämissä näkyy hyvin harkkokivimuuraus. Kuva vuodelta 1981. Sen jälkeen sammalepeite on lisääntynyt huomattavasti.

Kahden konekivääriase-
man välissä oleva tä-
hystysasema **C33**. Ase-
man edessä on sen katon
kappale. Alempana
näkyy ulkoilutie ja pui-
den takana Takkatie.

© MH 21.12.2020

Bunkkerin ovi näyttäisi johtavan noin 4m pitkään läntiseen tuliasemaan, josta erkanee ensin itäinen ja keskeltä pohjoinen ampumapaikka. Museoviraston inventoinneissa kyllä mainitaan, jotta näillä kolmella asemalla olisi yhteinen eteinen. Tämä eteinen on suurien katon kappaleiden peitossa joten sen tarkempaa muotoa on vaikea hahmottaa.

Läntinen asema (A34) on noin 2.5m leveä ja sen kyljessä, mäen puolella on komero. Rinteessä on näkyvissä, läntisen aseman edustalla, raivattu ampumasektori ja sen laidassa pengerrystä noin 5m.

Keskimmäinen eli pohjoinen ampumapaikka (C33) on muita pienempi. Metri kertaa puolitoista kokoisessa asemassa on myös ammustasku. Ampuma-aukon kyljissä on näkyvissä pykälöity reuna estämässä kimmokkeiden lentämistä aukosta sisään. Jos kaksi viereistä (32 ja 34) ovat olleet konekivääripesäkkeitä, niin tämä keskimmäinen on voinut toimia tähytysasemana ja tarvittaessa kivääriasemana.

Itäisen ampuma-aseman (A32) koko on noin 2.5m x 2.5m. Etureunaltaan pyöreä asema valvoo Pitäjänmäen rautatieaseman suuntaa, jonne on matkaa noin 200m. Katto on räjäytetty epämääräiseksi kasaksi lohkaraita jotka makaaivat sekaisin punkkerin "huoneissa". Ammuskojen kokonaisuutena tai muitakaan yksityiskohtia tuliasemista ei näy isojen betonikappaleiden seasta.

Asema on kesäisin kasvillisuuden peitossa. Sammaleet ja saniaiset peittävät sen mikä pensaiden lehvistön läpi näkyy.

↑ Tuliasema A32 on konekivääriasema, joka valvoo Pitäjänmäen aseman suuntaa. Taustalla näkyy kolmiapilalle saapuva yhdyskäytävä.

Pohjoinen pääkäytävä on ampumahautaa. Kuva matalalta Am31 asemalta länteen. ↓

← Yhdyskäytävän saapuessa mäen itälaitaa sen pohjoispäähän, käytävä kääntyy jyrkästi länteen. Tuossa taitteessa on matala ja kulmikas asema Am31. Näiden matalien asemien on mainittu olevan valonheitin asemia. Museoviraston inventointi vuodelta 2014 mainitsee valonheitinasemia olleen mäellä viisi kappaletta. Tämä olisi sitten yksi niistä. Aseman vieressä, käytävän reunalla on paikka portaille.

“SYYLÄ” XXXV:11/31

Pääkäytävä jatkuu syväkönä kallioon louhittuna. Käytävässä muutama mutka ja osin se on ampumahautaa. Patterimäen koillisnurkassa on tyylikäs A-tyyppin matala tuliasema A-tyyppi XXXV:11/31. Harkkokivistä muurattu 6-kulmainen aseman seinämän korkeus on runsaat 0,5m ja halkaisija noin 3m. Asemasta on olleet laajat näkymät koillisen suunnalle ja aina Pitäjänmäen asemalle asti. Mikä on sitten tuolloin ollut metsän tila, peltoa ei tuolla suunnalla ole ollut. Tämänkin aseman osalla hieman ihmettelyn käyttötarkoitusta. Asema jää hieman mäen taakse ja vieressä on raskaasti rakennettu katettu kahden konekiväärin asema. Onko tämä ollut tuliasema vai esimerkiksi valonheitinasema, jollaisia monessa uudemmassa selvityksessä on mainittu toisissa kohteissa olevan. Aseman vieressä on pääkäytävältä portaiden kolo mäen ulkosyrjälle.

POHJOISET VALLIHAUDAT

Kartalla on museoviraston inventointien mukaiset tukikohdan osien yksikkönumerot ja asemien tyyppin kirjaintunnus. Tekstissä on käytetty vastaavia tunnuksia.

A = A-tyyppin katettu tulipesäke

Am = Avoin/matala tulipesäke tai valonheitinasema

B = B-tyyppin katettu tulipesäke tai tähystysasema.

C = C-tyyppin katettu tulipesäke tai tähystysasema.

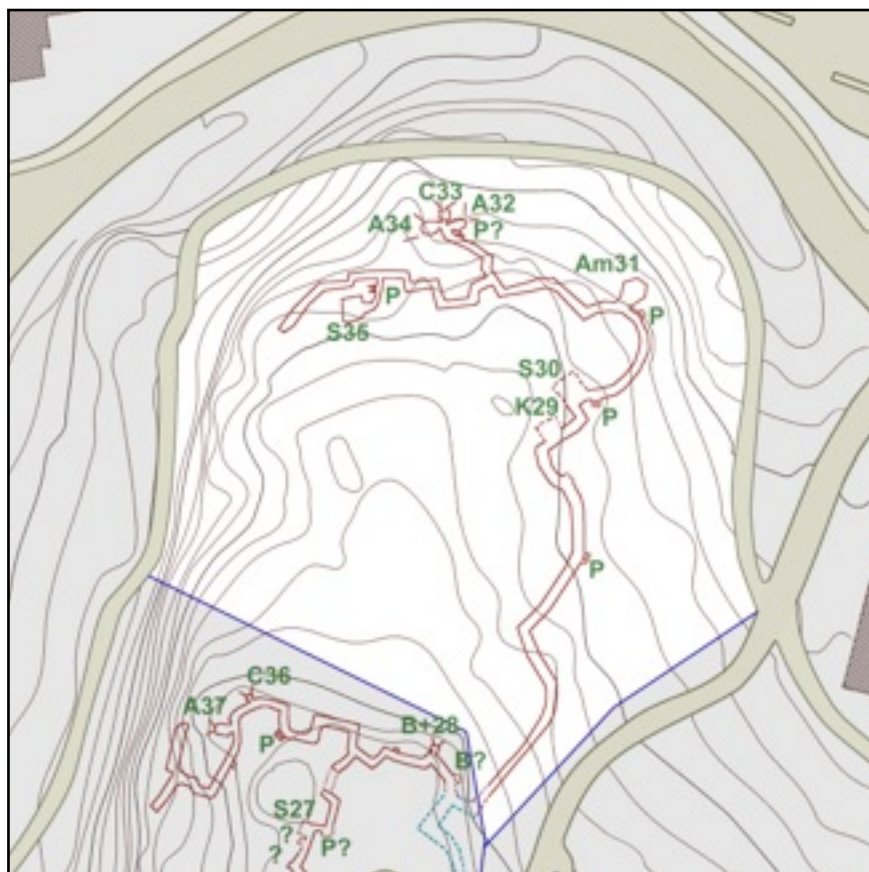
S = Suojahuone, katettu.

K = Kuoppa. Suojahuoneeksi tai muuksi rakenteeksi tarkoitettu rakentamaton kaivanto.

R = Rakenne. Tuhoutunut tai peittyneet rakenteet, jonka alkuperäinen tarkoitus on epävarma

P = portaan paikka.

? = Kolo käytävän seinässä. Tarkoitus epäselvä, porras, sortuma ym.

Patterinmäen koillisnurkan kaarevaa ampumahautaa. Taustalla näkyy Am31.

Suojahuoneen S30 jäänteet.↓

SUOJA XXXV:11/30

Aseman Am31 jälkeen käytävä kääntyy laajana kaarevana ampumahautana kohti etelää. Mutkan jälkeen tulee ensin ulkorinteelle nousevat portaat ja sen jälkeen räjäytetty suojahuone XXXV:11/30. Betoninen suoja on ollut kooltaan noin 3m x 4m. Jäljellä on vain epämääräinen betonikokkareiden kasa. Takaseinän yläosaa on hieman näkyvillä ja siitä voi päätellä suojan rakennetta.

Suojan S30 muoto ja koko on hyvin hahmotettavissa mäien keskustan puolelta.

Suojan S30 takaosassa on nähtävillä katon ja seinän rakennetta.

Kuoppa tai suoja K29. Käytävän kylkeen on louhittu laajentuma. Onko siinä ollut hirsinen pieni suoja vai onko työt jääneet täysin kesken. Betoniosia ei tässä näy.

Käytävä jatkuu kuopalta K29 etelään osin louhittuna ja pitkälti myös maavallisenä. Yhdet selkeät portaat on ulkorinteen puolelle. ↓

SUOJA XXXV:11/29

Pienen mutkan jälkeen on kuoppa/suoja XXXV:11/29. Tämä suoja on ollut rakentamaton tai niin kuin museoviraston inventoinnissa mainitaan *“mahdollisesti hirsinen”*. Betonia ei siis näy ja kokokin vaikuttaa selvästi edellistä pienemmältä.

Museoviraston inventointikartassa suojat 29 ja 30 on piirretty vierekkäin mikä ei pidä paikkansa. Suojien välissä on siis tuo käytävän mutka. 30 on siinä mihin inventointi sijoittaa suojan 29 ja suoja 29 taas siitä n.10m etelään.

KÄYTÄVÄ ETELÄÄN

Suojilta 29 ja 30 etelään on käytävä tukematonta maavallikäytävää, joka on siis täyttynyt ja pyöristynyt. Alaosa on joiltain kohdin louhittu. Matkalla on yhdet portaat alarinteen puolelle. Portaiden jälkeen käytävä muuttuu syvemmäksi kunnes taas mäelle nousevaa tietä lähestyttäessä alkaa täyttymään.

↑ Tässä on kaksi ennen/nyt kuvaparia pohjoisen yhdyskäytävän alkupäästä, lähellä mäelle nousevaa tietä. Kuvapareissa näkyy risukon raivauksen jälkeistä muutosta. Vuonna 2007 raivattiin runsaasti vesakkoa edellisen vuoden kuivuuden jäljiltä. ↓

Osittain louhittuna ja osin kivimuurauksella tuettuna, käytävä nousee kohti mäen lakea mutta ei aivan saavuta sitä. Matkaa kertyy suojalta **K29** noin 70m. Mäen ylätasanteen täytöt toisen maailmansodan aikoina ja 1960-luvulla tehdyn hiekkasiilon täyttöaukon rakentaminen on jättäneet käytävän yläpään allensa. Kohdassa jossa käytävä saapuu mäen päälle, on ollut käytävässä haarauma. Toinen haara on suuntautunut mäen keskiosiin, hiekkasiilon aukon suuntaan. Toinen haara taas tulee pian näkyviin ylätasanteen pohjoisreunaa seuraavana käytävänä. Haarauman kohdalla oli II-maailmansodan aikana korsu (8) (ilmakuva 1943).

Edellisen sivun jälkimmäisen kuvaparin käytävä nähtynä toisesta suunnasta. Tästä alkaa tai tähän päättyy pohjoinen käytävä. Kuva on otettu kohdasta, jossa oli II-maailmansodan aikainen toimistokorsu 8. Pohjoinen yhdyskäytävä on siis tällä kohden peittynyt korsun jäänteisiin. Kuva vuodelta 2007 ja siinä näkyy juuri suoritettujen risusavotan jäljiltä useita kantoja. ←

ERILLISKOHTEET

Ennen pohjoisen käytävän nousemista mäen laelle, jää sen länsipuolelle tasanteelle betoninen perustus. Ensivaikutelma on jonkun rakennuksen tulisijan perustuksia varten valetusta kulmikkaasta kappaleesta. Mitään muita rakenteita ei tuon betonikappaleen ympäriltä löydy, vai tasaisehko maanpinta. Kovin on yksinäinen kappale. Ei taida olla peräisin I-maailmansodan ajoilta, vaan liittyy jotenkin ilmatorjuntapatteriin tai myöhempään rakentamiseen. (Katso **TUNNISTAMATTOMAT RAKENNUKSET K5**. "mysteri perustus" tuolta aikaisempaa. sivu 46.)

ITÄINEN VALLIHAUTA

Patterimäen itälaidan käytävä on selkeästi eristynyt muista mäen linnoitteista. Vuosia tämä käytävä oli pusikoiden ja taimikon seassa piilossa. Mäen länsilaita on valoisampi, kallioinen ja sen vuoksi enemmän puoleensavetävä. Otin tähän itäiseen osaan mukaan kaakon suunnasta saapuvalta tykkitieltä lähtevän saapumiskäytävän ja sen yläpäässä oleva ison suojahuoneen.

Itäinen käytävä on alkanut mäen keskellä olevalta aukiolta. Tuolla aukiolla olleen itäisen käytävän alkupään on ensin peittänyt ilmatorjuntapatterin korsu 7. Sen jälkeen paikka tasattiin tanssilavatoiminnan aikana. Lopuksi tuli hiekkasiilo täyttöaukkoineen ja auton kääntöpaikkoineen. Keskusaukion tuhoutuneista käytävistä tarkemmin LÄNSIVÄYLÄN osuuden alussa.

Itäinen käytävä alkaa vaihkaa keskusaukion laidalta. Maastossa on joitakin painanteita mutta on mahdollon hahmotta käytävän alkuperäistä kulkureittiä. →

© MH 12.4.2021

Itäisen käytävän alkua on pyörästynyttä, reunoiltaan sortunutta käytävää. Käytävän alkupään peitti IT-patterin korsi 7. Kuvan oikealla puolella on ollut korsi 6, johon on ollut jonkinlainen yhteys käytävästä. Korsiin rakenteita purettaessa ja maastoa tasattaessa on käytäväkin saanut osansa. Siksi käytävän laidat on epämääräisiä kivivalleja.

AMPUMAKOMERO XXXV:11/22

Jäljelle jäänyt yhdyskäytävä alkaa keskusaukion itäpuolella olevan pienen männikön laidalta. Käytävän alkupäässä on havaittavissa käytävähaara, joka on suuntautunut aurinkokuntamallin auringon aukion suuntaan. Siitä itäinen käytävä suuntautuu loivin mutkin itään ja vähitellen tyhjentyen maa-aineksista. Käytävän alkupää on jäänyt IT-patterin miehistökorsun (7) alle ja käytävän etelälaidalla oli miehistökorsi (6). Molemmat on vaikuttaneet käytävän laitoihin, joissa on louhikkoa, eikä selkeä käytävän seinä ole näkyvissä. Lisäksi tanssilavatoiminnan aikoihin oli käytävän yli polku tanssilavalta kahvilaan.

Noin 25m jälkeen on käytävässä jyrkkä mutka ja seuraavassa mutkassa onkin sitten C-tyyppin asema XXXV:11/22. Asema muistuttaa kokonsa puolesta enemmän komeroa. Onko ollut ampuma- vai tähytysasema? Käytävä on jo tällä kohdilla tyylikästä harkkokennosta. Aseman C22 suuntaus on lähes suoraan pohjoiseen mäen koillispuolen rinteeseen suuntaisesti.

Asema C22. Helsingin karttapalvelussa olevan linnoitekartoituksen mukaan kyseessä olisi C-tyyppin asema. Mielestäni tuota voisi B-tyyppiseksi nimittää. Onko tämä tarkoitettu tähytys vai ampuma-aseksi, sekin on tulkinnan varaista. Asema suuntautuu lähes suoraan pohjoiseen ja siitä on pystytty valvomaan mäen pohjoisosan itälaitaa.

Kuvasta huomaa, mikä on ollut tämän itälaidan aikaisempi tilanne. Kuva vuodelta 2007 jolloin itälaidan pusikkoa ja pensaikkoa raivattiin ronskilla otteella. Aikaisempien vuosien jäljet näkyvät roskaisuutena käytävien pohjilla. Nykyään avoimempi maasto on osaltaan vähentämässä roskien tuomista.

© MH 6.5.2007

Tuliasema Am21. Vuoden 1943 ilmakuvaista näkee selvästi että, tämän aseman päällä oli kate (Tunnistamatomat rakennukset K6). Aseman reunus on aika matala lieneekö pohjaa täytetty paljonkin. Kuvassa oikealla on ladottu kiviä aseman reunan päälle. Tämä on yksi niistä värikuulasotien aikaansäämistä rakennelmista jotka olisi pitänyt aikanaan purkaa. Nyt nuo kivet on jo sammaleen ja heinien peitossa.

MATALA TULIASEMA XXXV:11/21

Vajaan 10m päässä asemasta C22 on koilliseen suuntautuvalla mäen niemekkeellä matala A-tyyppin tulipesäke XXXV:11/21. Pesäkkeen paikka on valittu hyvin. Siitä on laaja n. 180° näkyvyys pohjoisen ja idän suuntiin. Toki matala asema on samalla ollut suojaton. Näitä matalia asemia on epäilty pienikaliberisten tykkien, konekiväärien, pomminheittäjien tai valonheittimien asemiksi.

Pesäkkeen kohdalla yhdyskäytävä on hieman täyttynyt joten en pysty sanomaan onko aseman ja käytävän pohjan välillä ollut portaita. Myös pesäke on osin täyttynyt ja kauttaaltaan sammaleen ja heinikon peittämä. Myös tämä asema on kulmikas.

TÄYTTYNYT SUOJA

Käytävä kääntyy A-asemalta (21) suoraan etelään. Seuraavassa mutkassa jää sisärinteen puolelle käytävän seinään aukko jonka pielet on selkeästi tarkoituksella tehdyt. Paikalla on ollut käytävän haara sisämaan puolelle. Myös käytävän takana maa näyttäisi olevan lievästi painanteessa. Onko tällä kohdin ollut joku suoja, käytävä tai portaat. Ilmatorjuntapatterin yksi korsuista (6) on ollut noilla kohdilla. Nuo korsut on muissakin kohdissa rakennettu hyödyntäen vanhempien linnoitteiden kaivettuja kohtia. Sillä tavalla on korsu saatu osin maan alle parempaan suojaan. Onko siis tässä kohdalla ollut jo I-maailmansodan aikainen suoja joka olisi palvellut viereisiä tuliasemia 20-22. 1950-luvun tanssilava on ollut viereisellä aukiolla vain runsaan 10m päässä. Voi siis olettaa alueen myöhemmin tasatun tanssilavan tarpeita ajatellen.

Tuossa käytävän taitteessa on ollut käytävän risteys. Siitä on johtanut käytävä jonnekin ja ilmeisesti myös portaat sivulle. Käytävän seinän harkkokivimuurauksessa on sillä kohtaa selvästi tarkoituksen mukainen aukko ja pieni pätkä käytävän yläreunaakin näkyvillä. Tuon taustan heinikon paikkeilla on ollut IT-patterin miehistökorsu 6.

Itäistä käytävää koillisen suuntaan. Käytävä on pääosin harkkomuurattua mutta osa on suoraan louhinnan jäljiltä.

Oikean yläkulman kivirakennelma on IT-patterin tykkiasema IV. Tuossa käytävän puolivälissä on täyttynyt kohta johon johtaa mm. 1945 kiinteistökartassa polku. Siitä on siis kulkenut huoltoreitti IT-asemalle.

TULIPESÄKE XXXV:11/20

Käytävä jatkuu harkkokivimuurattuna, osittain täyttyneenä. Mäen rinteeseen seuraten käytävä kääntyy ja kiertää II-maailmansodan IT-tykin asemaa. Käytävä on ulkosyrjältään hiukan rikkonainen. Museoviraston inventoinnin mukaan tällä kohdilla olisi avoin C-tyypin tulipesäke XXXV:11/20. Paikalla on komeron kokoinen ulokekoppi. Käytävän puolella on betoninen ovenpieli joten suljettavaksi tämäkin koppi on ollut tarkoitettu, ei siis C-tyyppi. Asema on pieni A-tyypiksi joten sanoisin paikalla olleen B-tyypin tähystysaseman. Asema on vahvasti sammaloitunut mutta silti ampumasektorin laidat on näkyvissä. Aseman oikean puoleinen kylki ja käytävän reunaa on sortunut. Käytävän pohjalla on betonin kappaleita mikä viittaisi katettuun asemaan.

Näille tienoin on Kansallisarkiston sotapäiväkirjoissa olevaan karttapiirrookseen merkitty ilmatorjuntapatterin saunakorsu. Saunakorsun todennäköinen paikka löytyikin noin 15m asemasta XXXV:11/20 itään.

© MH 6.5.2007

© MH 14.4.2023

- ↑ Asema C20. Tämäkin asema vaikuttaa enemmän B-tyypiltä.
- ↑ Toki asemien mallit koko linnoitusketjussa on vaihdelleet. Aseman oikea kylki on sortunut ja käytävällä on joku betonikappale. Ovi on tässäkin asemassa ollut.

ITÄINEN VALLIHAUTA

Kartalla on museoviraston inventointien mukaiset tukikohdan osien yksikkönumerot ja asemien tyyppi kirjaintunnus. Tekstissä on käytetty vastaavia tunnuksia.

A = A-tyyppin katettu tulipesäke.

Am = Avoin/matala tulipesäke tai valonheitinasema.

B = B-tyyppin katettu tulipesäke tai tähystusasema.

C = C-tyyppin katettu tulipesäke tai tähystusasema.

S = Suojahuone, katettu.

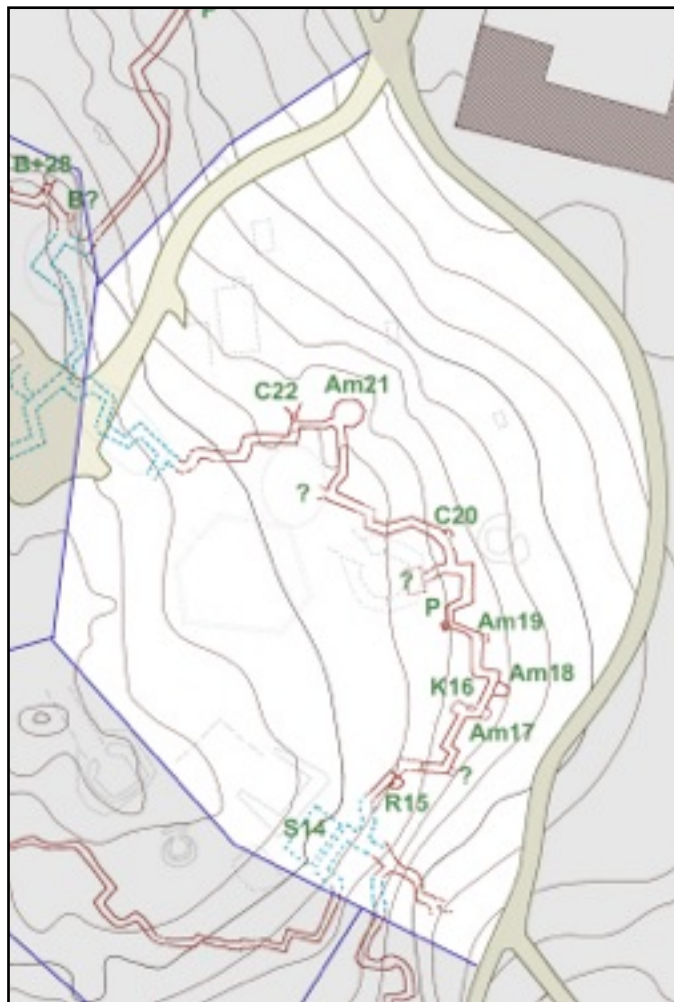
K = Kuoppa. Suojahuoneeksi tai muuksi rakenteeksi tarkoitettu rakentamaton kaivanto.

R = Rakenne. Tuhoutunut tai peittyneet rakenne, jonka alkuperäinen tarkoitus on epävarma.

P = portaan paikka.

? = Kolo käytävän seinässä. Tarkoitus epäselvä, porras, sortuma, mahdollinen rakenne ym.

YLEISTÄ: Museoviraston inventoinneissa käytettävä tunnistemerkintä XXXV:11/20 sisältää ensin tukikohdan numeron XXXV. Sen jälkeen tukikohdan osan numeron 11, jonka jälkeen yksikkönumero kullekin tulasemalle tai suojahuoneelle esim:20. Olen käyttänyt kuvateksteissä lyhennettä C20, joka kertoo kohteen tyyppiä ja yksikkönumeron.

KÄYTÄVÄ JONNEKIN

Käytävä jatkuu ampumahautana. Käytävät on sen verran täyttyneitä ettei varmuutta syvyydestä saa ilman lapiota. Tämän ampumahaudan osalla on reunalla ampumatasanne. Käytävässä on osittain kallioon louhittua tai betonista seinää.

Sisämaan puolelle on käytävän haarautuma, joka täyttyy pian ja päättyy IT-tykin kivisen pesäkkeen kylkeen, tai jää pikemmin sen alle. Museoviraston inventointikartassa tähän on piirretty suojahuonetta kuvaava neliö ilman kommentteja tai numerointia. Käytävä on todellakin käytävä, joka on johtanut jonnekkin, ei pelkät portaat. Mitä sitten on tuon IT-pesäkkeen kivikasan alle jäänyt, jää arvoitukseksi. Jo vuoden 1919 kartassa on piirretty tämä käytävän haarautuma.

Patterimäen itälaidalla on kaunis maisemaa ja paikoin hyväkuntoisia käytäviä. Kuvan oikeasta alakulmasta lähtee kivillä täyttyneet käytävät. Se on johtanut viereisen IT-tykin kivikasan kohdalle. Onko siellä ollut joku suojahuone kuten inventointikarttoihin on piirretty? ➔

↑ Mäen itälaitaa. Käytävät on louhittu kallioon ja isolta osalta seinämissä on harkkokivimuurausta. Taustalla IT-patterin tykkiasema IV.

PORTAAT

Käytävänhaaran jälkeen käytävä palaa rinte- en reunalle jossa on suora osuus ampumahau- taa ja sen pohjoispäässä ammuskolo. Seuraa- vassa mutkassa on sisämaan puolella käytävän seinä osittain sortunut mutta siinä olevat portaat erottuu kuitenkin hyvin. Käytävä jatkuu etelän suuntaan kohti A-tyyppin tuliasemia A19, A18 ja A17

← Hyväkuntoiset portaat sisämaan puolelle.

Sakaraista yhdyshautaa etelän suuntaan. Portaita vastapäätä olevan sakaran päälle on värikuulasoti- en tarpeita varten koottu kivivallia. ↓

← Inventoinneissa on tuohon käytävän mutkaan merkitty tuliasema **Am19**. Se olisi inventointien mukaan kivistä muurattu ja koko 2m x2,5m. Anteeksi vaan, mutta nyt hiukan epäilen. Paljon olisi täyttööä pitänyt tehdä eikä oven koko vastaa muiden Patte-
rimäellä olevien avoimien matalien A-tyyppin vastaavia.

Asemalta **Am19** käytävä jatkuu ampumahautana etelään. ↓

3 A-TYYPIN TULIASEMAA XXXV:11/17-19

Käytävä jatkuu etelän suuntaan polveilevana pitkälti kallioon louhittuna. Helsingin karttapalvelun kartan mukaan tällä osuudella olisi kolme A-tyyppin matalaa avointa tulipesäkettä. Ensimmäinen (XXXV:11/19) ei mitenkään vaikuta A-tyyppin avoimelta asemalta, vaan se on täysin täyttynyt kolo ampumahaudan etuseinässä. Joku asema kuitenkin, mutta mikä.

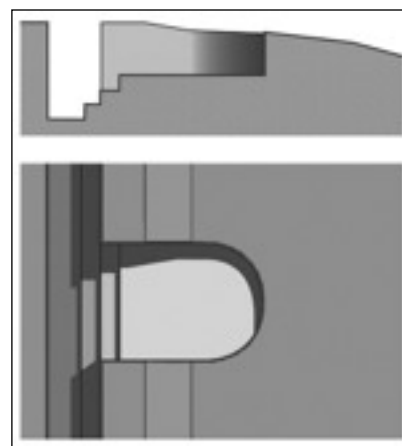
Toinen asemista (XXXV:11/18) muistuttaa jo selvästi matalaa A-tyyppin asemaa. Kovin huonossa kunnossa on tämäkin ja paksun turpeen peitossa. Muoto on kuitenkin hahmotettavissa.

Kolmas asema (XXXV:11/17) on myös hahmotettavissa A-tyyppiksi. Tämäkin on yhtä huonossa kunnossa kuin (18). Ihmetyttää näiden kolmen aseman kunto. Muualla mäellä olevat tuliasemat on hyvin muodossaan ja selkeästi hahmotettavissa. Betonista muurattuja osia ei näy. Asemat on täyttyneet etuseinän osalta eikä käytävänkään puoli ole kuin aukko käytävän seinässä.

← Asema **Am18**. Tämä näyttää uskottavasti avoimelta ja matalalta A-tyyppiltä. Paikka oli harmittavan roskainen vielä 2007. Paikkoja ei kaikilta osin siivottu kunnolla vesakoiden raivauksen jälkeen. Jätteitä löytyy paikon vieläkin käytävien pohjalta heinikon ja sammalien alta.

Käsitykseni Patterimäellä olevien avoimien, matalien A-tyyppien mallista. ↓

↑ Asema **Am17**. Tämäkin on luetteloitu A-tyypiksi kuten Am18 ja Am19. Sen verran on täyttynyt ettei ilman lapiota voi olla varma, mikä tässä on ollut. Kovasti ihmetyttää miksi kolme samanlaista asemaa olisi ollut käytävällä vain 15m matkalla?

Kuoppa K16. Tämä näyttää selvästi rakentamattomalta suojahuoneen paikalta. →

Vilkaisu "Pienen luolan" oviaukolta taaksepäin. ↓

KUOPPA XXXV:11/16

Seuraavana on sisämaan puolella kalliolohkareiden välissä rakentamaton kuoppa. XXXV:11/16. Kuopan koko on noin 2m x 3m. Mitään rakentamisen viittaavaa ei paikalla ole. Jotain tähän on kuitenkin ollut tarkoitus tehdä. Muinaismuistot sivuston mukaan kuoppa olisi louhittu. Mitenkään selvä louhoskuoppa tuo ei ole. Kuopan muoto kuitenkin viittaa suojahuoneen paikkaan. Kun vieressä on ollut useampi tuliasema, niin kaipa lähellä joku suojakin on ollut.

Kuopan jälkeen käytävä vielä kaartuu kallion reunalle ja seurailee sitä hetken. Tämä käytävän osuus on osin täyttynyt, eikä seinärakenteetkaan ole kunnolla havaittavissa. Aivan "Pienen luolan" edessä on käytävän ulkoseinän mutkan kohdalla painanne. Siihen voisi kuvitella jonkun rakenteen tähytystä varten. Vuoden 1943 ilmakuvassa tällä kohtaa on kuitenkin selkeä yhtenäinen varjo mikä ei puolla minäkäänlaisen aseman olemassa oloa.

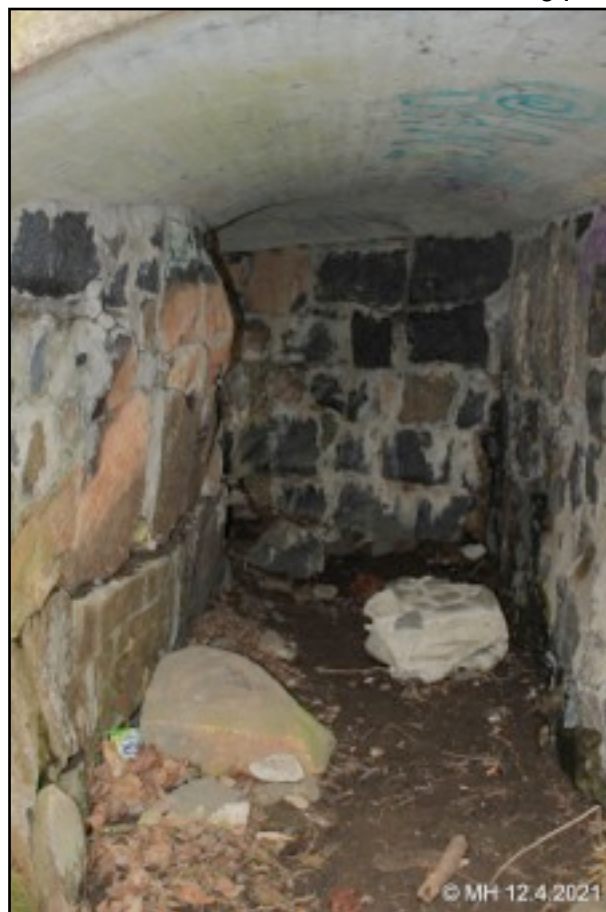
PIENI LUOLA

Kun lähestytään saapumiskäytävää ja isoa suojaa, on vielä pieni osuus katettua käytävää. Pieneksi luolaksi nimeämäni betonikattoinen osuus on yhdellä mutkalla varustettu ja pituudeltaan noin 6m. Luolan seinät on harkkokivistä muurattu ja katto holvimainen lautamuotille valettu betonikatto. Tätä luolaa ei ole Museoviraston inventoinnissa selitetty. Voi siis olla jotta kyseessä on II-maailmansodan aikainen rakennelma. Toisaalta vuoden 1919 karttaan ei tälle kohdalle ole piirretty käytävää, eli sen mukaan olisi ollut katettu jo silloin. Kaikkinensa hieman erikoinen varustuksen osa, en nimittäin keksi selitystä miksi tämä patkka käytävää on katettu.

Luolan länsipäässä on selvästi keskeneräinen osuus. Ilmeisesti kattamista on ollut tarkoitus jatkaa ison suojan suuntaan. Tai tämä osuus kattoa on räjäytetty. Käytävä on tältä osuudelta täyttynyt. Heti luolan suuaukon vieressä on tuliasema tai muu kivistä muurattu rakennelma mäen ulkosyrjälle. Museoviraston inventoinnissa se on merkitty tunnuksella XXXV:11/15. Tuo asema on täysin täyttynyt mutta sen muoto on vielä nähtävissä.

Pienen luolan kyljessä on ollut joku rakenne R15. Onko se ollut tähtystys- vai tuliasema?

↓

↑ *Pieni luola. Inventoinneissa ei tätä tunnelin patkkaa mainita joten se on vissiin oletettu olevan II-maailmansodan aikuinen. Käytävä tästä on kuitenkin kulkenut. Miksi tämä osuus on katettu.* ↓

Pieni luola ja iso suoja ovat saaneet alkunsa ensimmäisen maailmansodan aikana mutta niitä on muutettu ja/tai täydennetty myöhemmin. Olisi todella mielenkiintoista hahmottaa tarkemmin minkälainen kokonaisuus täällä on ollut kummankin sodan aikana.

Pieneksi luolaksi kutsumani katetun käytävän länsipäässä on jyrkät käytävän seinät. Niiden yläpäästä näkee selvästi, jotta käytävän osuus on tarkoitettu katetuksi. →

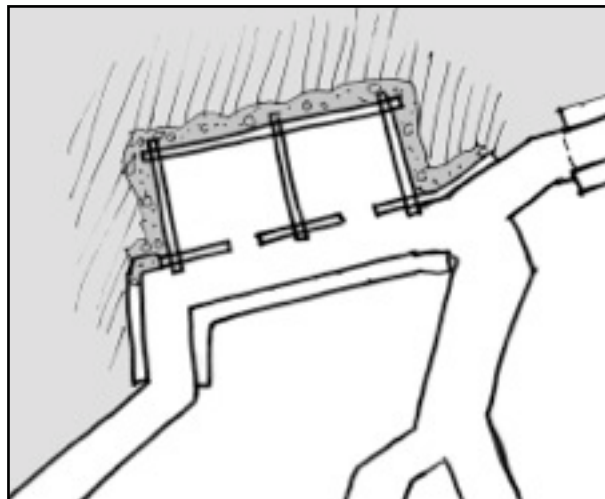

← Vuodelta 1919 olevassa Reimarsin tilan järjestelykartassa on Patterimäen linnoitekäytävät piirretty hyvinkin tarkasti. Laitoin ilmakuviin mukaan piirretyn käytävätilanteen tuon vanhan kartan päälle vaalean punaisella. Kun vanha kartta ja nykytilanne vastaa noinkin hyvin toisiaan niin voisin uskoa suojan **S14** editse piirretyn käytävän todellakin olleen vanhan kartan mukainen. Täydensin kadonneet käytävät sinisellä katkoviivalla

ISO SUOJA XXXV:11/14

Saapumiskäytävän yläpuolella on ollut iso suojahuone. Sen katto on räjäytetty. Vuoden 1943 ilmakuvasa ei näy varjoa suojahuoneen kohdalla koska tässä on ollut toisen maailmansodan aikana miehistökorsu 4. Uudempi korsu oli vanhemman suojahuoneen kuopan kohdalla.

Suojan itäpäässä olevan pienemmän betoniaukon kyljessä on betonissa hirren jälkiä, joten paikalla on ollut hirsirakenteita myös suojan ulkopuolella. Pienen oven aukko on sisäpuolelta niin pieni ja ylhäällä ettei se oikein sovi kulkukäytävän alkuaukoksi. Kyseinen aukko lienee ollut enemmänkin ikkuna. Itäinenkin väylä lienee alkanut isomman oven edestä. Suojan "isompi ovi" on selkeä sisäänkäynti betonisin ovipieliin. Tuon ison oven rakenteissa on näkyvissä betoniraudoitusta, varsinkin oven yläkarmissa. Tämä kertoo oven olevan II-maailmansodan aikaisen ilmatorjuntapatterin rakenteita. Kun mennään ovesta sisälle, niin nähdään oikealla seinustalla, alhaalla hirsimuotin jälkiä ja niiden päällä tasainen betonipinta. Tämän päällä on sitten paksun betonikatkon jääne seinän päällä. Tulkintani onkin jotta vanha I-maailmansodan suojahuone on ollut hirsiseinäinen ja on nyt tuolla pohjalla. Osittain sen päälle on tehty ilmatorjuntatukikohdan suoja betonisin seinin.

↑ Käsitykseni suojan **S14** mallista. Suoja olisi tyypiltään hirsirakenteinen ja betonilla suojattu. Suojan editse kulki käytävä, jonka toisella reunalla oli betoninen käytävän seinä.

← Suojan itäpään alaosassa näkyy hirsimuotin jälkiä betoniseinän alaosassa. Tästä päättelen I-maailmansodan suojan olleen hirsirakenteinen ja sen ulkopuoli betoni vahvisteinen. Suoja on ollut alhaalla. Suojan seinän päällinen on tasainen ja sen päällä monikerroksisen katon betoni/kivi rakenne.

Itse suoja (XXXV:11/14) on ollut suurehko mutta sen kokoa on vaikea arvioida, sisämitoilta ehkä 4x8m, kuoppa on kooltaan noin 7mx10m. Katteena ollut betonoitu kivikuori on ylettynyt ainakin 15m leveydelle. Kuopan pohja on pyöristynyt ja siellä on kivi- ja betonikappaleita vanhan katon jäänteistä.

Suojahuoneen **S14** kuoppa. Samassa kuopassa oli IT-patterin **korsu 4**. Kuvan oikeassa reunassa olevista säilyneistä betonikaton osista, voisin päätellä I-maailmansodan suojahuoneen olleen leveämpi kuin IT-patterin korsun. IT-patterin korsu olisi tuossa kuopan syvämmässä osassa ja S14 olisi yltänyt siitä oikealle kuopan reunaan asti.

Takaseinän yläpuolella on II-maailmansodan aikainen neliskulmainen kivimuuri, jossa oli IT-tykin paikka. Suojan etuseinässä on vielä näkyvissä noin 3m leveän "ikkunan" pielet, jonka alareuna on täyttynyt. Onko paikalla ollut myöhemmän suojan ovi vai ikkuna? Täyttynyt keskuskäytävä alkaa muutaman metrin päässä ikkunasta.

↑ *Leppävaaran nupukivenkalliolla oleva suojahuone. Voisin olettaa Patterinmäen suojan S14 olleen hyvinkin samankaltainen.*

Museoviraston inventointikartassa on piirretty kaksi etuseinälle (pitkä sivu) johtavaa käytävää. Eli täysin nykyisestä tilanteesta poikkeava ratkaisu mutta omalla tavallaan looginen, olettaen nykyisten betoniseinien tehdyn myöhemmin. Vanhempi suoja voisi olla samanlainen kuin esimerkiksi Leppävaaran Nupukivenkallion suoja. Siellä kaksihuoneisen suojan editse kulkee käytävä, jolta on ovet suojiin. Suojan käytävänpuoleinen seinä on ollut hirrestä. Sivu- ja takaseinät on betonivahvisteisia hirsikehikon ulkopuolelta. Katto on ollut betonoitu. Toisen maailmansodan korszussa olisi hyödynnetty suojan kuoppaa ja tehty siihen uusi betoninen etuseinä uudenaikaisine aukotuksineen.

Suojahuoneen S14 katon jäänteitä suojan länsilaidalla. Katto on valettu kerroksittain. Ensin pieni määrä betonia jonka päälle louhittuja kiviä. Sitten taas pieni betonimäärä ja kivet. Näin on tehty useamman kerran. Ylimpään kerroksen hieman enemmän betonia.

←

Alimmat kerrokset katosta on romahtaneet ja ylemmät jääneet holvimaisesti jäljelle. Katon alle pääsee kurkistamaan. Näkykö taustalla suojan seinää vai louhitun kuopan kalliota? Onko tämä kate ylettynyt viereisen kuopan päälle ja tässä olisi käytävä sinne?

→

Suojahuoneen S14 ulkopuolella näkyy hirsimuotin jälkiä suojan katon reunalla. Kuvassa näkyy korsun oven vieressä oleva pieni ikkuna.

←

Ison suojan länsipuolella on laaja pyöreä painanne. Se ei vaikuta luonnolliselta vaan siltä kun maan alla olisi jokin painunut kasaan. Onko iso-suoja jatkunut tänne asti? Suojan kuopan länsireunasta näkee pitkälle osin sortuneen kattolaa-
tan alle. Onko täältä ollut yhteys vieressä olevan kuopan kohdalla mahdollisesti olleelle toiselle suojalle. Mitään ulkopuolista käytävään viittaavaa ei tuon painauman tuntumaan tule, eikä missään asiakirjassa tai kartassa ole viitteitä toisesta suojahuoneesta.

Suojan S14 ja Korsun 4. yhteisen kuopan länsipääty. Vasemman reunan rakenteet lienevät vanhempia ja oikean reunan rakenteet uudempia.

←

SAAPUMISKÄYTÄVÄ

Idästä saapuvan tykkitieen päästä, lenkkipolun toiselta puolen, nousee saapumiskäytävä mäelle. Alku on epäselvä ja täyttynyt. Varsinaista käytävän alkukohtaa ei näy sen täyttymisen takia. Käytävä on kivistä muurattu. Kiviä ei ole erityisesti muotoiltu harakoiksi vaan ne on valikoitu siten että käytävänpuolelle on asetettu tasaisin osa.

Mutkan jälkeen käytävästä haarautuu eteläisiin varustuksiin johtava käytävä, joka kuitenkin on täytetty heti risteyksen jälkeen. Saapumiskäytävä jatkuu täyttyen ennen ison suojahuoneen (XXXV:11/14) edustaa. Suojan edustaa on täytetty laajemmaltikin. Samalle paikalle on ollut tulossa lännestä keskustan yhdyskäytävä ja itäinen yhdyskäytävä, eikä niitäkään näy suojan edessä.

Taustalla näkyy tykkitie, jonka laidalta saapumiskäytävä alkaa. Käytävän alkupää on peittynyt samoin kuin loppupää suojan S14 edustalla. →

Siinä missä käytävä alkaa paremmin näkyä, on oikeanpuoleisen vallin päällä pyöreä hirren kokoinen reikä. Siinä on selvästi ollut puu pystyssä. Tämä on yksi ilmatorjuntatukikohtaa ympäröineen aidan tolpan paikka. Isolle suojalle tulleet käytävät on kulkeneet paljon nykyistä maanpintaa alempana. Saapumiskäytävän yläpään pohja on siis ollut tuon suojan editse kulkeneen tasolla. Kun maata on täytetty suojien edessä, niin saapumiskäytäväkin on täyttynyt.

Tykkitieltä lähtevä saapumiskäytävä. Alapään täyttyneen osan jälkeen näkee laadukasta kivistä muurattua käytävän seinää. →

ETELÄISET JUOKSUHAUDAT

Patterimäki on linnoitettu joka suuntaan eli puolustusvarustuksia on joka ilmansuunnalle. Etelän puolella maasto nousee tasaisesti Pajamäen suunnalta kohti mäkeä. Ulkoilutien jälkeen kallio nousee jyrkemmin. Jyrkän osan päällä on luonnollinen paikka puolustuslinjalle ja tuliasemille.

Tämä osa linnoitteista on mäen näyttävimpiä ja helpoimmin lähestyttävä. Paikalla on avointa kallioista maastoa ja hyvässä kunnossa olevia käytäviä.

SISÄÄNKÄYNTI

Eteläinen käytävä on alkanut saapumiskäytävästä läheltä isoa suojaa (XXXV:11/14). Yhdyskäytävää on täytetty nelisen metriä, jonka jälkeen se jatkuu syvänä betoniseinäisenä. Täytteessä ja penkassa on hiekan seassa ruostuneita metallikappaleita ja mm. keramiikan palasia. Tämä kertoo runsaasta täyttämisestä ja II-maailmansodan rakenteiden vaikutuksesta.

Eteläisen käytävän alku. Syvä betonivahvisteinen käytävä tulee esiin mäelle nousevan polun alta. ←

Eteläinen käytävä jatkuu muutamalla mutkalla ja siirtyy rinteen reunaan muuttuen ampumahaudaksi. Aluksi käytävä on kallioon louhittu ja ampumahaudan kohdalla jo kivistä muurattu. →

Näkymä eteläisen käytävän alkupäähän ei juurikaan ole muuttunut vuosikymmenien aikana. Puut on tukevoituneet ja osa risukkoa välillä raivattu pois. Käytävät on ennallaan. Kuvat otettu läheltä suojahuonetta S14 kaakon suuntaan.

1982

1997

2007

2020

Kallioon louhitun syvän yhdyskäytävän ensimmäisen mutkan jälkeen käytävä muuttuu ulkosyrjältään harkkokivimuuratuksi ampumahaudaksi. Rintamasuunta on itään saapumiskäytävälle ja tykkitiien päähän. Seuraavan sisämaan puolelle olevan sakaran kyljessä on portaat sisämaan puolelle.

↑ *Sisämaan puolelle koukkaavan käytävän kyljessä on portaat, jotka kesällä peittyvät saniaisten alle.*

A-TYYPIN AVOIN ASEMA XXXV:11/9

Portaiden jälkeen ollaan jälleen rinteen reunalla, jossa on suora osuus ampumahautaa ja sen keskellä kattamaton matala A-typin tuliasema XXXV:11/9. Sekä käytävä että tuliasema on siistiä harkkokivimuurausta. Asema on osin täytetty mutta käytävän puolelta se on noin 70cm syvä. Asemasta on suora ja hyvä näkyvyys tykkitiien suuntaan.

Rinteen päällä oleva avoin A-typin asema ↑ Am9. Asemasta on hyvä näkyvyys taustalla olevalle tykkitielle. Näiden asemien osalta on ollut erilaisia käsityksiä niiden käyttötarkoituksesta. Tähän minä laittaisin tuliaseman tykkitiien liikennettä valvomaan.

Mäen kaakkoislaidan linnoitteet on Patterinmäkeä edustavimmillaan. Hyväkuntoista harkkokivi muurattua yhdyskäytävää ja ampumahautaa. Matkalla on kaksi tuliasemaa. ↓

Käytävä tekee mutkan mäen suuntaan ja palaa sen jälkeen jälleen rinteen reunalle jatkuakseen ampumahautana. Käytävä on kivimuurausta, jonka päällä ollut hiekkapenkki on osittain valunut käytävään täyttäen sitä. Ampumahaudan etureunan luiska on sileää betonia, etuseinässä on myös panostaso. Tyylikästä harkkokivimuurattua ampumahautaa jatkuu kahdesti suuntaa muuttaen noin 20m. Ensimmäisen käytävän taitteen jälkeen on käytävän etusyrjässä ammuskolo.

↑ *Mäen eteläosan ampumahauta on tyylikästä harkkokivimuurattua käytävää. Käytävän etuseinässä on yksi ampumakoroke ja "panostaso". Myös ammuskomero löytyy käytävän etuseinästä.*

AMPUMAKOMERO B XXXV:11/10

Pitkän ampumahauta osuuden jälkeen rintamavarustuksen mutkassa on tulipesäke. Se on inventoinnin mukaan B+/katettu. *“Kivestä muurattu, kulmat viistetty, ohut betonikatto laudoituksen päällä, koko n. 1,3m x 1m. Laudat lahonneet, katto romahtanut”*. Ovenpielet on valettu betonista ja ampuma-aukon pielet sahalaitaiset. Asema on sen verran pieni että epäilen sen oleva nykytulkinnan mukainen tähytysasema. Kiväärin kanssa tuossa kaapissa olisi ollut ahdasta huseerata. Aseman (B+10) molemmilla puolilla on pienet askelmat ampumahaudan ampumatasanteelle.

Eteläosan tyylikästä ampumahautaa. ↑

Mäen eteläkärjen ampumahauta. ↓

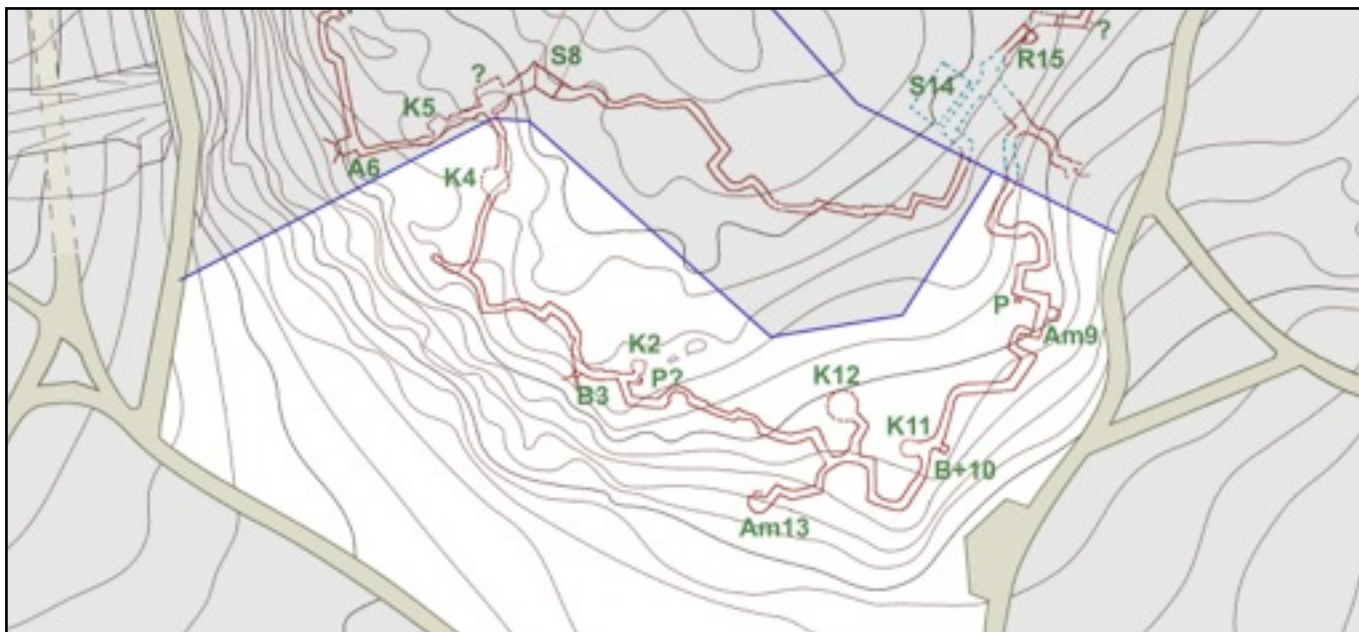

↑ *“Ampumakomero” B+10. Lähes nelikulmainen pieni koppi. Asema on ollut katettu ja varustettu ovella. Taustalla männyn vieressä näkyy suojuhuoneen K11 kuoppa.*

KUOPPA XXXV:11/11

Välittömästi tuliaseman 10 takana on kallioon louhittu, osittain täyttynyt kuoppa joka on kooltaan noin 2m x 2m. Kuopan käytävänpuoleiset pielet on muurattu tyylikkäästi kaarevaksi harkokivistä. Kuoppaan on ollut ilmeisesti rakentamaton mutta hyvin voin kuvitella siihen hirsisen suojan.

Kuopan **K11** jälkeen ollaan Patterimäen linnoitteiden eteläisimmässä kärjessä. Ampumahauta jatkuu etuseinältään kivistä muurattuna ilman panostasoa. Takaseinä on betoninen. Ampumahauta tekee jyrkän mutkan mäen eteläkärjessä ja loppuu suureen paikalleen jätettyyn kallioon. Tällä osuudella ei etureunan päälleystä enää ole tasattu betonilla mutta käytävän etuseinä on siistiä työtä ja muistuttaa harkkomuurausta. Varustukset jatkuu yhdyskäytävänä joka kiertää kallion takaa.

ETELÄISET JUOKSUHAUDAT

Kartalla on museoviraston inventointien mukaiset tukikohdan osien yksikkönumerot ja asemien tyyppin kirjaintunnus. Tekstissä on käytetty vastaavia tunnuksia.

A = A-tyyppin katettu tulipesäke.

Am = Avoin/matala tulipesäke tai valonheitinase.

B = B-tyyppin katettu tulipesäke tai tähytysasema.

C = C-tyyppin katettu tulipesäke tai tähytysasema.

S = Suojahuone, katettu.

K = Kuoppa. Suojahuoneeksi tai muuksi rakenteeksi tarkoitettu rakentamaton kaivanto.

R = Rakenne. Tuhoutunut tai peittynyt rakenne, jonka alkuperäinen tarkoitus on epävarma.

P = portaan paikka.

? = Kolo käytävän seinässä. Tarkoitus epäselvä, porras, sortuma, mahdollinen rakenne ym.

KUOPPA XXXV:11/12

Yhdyskäytävästä poikkeaa sisämaahan lyhyt kivistä muurattu käytävä, jonka perällä suojahuoneen kuoppa. Tässäkin suojassa ei näy betonisia tai kivisiä osia. Koko ollut noin 3x3m. Vaikea sanoa onko kuoppaa louhittu kallioon. Näkyvissä on vain täytemaasta tehdyn penkan keskellä oleva kuoppa.

*Kuoppa **K12**. Mäen eteläkärjessä on tuliasemia ja taisteluhautaa. Näiden tarpeisiin on tarvittu suojahuone. Eiköhän se ole tässä. →*

MATALA A-TYYPPI XXXV:11/13

Seuraavasta käytävähäarasta erkanee rinteen reunalle käytävä, joka muutaman mutkan ja pienen ampumahaudanpätkän jälkeen päättyy matalaan asemaan (XXXV:11/13). Asema on puolipyöreä ja vaikea luokitella miksikään suojeluluettelon tyyppiä, lähinnä matala A. Poteron syvyys on noin 1/2 metriä ja sen halkaisija on ≈ 4 m. Takaseinä on hieman korkeampi ja siinä on ammuskomero. Matalissa poteroissa ihmettelen niiden suojattomuutta. Vain 60cm korkeat reunat ei anna juurikaan suojaa luodeilta ja sirpaleilta, vaikka ampumasektori olisikin laaja ei se hyödytä jos ampujan ikä jää lyhykäiseksi. Toki tämäkin asema on jyrkähkön kalliotöppyrän päällä ja vihollinen olisi vajaat 10m alempana.

↑ Patterimäen eteläkärjessä oleva matala A-tyyppin tuliasema Am13. Tyylikäs ja hyväkuntoinen asema, joskin hieman täyttynyt. Ammuskomeron sijainti tuliaseman takaseinässä on poikkeuksellista.

LOUNAISRINNE

Isolta kiveiltä, ennen aseman **Am13** käytävähäaraa, lähtee yhdyskäytävä nousemaan Patterinmäen lounaisreunaa ylös. Ensimmäinen on pieni osuus ampumahautaa jonka etureunassa hiekkapenkki. Pienen kallion kiertämisen jälkeen on jälleen ampumahautaa, nyt osittain täyttyneenä. Seuraava koukkaus sisämaan puolelle kiertää haljenneen kallion, jonka pohjoispuolinen käytävän reunamuuraus on sortunut 1980 luvun lopun jälkeen. Länsilaidan ampumahaudat on etureunaltaan kivimuurauksista ilman panosuraa. Etureunan hiekkapenkki muuttuu mäen päällä betoniseksi luiskaksi.

Patterinmäen lounaisreuna talvimaaisemassa. Yhdyskäytävän ja ampumahaudan ketju kapuaa ylöspäin kallion töppyröitä kierrellessä. Tällä käytävän osuudella on vain muutama kohta, josta pääsee kaivannon yli. Sen huomaa myös kuvasta. →

*Käytävä kiertää kalliopaasien välistä syvänä.
Kuvan haljenneen kallion kohdalla käytävän
ulkoseinän sortuma on kohtuullisen uusi. →*

Pian haljenneen kallion jälkeen on käytävän sisämaan puolella käytävähaara joka ei johda mihinkään. Paikalla on muutama kaareva, kivistä muurattu seinä ja betoniset ovenpielet. Kuoppa käytävän takana on todennäköisesti ollut pieni suoja tai portaat sisämaan puolelle (XXXV:11/2), mahdollisesti molemmat. Kuopan takana muutamien metrien päässä lohkottu kallion pintaa minkä huomaa terävistä särmistä muuten pyöreiden kalliomuotojen seassa. Tämä on ainoa kohta lounaisrinteellä, jossa voisi olla portaat sisämaan puolelle.

Käytävä jatkuu syvänä ampumahautana, jonka etuseinä on muurauksella oikaistu ja takaseinän alaosa on muotoiltu betonilla. Rinne alas on jyrkkä ja korkeuseroakin on tullut runsaasti. Koko lounaisreunan käytävä on liki 80m pitkä, syvä ja näyttävä.

*Käytävästä on sisämaan puolelle lyhyt sivuhaara. Sen päädyssä saattaisi olla portaat. Sivuhaaran mäen puoleiset seinät on kaarevia ja siinä on selvä oviaukko. Oven takana on kuoppa, joka on museovirastonkin toimesta noteerattu. Kyseessä on rakentamaton kuoppa **K2**.*

↑ *Tuliasema B3. Tyylikäs ja näyttävä B-tyyppin asema. Ampumasektorin pohja ja kyljet pykälöity. Asemassa ollut ohut katti on räjäytetty. Asema on hyvällä tähystyspaikalla ja aika pieni kiväärin kanssa toimimiseen, joten lienee tähystysasema.*

AMPUMAKOMERO XXXV:11/3

Kuopan **K2** jälkeen on syvää ampumahautaa ja sen mutkan kohdalla B-tyyppin tulipesäke XXXV:11/3. Tämäkin asema on museoviraston mukaan ollut katettu. Laudoituksen päällä on ollut ohut betonikatto. Katosta ei ole mitään jäljellä mutta ampuma-aukon porrastava edusta ja sivupielet on mäen näyttävimpiä. Itse tuliasema on hyvin pieni ja siinäkin betoniset ovenpielet käytävän puolella.

Käytävä jatkuu syvänä ja kallioon louhittuna. Alkumatkalla on ampumahautaa ja loppu sisämaan koukkauksesta eteenpäin yhdyskäytävää. Rinteen reunalle tultaessa ollaan taas ampumahaudassa. Osittain harkkomuurattua käytävää ja betonipintaista käytävän edustaa.

↓ *Käytävä jatkuu pienen matkaa ampumahautana ennen sisämaan käytävän haaraa.*

*Patterinmäen eteläosan taisteluvä-
rustukset päättyy ampumahautaan.
Tuosta männyn takaa lähtee oikeal-
le yhdyskäytävä isolle luolalle.*

*Yhdyskäytävän seinässä on
sekä harkkokivi muurausta
että sileää betonipintaa.*

YHDYSKÄYTÄVÄ ISOLLE LUOLALLE

Käytävä haarautuu. Rinteen reunalle jää lyhyt ampumahaudan osuus. Toinen käytävähaara suuntaa mäen keskiosien suuntaan kohti isoa luolaa (Suojahuone XXXV:11/8). Yhdyskäytävän seinät on paljolti sileää betonia, mikä on harvinaista Patterinmäellä. Käytävä ei myöskään ole kovin syvä, ellei sitten pohja ole enemmän täyttynyt.

Yhdyskäytävän puolivälissä on sen länsipuolella rakentamaton kuoppa (XXXV:11/4). Osittain kallioon louhitun kuopan muoto on hahmotettavissa. Käytävän seinä kuopan itäpuolellakin on rakentamaton tai sortunut. Onko paikalla ollut, tai tarkoitus rakentaa läpi kuljettava suoja vai mahtuisiko tuohon käytävän viereen pieni hirsisuoja.

Enää lyhyt pätkä yhdyskäytävää ja ollaan keskisellä käytävällä, ison luolan **S8** länsipuolella.

*Isolle luolalle johtavan yhdyskäytävän puolivälissä on kuoppa **K4**. Kuoppa on osin louhittu kallioon käytävän länsipuolelle. Betoni-rakenteita ei kuopan kohdalla näy, mutta louhinnan laitoja voi hahmottaa kivi- ja maakasan seasta. Ilmeisesti tässä on ollut, tai tähän on tarkoitettu hirsinen suojarakennus.*

KESKINEN KÄYTÄVÄ

Keskinen käytävä on nimensä mukaan mäen keskellä oleva yhdyskäytävä. Se yhdistää kaakkois- laidan tykkkien ja saapumiskäytävän mäen länsi- reunan varustuksiin.

ISON SUOJA PÄÄTY

Keskinen käytävä on lähtenyt isolta suojalta (XXXV:11/14). Alkupätkä suojan päädyssä ja liit- tyminen suojaan on täytetty. Näkyville tultuaan käytävä on syvää yhdyskäytävää, joka on pääosin ulkosyrjältä harkkokivimuurattua ja ylärinteen puo- lelta betonia tai louhittu. Jyrkän mutkan jälkeen käytävä suuntaa länteen.

HIEKKAVALLINEN KÄYTÄVÄ

Tällä osuudella käytävän penkassa on paljon hiekkaa. Kun ollaan jääkauden paljaaksi hioman kallion päällä, niin luontaisesti ei maaperässä ole hiekkaa. Täyttö töitä on siis tehty runsaasti.

Käytävän takaseinä on pääosin kallioon louhit- tua ja etuseinä matalampaa harkkomuurausta. Käytävän täyttymisestä johtuen on vaikea sanoa, onko tällä osuudella ollut ampumahauta. Käy- tävästä on hyvä näkyvyys mäen eteläiselle avokal- liolle, joten ainakin etelän puolen valvonta on ollut hyvin mahdollista.

Mäen keskivaiheilla käytävä mutkittelee sy- vänä ja louhittuna. Sateiden jälkeen voi käy- tävän pohja olla veden vallassa. ↓

↑ Keskinen käytävä on yhteys Tykkkien päädyistä ja isolta suojuhuoneelta **SI4** Patte- rinmäen länsireunan varustuksiin.

Käytävä suuntaa länteen ja on paikoin raken- nettu hiekkapenkan sisään. ↓

↑ Keskinen käytävä mutkittelee kohti "Isoa luolaa" S8. Käytävä raivattiin puustosta 2007. Saman ↑ vuoden lopulla luolan edessä olevalle kateelle rakennettiin kaiteet putoamisen estämiseksi.

KESKINEN KÄYTÄVÄ

Kartalla on museoviraston inventointien mukaiset tukikohdan osien yksikkönumerot ja asemien tyypin kirjaintunnus. Tekstissä on käytetty vastaavia tunnuksia.

A = A-tyyppin katettu tulipesäke.

Am = Avoin/matala tulipesäke tai valonheitinasema.

B = B-tyyppin katettu tulipesäke tai tähytysasema.

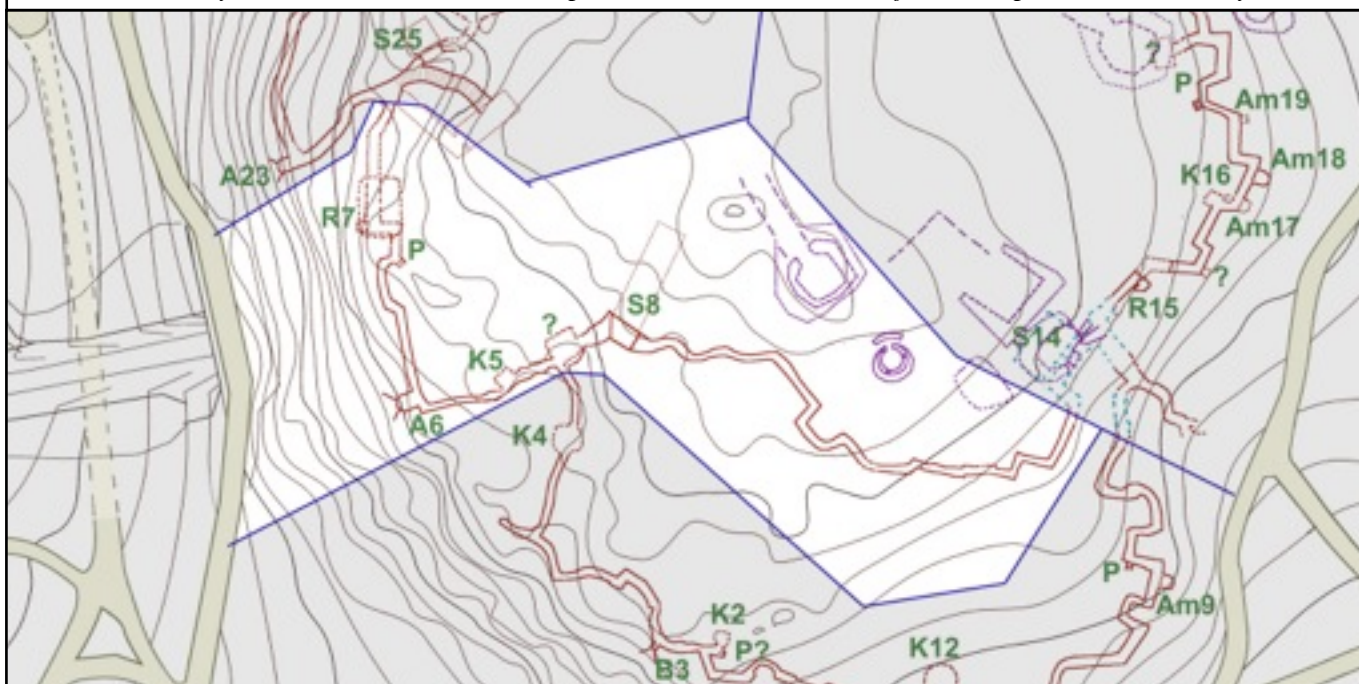
S = Suojahuone, katettu/luola.

K = Kuoppa. Suojahuoneeksi tai muuksi rakenteeksi tarkoitettu rakentamaton kaivanto.

R = Rakenne. Tuhoutunut tai peittyneet rakenne, jonka alkuperäinen tarkoitus on epävarma.

P = portaan paikka.

? = Kaivanto käytävän seinässä. Tarkoitus epäselvä, mahdollinen suojahuone, porras, sortuma, ym.

← Suojan **S18** sisäänkäynnin päällä oleva betonikate sai turvallisuus syistä kaiteet ja ovet suljettiin verkolla 2007.

ISO LUOLA XXXV:11/8

Keskinen käytävä kääntyy mäen laelle ja muuttuu kallioon louhituksi yhdyskäytäväksi. Käytävä kiertää vieressä olevan Ilmailmansodan aikaisen konekivääripesäkkeen. Sama pesäke jossa toimi tähtitorni 1960-70 luvuilla. Mutkitteleva käytävä päättyy "isoon luolaan" (Suoja XXXV:11/8). Kaikkiaan keskinen käytävä on noin 90m pitkä suojen **S14** ja **S8** välillä. Tulasemia tai ampumahautaa ei tällä välillä ole.

"Iso luola", kuten sitä olen lapsuudesta asti nimitänyt, on kallioon louhitu pitkäkö luolamainen suojahuone. Siinä on betonista ja kivistä valettu holvimainen katto ja seinätkin betonia. Myös luolan kohdalla oleva yhdyskäytävä on katettu. Käytävän kate on museoviraston inventointiselvityksen (2014) mukaan rakennettu myöhemmin yhdyskäytävän päälle.

Luola on nyttemmin suljettu verkkoaidalla ja ihan hyvästä syystä. Katosta on aikanaan poistettu teräsosat ja siitä on aikojen kuluessa pudonnut paljon isoja kiviä. Luolan pituus on museoviraston mukaan 13m ja leveys 3,5m.

↔ "Iso luola" eli suoja **S18** nähtynä oviaukolta luolan perälle ja sieltä takaisin. Nykyään luola on suljettu verkkoaidalla.

ISON LUOLAN LÄNSIPUOLI

Luolan läntisen oviaukon jälkeen on käytävän pohjoislaidalla laajentuma. Museoviraston inventointi ei tälle kohdalle ole kohdenumeroa laittanut eikä muutenkaan mitään maininnut. Mielestäni siinä olisi voinut olla suojahuone, käytävästä puuttuu seinä ja taustalta on valunut hiekkaa. Onko siinä ollut suojahuoneen kuoppa. Käytävän pohja on kuopan kohdalta osin täyttynyt mikä saattaisi viitata sortuneeseen seinään. Kuopan länsipuolella on korkea harkkokivimuurattu seinä, jonka kuopan puoleinen pääty on pystysuora, aivan kuin oviaukon pieli.

Ison luolan S8 länsipuolella on käytävän laidalla selkeä kaivanto. Tätä kaivantoa ei ole merkitty suojelulle.

Heti kuopan jälkeen erkanee vasemmalle yhdyskäytävä eteläisiin käytäviin. Keskinen käytävä suuntaa vielä länteen kohti mäen jyrkkää länsirinnettä. Ennen rinteän reunaa on kuitenkin vielä yksi kallioon louhittu rakentamaton kuoppa käytävän pohjoislaidalla (XXXV:11/5). Kuoppa on kooltaan noin 2,5x3,5m. Kuopan kohdalla käytävä on täysin täyttynyt ja hyvin yli kuljettavissa.

Ennen Patterinmäen länsirinnettä on käytävän pohjoislaidalla kaivanto K5. Tämä rakentamaton kuoppa on niin pieni, ettei sitä heti noteeraa linnoite rakenteeksi. Lisäksi sen vierestä on käytävää täytetty yli pääsemisen helpottamiseksi.

© MH 18.4.2022

Käytävän tavoitettua mäen länsireunan, on siinä heti A-tyyppin konekivääriasema A6. Asema on

← *ollut katettu.*

Aseman ampuma-aukko on tyylikkäästi pykälöity. Aukon keskellä olevat terästappi kuuluvat IT-patteria kiertäneeseen aitaan.

TULIPESÄKE

XXXV:11/6

Käytävän tavoitettua rinteän reunan on siinä heti A-tyyppin tuliaseama (XXXV:11/6). Tuliaseama on ollut katettu. Ampumaaukon reunat ja edusta on tyylikkäästi pykälöity. Tuliaseaman seinät on osin harkkomuurattuja. Oikean puoleisessa seinässä on ammuskomero. Tuliaseama on täysin avoin käytävän suuntaan. Tällä kohdilla on komeat maisemat. Kallioinen rinne puoltaa jyrkästi alaspäin yli 10m.

Keskellä ampuma-aukkoa on terästappeja, jotka kuuluvat ilmatorjuntapatterin ympäri kiertäneen aidan tolpan pystyssä pitämiseen. Ilmeisesti tapeista johtuen on museoviraston inventoinnissa erheellisesti ajateltu aseman olleen jaettu kahteen osaan.

AMPUMAHAUTA

Tuliaseimalta XXXV:11/6 alkaa rinteän reunaan seuraava ampumahaudan osuus. Heti alussa on etuseinässä ammuskomero. Etuseinältään pääosin harkkokivimuurattua ampumahautaa jatkuu myös yhden mutkan jälkeen yhteensä noin 20m. Tämä mutkan jälkeinen osuus on matalampi tai täyttynyt niin ettei voi sanoa onko etuseinän alla ampumatasoa. Nyt ollaan aivan Raide-Jokerin tunnelin läntisen suuaukon yläpuolella. Siis hyvä paikka valvoa raideliikennettä ;-)

Käytävä tekee vielä mutkan sisämaahan ja siinä on portaat mäen keskiosan puolelle. Käytävä täyttyy portaiden jälkeen ja katoaa pohjoiseen mentäessä.

Länsireunan rinteän päällä oleva pitkä ampumahauta. Kuvan alareunan mutkasta on ollut portaat sisämaan puolelle. →

RAKENNE XXXV:11/7

Vain muutaman metrin päässä käytävän päädyssä on suuri kuoppa. Kokoa kuopalla on noin 10m x 6m. Syvyyttäkin runsaat 2m. Suojeluluetelon mukaan tässä on "Rakenne" XXXV:11/7. Mitä tässä sitten on ollut? Onko ollut suojahuone, onko vain täytetty käytävä vai tuliasema. Kuopan sijainti on Patterimäen länsilaidan jyrkimmän kallionrinteen päällä, 20m alempana on aikoinaan auennut peltoaukeaa. Nykyään tuolla pellolla on Arinatien ja Takkatien pienteollisuusalue ja Raide-Jokerin rata.

Pelkkään suojahuoneeseen en usko, pikemminkin tuliasema. Kuopan pohjalla on havaittavissa betonipalkki. Lisäksi on kivenlohkareita ja muitakin betonikappaleita. Aikaisemmin mainittu käytävä on ollut yhteydessä tähän rakenteeseen etelän suunnalta ja tästä on ollut yhteys pohjoisen puolelle syvään käytävään isojen portaiden alapäässä olevan luolan kohdille. Molemmista yhteyksistä on selvät viitteet jäljellä.

↑↑ **Rakenne R7.** Mäen länsirinnettä seuraavan
↑ käytävän päädyssä on kuoppa. Tuossa kohtaa on ollut II-maailmansodan aikainen korsu. Se on peittänyt tai tuhonnut alleen kaiken mikä on liittynyt I-maailmansodan linnoiterakenteisiin. Katso sivu 38, miehistökorsu 3.

Mitä kuopan R7 paikalla on ollut I-maailmansodan aikana, on vaikea tai mahdoton enää selvittää. Tässä kohdalla oli II-maailmansodan aikaisen ilmatorjuntapatteri yksi miehistökorsuista (korsu 3). Vuoden 1943 ilmakuvassa näyttäisi tällä paikalla olleen kumpare ja sen länsilaidalla kaksi aukkoa. Myös etelän suunnasta tuleva käytävä näyttäisi johtavan suoraan korsuun. Korsu näyttäisi olleen paikallaan vielä 1950 ilmakuvan mukaan. 1956 ilmakuvasta voi havaita jäljellä olevan vain suorakaiteen muotoisen vaalearnan penkan ja sen keskellä kuopan. Eli se mitä tässä kohdin on nykyään havaittavissa, liittyy ilmatorjuntapatteriin.

Rakenteen R7 pohjoispäästä laskeutuu täytetty käytävä alas luolan L1 oviaukon suojaksi rakennetun verkkohäkin kylkeen. →

LÄNSIVÄYLÄ

Viidennen osan Patterimäen linnoitteista nimesin Länsiväyläksi. Tämä osa kattaa mäen keskivaiheilta pohjoisen olevan länsireunan varustukset. Torjuntasuuntana on länsi ja luode. Tällä osalla on sekaisin molempien maailmansotien varustuksia. Tästä johtuen paikalta on myös poistunut paljon rakenteita, joista on jäljellä vain viitteitä.

LÄNSIVÄYLÄ

Kartalla on museoviraston inventointien mukaiset tukikohdan osien yksikkönumerot ja asemien tyypin kirjaintunnus. Tekstissä on käytetty vastaavia tunnuksia.

A = A-tyypin katettu tulipesäke.

Am = Avoin/matala tulipesäke tai valonheittinasema.

B = B-tyypin katettu tulipesäke tai tähytysasema.

C = C-tyypin katettu tulipesäke tai tähytysasema.

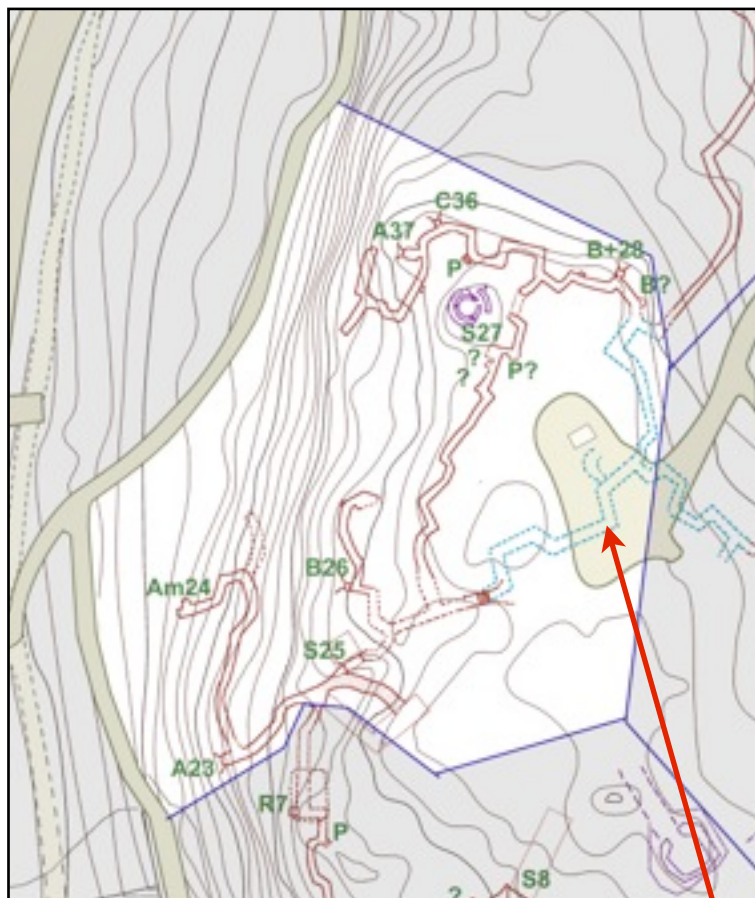
S = Suojahuone, katettu.

K = Kuoppa. Suojahuoneeksi tai muuksi rakenteeksi tarkoitettu rakentamaton kaivanto.

R = Rakenne. Tuhoutunut tai peittyneet rakenne, jonka alkuperäinen tarkoitus on epävarma.

P = portaan paikka.

? = Kolo käytävän seinässä. Tarkoitus epäselvä, porras, sortuma, mahdollinen rakenne ym.

Kadonneet käytävät.

KESKUSAUKION ALLE JÄÄNEET JUOKSUHAUDAT

Keskusaukion kohdalla olleita I-maailmansodan aikaisia rakenteita on jo käsitelty sivuilla 69-70. Aukiolla olleet I-maailmansodan aikaiset rakenteet ja käytävät on tuhoutuneet täysin. Helsingin karttapalvelun vuosien 1932 ja 1943 ilmakuvissa näkyy vielä joitakin viitteitä käytävistä. Samoin joistakin vanhemmista kartoista saa vinkkejä käytävien paikoista. 1932 on tässä mielessä varmin ilmakekuva, myöhemmissä kuvissa ja kartoissa on mukana II-maailmansodan ilmapatterin rakenteita, korsuja, kanttiini, tykkiasemia ja näiden välillä olevia kulkuväyliä. Olen piirtänyt karttaan molempien sotien rakenteita lähdeaineiston perusteella. Ilman karttaa on vaikeampi selostella, mitä missäkin on ollut. Mäen keskusaukion paikalla olleen käytävän muodon näkee parhaiten vuodelta 1919 peräisin olevasta Reimarsin tilan järjestelyehdotus kartasta.

Keskusaukio

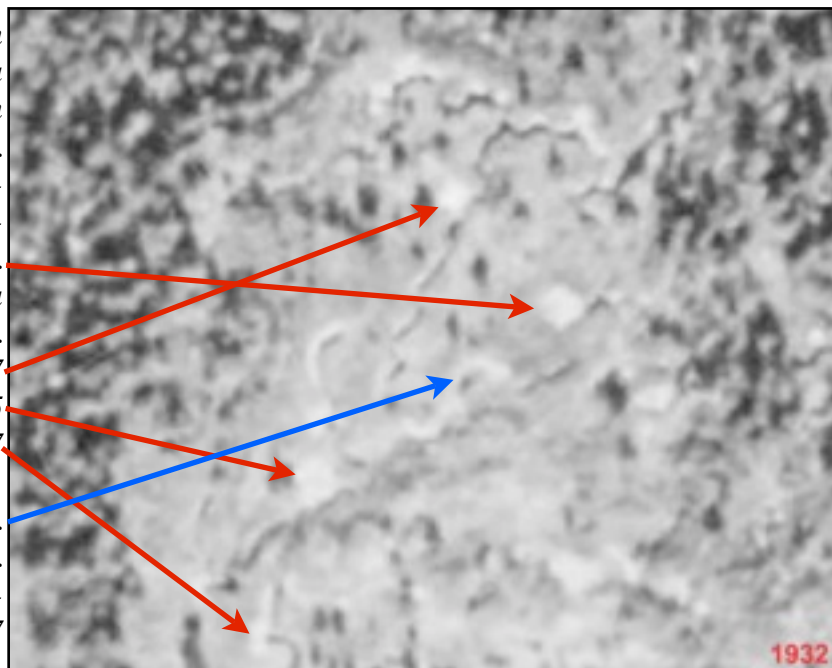

Ilmakuva vuodelta 1932 Helsingin karttapalvelu. Kuva ei ole kovin tarkka mutta siitä voi hahmottaa keskusaukion käytäviä.

Nykyisen hiekkasiilon täyttöaukon kohdalla näkyy vaalea läikkä. Se voisi hyvin olla suojahuoneen katto. **Suoja SX**. Muutkin tiedossa olevat suojat erottuu kuvassa vaaleina läikkinä.

Suoja XXXV/11:27
 Suoja XXXV/11:25
 Rakenne XXXV/11:7

IT-patterin upseerikorsun paikka. **Korsu I**. Käytävässä näyttäisi olleen mutka. Tuon mutkan paikalle korsun sai helposti toteutettua. Katso sivu 37

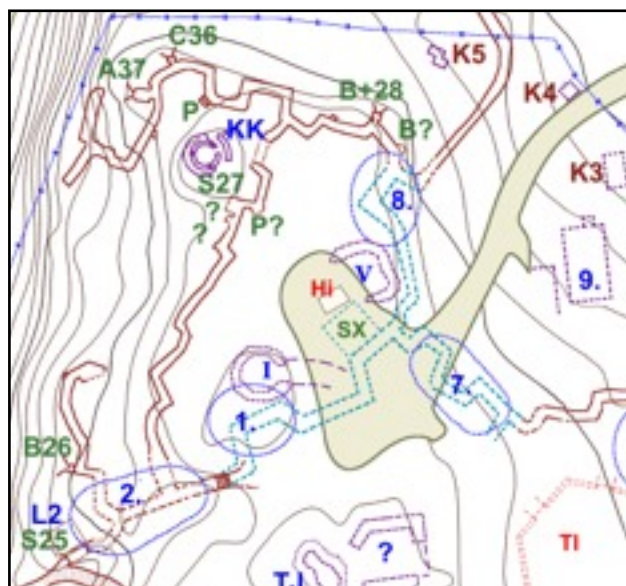
1950-luvun tanssilavatoiminta ja viimeistään 1960-luvun hiekkasiilon tarpeet on kadottaneet kaiken molempien maailmansotien jäänteet tältä keskusaukiolta.

I-maailmansodan käytävät kuitenkin näyttäisi menneen seuraavasti. Pohjoisosan käytävän noustua mäen päälle, keskusaukion koillisnurkassa, se haarautuu luoteeseen ja etelään (Siinä kohdassa oli IT-aseman korsu 8). Tuo luoteinen haara tavoittaa pian vieläkin näkyvän käytävän päädyn aukion pohjoislaidalla. Etelään suuntaava käytävä on kulkenut muutaman mutkan kanssa hiekkasiilon täyttöaukon itäpuolitse liki mäelle nousevan tien loppua.

Siinä missä mäelle nouseva tie loppuu ja ylätasanne aukeaa, on ollut käytävän haarautuma. Tästä haarasta on kaakon suuntaan lähtenyt mutkainen käytävä. (Käytävän päälle oli rakennettu IT-aseman korsu 7). Käytävä jatkuu aukion laidalla olevan männikön takana itäisenä vallihautana (katso ITÄINEN VALLIHAUTA).

Tien yläpäästä lounaaseen lähtevä toinen käytävähaara johtaa muutaman mutkan jälkeen siihen painanteeseen joka johtaa länsilaidan suureen leikkaukseen. 1932 ilmakuvassa on laaja neliötä muistuttava vaalea alue juurikin hiekkasiilon täyttöaukon kohdilla. Lounaaseen suuntaava käytävä näyttäisi kulkevan tämän vaalean kohdan eteläreunaa. Olisiko tuossa ollut suojahuoneen katto. 1943 ilmakuvassa tuossa näyttäisi olevan neliön muotoinen kuoppa.

Lounaaseen johtanut käytävä siis tavoittaa suuren leikkauksen painanteen siinä kohtaa missä vieläkin on näkyvillä muutama porrasaskelma. Näillä kohdin oli ilmatorjuntapatterin upseerikorsu ja lottien pitämä kanttiinikorsu (korsut 1 ja 2). Korsujen takia maastossa ei ole enää näkyvillä selviä käytäviä vaan paikalla on pelkkä painanne.

Keskusaukion kohdalla olleita rakenteita.

Sininen katkoviiva = I-maailmansodan käytävät.

Vihreällä I-maailmansodan yksikkönumerot

Siniset numerot = IT-patterin korsut ja keittiö

I ja V = Tykkien paikat. KK = konekivääriasema

K3-K5 = Kadonneet rakennukset

Hi = hiekkasiilon täyttöaukko

Ti = tanssilava

SX = Mahdollinen suojahuone

Monenlaista toimintaa on mahtunut pienelle alueelle. Hiekkasiilon käyttöä varten tasoitettua aluetta saattaa olla vanhat käytävät ehjinä. En näe syytä miksi ne olisi tuhouttu. Oletan että ne on vain peittyneet.

Keskusaukiolta tullessa käytävä tulee näkyviin painanteena portaiden jälkeen. Portaiden alapäässä on näkyvissä hieman käytävän seiniä, siitä eteenpäin on ollut IT-patterin kanttiinikorsu Korsu 2. →

KÄYTÄVÄ LÄNTEEN

Keskusaukiolta länteen johtava I-maailmansodan aikainen yhdyskäytävä tulee näkyviin painanteena. Käytävän seiniä on hieman jäljellä heti pienten portaiden jälkeen. Itse käytävä on tuhoutunut pitkältä matkaa. Porrasaskelmien alapäässä olevassa painanteessa on ollut kanttiinikorsu (korsu 2.). Tuo kanttiinikorsu on ollut paikassa, josta on lähtenyt kaksi yhdyskäytävää pohjoisen suuntaan, "Välikäytävä" ja "Ylin käytävä". Yhteydet noihin käytäviin on nykyään täyttyneitä.

Länteen suuntaava käytävä on kulkenut kuvan vasemman puolen painanteessa, jossa oli myös kanttiinikorsu 2. Oikealle, männyn taakse kaartuu yhdyskäytävä pohjoiseen. Oikealla puolella näkyy kivenlohkareita, paikassa jossa oli IT-aseman upseerikorsu 1. Käytävä on kourkannut sitä kautta. Katso sivut 29 ja 37 ja 38. ↓

© MH 14.4.2021

© MH 14.4.2007

PIENI HUONE XXXV:11/25

Kanttiinikorsun kuopan jälkeen käytävä on ensin kokonaan täyttynyt ja sen jälkeen käytävän painanne tulee näkyviin. Tästä se painuu heti suojuhuoneen XXXV:11/25 oven edessä olevan katteen alle. Yhteys suojaan ei tätä kautta onnistu koska täyttöä on vielä lähes kattoon asti ja reitti on myös myöhemmin tukittu levytyksellä.

Käytävä suuntaa kohti isoja portaita ja siellä olevia suoja. →

© MH 14.4.2021

Suojan S25 itäinen kulkureitti on vain kuoppa maassa. →

Suoja XXXV:11/25 on merkitty mu-seoviraston luetteloon I-maailmansodan linnoitteeksi. Äkkiseltään katsottuna se vaikuttaa uudemmalta. Suojan seinät on lautamuottiin valettua betonia, katto on tasainen ja teräsovikin on ehjä. Koko huoneella on noin 3mx4m.

Suoja on jälleen avoin (2023). Sen teräsovessa on ollut useita lukkoja mutta aina joku on halunnut päästä sisään. Huonetta on tyhjennetty ajoittain ja se onkin pysynyt kohtuullisen siistinä vaikka nuotioita on ollut lattialla ja sohviakin raahattu sisään. Viimeisimmän havainnon mukaan sohva on poltettu ja huoneen seinät on nokeentuneet, ei kannata mennä sisälle itseään sotkemaan.

Suojan S25 sisätiloja huoneen perältä ovele katsottuna. Mielestäni turhan moderni tila ollakseen I-maailmansodan aikainen. →

Suojan S25 sivulla ja takana on runsaasti betonin kappaleita. Se viittaa johonkin räjäytettyyn ja purettuun rakenteeseen. ↓

Suojan ovi avautuu katettuun käytävään, joka on avoin vain länsipuolelle josta alkaa syvä kallioon louhittu käytävä mäen länsilaidalle. Vuoden 1932 ilmakuvassa olen hahmottavinani vaalean alueen suojan kohdalla. Se viittaisi katettuun rakenteeseen, jopa paljaaseen betoniin. Ilmakuvassa voi havaita myös käytävän varjon suojan edessä. Lisäksi tuon eteisen seinät on betoniset ja lautamuottiin valettu. Siksi epäilen ainakin tämän eteiskatteen olevan IT-patterin aikaisia. Koko luola **L2** on voitu rakentaa tai kunnostaa vanhan suojan **S25** paikalle, IT-patterin tarpeisiin. Tämä olisi tehty samalla kun viereen on louhittu iso kallioluola **L1**. Tätä puoltaa myös se että, suojan takana täyttömaassa on runsaasti betonikappaleita, jotka sisältää isoja kiviä. Siis samanlaista betonin käyttöä kuin I-maailmansodassa. Mistä nämä purettu betonikappaleet muuten olisi?

Suojan S25 läntinen oviaukko. ←

ISOT PORTAAT, KALLIOLUOLA JA SYVÄ KÄYTÄVÄ

Pienen huoneen S25 eteiskatteen vierestä nousee portaikko mäen päälle. Portaat ei ilmeisimmin liity I-maailmansodan linnoiterakennelmiin koska niitä ei mainita inventoinneissa. Myöskään ilmakuva vuodelta 1932 ei näyttäisi sisältävän portaita. Tuo ilmakuva on tosin aika epätarkka tältä osin. Portaat on johtaneet mäen päältä kallioluolalle, joka on II-maailmansodan aikainen luola kallion sisällä. Voisin olettaa kallioluolan edustan käytävää syvennetyn I maailmansodan tilanteesta, jotta luola saataisiin riittävän syvälle kallion sisään.

Suojalta S25 alkaa länteen suuntautuva syvä yhdyskäytävä. Siihen laskeutuu mäeltä isot portaat ja sen varrella on myös IT-patterin aikainen kallioluola L1. Käytävä päättyy mäen länsireunalle.

© MH 3.5.2021

Kallioluolan oviaukon vieressä on vielä havaittavissa yhdyskäytävän alku joka johtaa siihen mihin "Keskinen käytävä" loppui, eli rakenteeseen XXXV:11/7.

Mäen länsilaidalle johtava käytävä on syvä. Sen eteläpuoli on louhittu kalliioon mutta pohjoispuolella on korkeaa kivimuurausta. Tuota kivimuurausta ei välttämättä huomaa, koska kulkijan katse seuraa paljolti käytävän pohjaa. Tulvan luonnonsuojeluohjelman mukaan yksi Patterinmäelle suunniteltu saapumisreitti kulkisi tämän käytävän kautta. En ole ihan samaa mieltä reitin järkevyydestä. Kesäisin käytävän pohja on tosiaan sateen jälkeen veden peitossa. Talvella tuiskut täyttävät käytävän nopeasti metriseen kinokseen ja keväällä isot portaat on jäinen mäki.

© MH 18.4.2022

TULIPESÄKE

XXXV:11/23

Isolta luolalta länteen johtava syvä kallioon louhittu yhdyskäytävä tulee rinteen jyrkälle reunalle. Siinä kotaa on A-tyyppin konekivääriasema. Itse käytävä kääntyy jyrkästi oikealle eli pohjoiseen. Konekivääriasema on XXXV:11/23. Kivestä muurattu asema on ollut katettu. Siinä on ammuskomero. Ampuma-aukon laidat ja alusta on tyylikkäästi pykälöityjä. Asema on täytynyt ja sen läpi on kulkenut polku alhaalta ulkoilutieltä ylösmäelle tuota syvää louhittua käytävää ja isoja portaita myöden.

- ↖ Syvän käytävän länsipäässä on A-
- ← tyyppin konekivääriasema A23. Asema on ollut katettu.

Alakäytävä on ollut ampumahautaa, mutta täytynyt lähes reunoja myöten.

ALAKÄYTÄVÄ

Käytävä jatkuu tuliaseman XXXV:11/23 takaa pohjoiseen. Alkumatka on kallioon louhittua ja hyvin täyttynyttä. Noin 30m jälkeen käytävä kääntyy jyrkästi länteen. Osin louhittu ja paikoin kivimuurinen käytävä on huonossa kunnossa ja saanut tällä syrjäisellä kohdalla täyttyä rauhassa.

Tuon jyrkän mutkankohdalla voi mielikuvitusta käyttäen nähdä kivilohkareiden seassa käytävänhaaran joka jatkuisi vielä hiukan matkaa rinnettä pohjoiseen.

- ← Rinteessä, alakäytävän yläpuolella, on kasattu kiven lohkkareita matalaksi muuriksi. Ilmeisesti estämään ylempien kivien vieriminen alakäytävään.

TULIPESÄKE XXXV:11/24

Alakäytävä päättyy tuliasemaan XXXV:11/24. Tuo asema on Helsingin kartta-palvelun maalinnoite kartan mukaan avoin matala-A tulipesäke. Paikan päällä on vain matala, laidoiltaan pyörästynyt kuoppa käytävän päätteen sivussa. Asema on sen verran etumaastoon viety, jotta siitä on pystynyt tarkkailemaan Patterimäen pohjoisosan länsireunan lähes pystysuoran kallioseinämän alle. Asema on rakennettu osin täyttömaan päälle. Täyttö on ollut kivilouhosta jostain ylempää mäeltä. Tuon aseman alapuolella näkyy kivenlohkareiden välissä oleva kolo, joka johtaa muutaman metrin mäen sisään. Se on hyvä suoja/luola metsän eläimille.

Alakäytävän päätte on vain ↗ pyöreä ja reunoiltaan pyörästynyt painanne. Tuohon on merkitty asema Am24.

Tuliasema Am24. on rakennettu louhoskivien päälle. Aseman alle on jäänyt lähes miehen mentävä onkalo.

↑ Alakäytävä saapuu vasemmalta lumipenkan kohdalta ja kääntyy jyrkästi kohti kuvan vasenta yläkulmaa, jossa on tuliasema Am24. Oikealle jatkuu kivikko, joka muistuttaa täytettyä käytävää. Myös käytävän seinät kivikon alkupäässä viittaavat siinä olleen käytävän haara. Tätä käytävää ei ole kartoissa eikä inventoinneissa.

↑ Välikäytävää pohjoiseen.

↑ B-tyyppin asema XXXV:11/26 (B26)

VÄLIKÄYTÄVÄ JA TULIPESÄKE XXXV:11/26

Palaillaan takaisin pienen huoneen **S25** itäpuolelle, kanttiinikorsun **2.** kohdille. Pohjoisen puolella on suurehkojen kivilohkareiden alla ja takana kivistä muurattu käytävä. Se suuntaa ensin kallion reunalle jossa on noin metrin kanttiinsa oleva B-tyyppin asema XXXV:11/26. Ohut laudoituksen päälle valettu betonikatto on romahtanut. Se on tuliasema tai tähytysasema. Ampuma-aukko on leveä ja aukon pielet on pykältävät. Asemaa voisinkin pitää tuliasemana sen leveän aukon johdosta. Jos tarve olisi vain tähytää niin aukko voisi olla huomattavasti pienempi. Vieressä on kuitenkin yli 20m pitkä ampumahauta. Miksi silloin olisi tehty yksi ampumapaikka betonikomeroon ja betonikatteen alle?

Kaartuvaa ampumahautaa on siis aseman **B26** jälkeen pitkälti. Tämä osuus on mäen kuvauksellisempia kohteita. Ampumahaudan etuseinä on kivimuurausta ja siinä on yläreunassa panosura. Etuvalli on siististi betonilla tasoitettu. Hieman puolivälin jälkeen on etuseinässä ammuskomero. Ampumahauta kaartuu kohti mäen lakea ja päättyy kallion luiskaan. Käytävän päädyssä sen takaseinä ei ole kalliota tai kivimuurausta, kuten muuten niin tyylikkäästi tehdyssä käytävässä. Tämä epämääräinen maapenkki herättää ajatuksia, onko siinä ollut, tai siihen tarkoitettu olemaan jokin rakenne.

Tyylikästä harkkomuurattua ampumahautaa. ↓

Välikäytävä nähtynä yläkäytävän vallilta. Onko käytävän päässä ollut jonkinlainen pieni suoja. ↓

↑ Ylin käytävä pohjoiseen alkaa Kanttiinikorsun 2 seinän takaa.

↑ Ylimmän käytävän alku on pääosin louhittua yhdyskäytävää. Nykyään se on risujen raivauksen jäljiltä tyylikkäänä näkyvissä.

YLIN KÄYTÄVÄ

Kanttiniikorsun kuopasta lähtee toinenkin käytävä pohjoiseen. Tästäkin on alkupää jäänyt korsun seinärakenteiden muodostaman maapenkan alle. Muutaman metrin päästä tulee näkyviin syvä louhittu käytävä. Tyylikästä ja hyväkuntoista yhdyskäytävää on muutaman mutkan verran. Rinteen reunalle tullessa käytävä muuttuu ampumahaudaksi. Seinämä vaihtelee louhinnan, kivimuurauksen ja betonivahvistuksen välillä.

Tämä käytävää on risujen raivaamisen jäljiltä hyvin näkyvissä. Mäellä vuonna 2006 olleen kuivuuden jälkeen raivattiin runsaasti kuollutta puustoa ja risukkoa vuonna 2007. Tällöin moni käytävä tuli hyvin näkyviin. Uutta risusavotta olin kaipaillut 2020-luvulle tullessa. Kun tilauksesta käytäviä raivattiin syksyllä 2023, kun mäestä päätettiin tehdä luonnonsuojelualue.

Tämä käytäväosuus kärsi historiansa kurjimman ajan 1990-luvun alkuvuosina. Paikka roskaantui, kun mäen päälle pääsi ajamaan autolla aivan tämän käytävän viereen. Tämä oli myös suosittu autojen öljynvaihtopaikka. Jäteöljyjä nostettiin vallihautaan ja laskettiin jopa suoraan maahan. Öljyjen purkit ja kanisterit ym. heitettiin saman tien käytävään. Katso sivu 60.

Rinteen reunalle tultuaan käytävä muuttuu ampumahaudaksi. Tämä osuus käytävää on kai Patterinmäen helpoiten tavoitettavissa oleva linnoitteen osa. Autolla on päässyt melkein viereen ja paikalla on pari penkkiä. Hyvä kohta aloittaa linnoitteisiin tutustuminen. ↓

Käytävän puolivälin jälkeen on etuseinässä kolo, joka on todennäköisesti sortuma. ↓

Lähestyttäessä IT-patterin kk-asemaa muuttuu käytävä hieman epämääräisemmäksi. Ensin on käytävän etuseinässä kolo ja takaseinä romahtanut. Sitten takaseinälle ilmestyy tukeva betoniseinä ja etuseinän kohdalle aukko. Sen edessä on ollut suojahuone S27. Suojan kohdalla maa on hieman ympäröivää maata alempana ja muoto nelikulmainen.

SUOJA XXXV:11/27

Noin 40m tyylikästä ampumahautaa ja ollaan suojahuoneen XXXV:11/27 jäänteiden luona.

Ennen suojaa on käytävässä kuitenkin mutkan jälkeen kolo etuseinässä. Onko siinä täysin täytetty tähystysasema. Käytävän puoleiset seinät kolon kohdalla kertoo että kolo on tarkoituksella tehty. Suojasta XXXV:11/27 ei ole juuri muuta näkyvillä kuin aukko käytävän ulkoseinällä ja pieni tasanne käytävän etupuolella. Muinaismuistot sivuston kartan mukaan kyseessä on räjäytetty 3m x 3m kokoinen suojahuone. Suojan paikka on oletettavasti täyttynyt viereisen IT-patterin KK-aseman rakentamisen yhteydessä.

YLÄKÄYTÄVÄN LOPPU JA RISTEYS

Suojan jälkeen käytävä koukkaa sisämaan kautta ja päättyy IT-aseman pyöreän konekivääripesäkkeen taakse. Tuolle kk-asemalle on tehty kulkuväylä täyttämällä yhdyskäytävä. Onko kk-aseman kohdalla ollut joku I-maailmansodan aikainen rakenne. Ei ainakaan missään inventoinnissa ole sellaiseen viitattu, eikä jäljellä olevissa käytävissä ole viitteitä siihen suuntaan. Tuo kk-asema on vain erityisen hyvällä näköalapaikalla joten voisi olettaa paikkaa hyödynnetyn jo aikaisemmin. Asemalle johtavan tien jälkeen on vielä viitisen metriä käytävää ennen kuin ollaan ylätasanteen pohjoisreunaa seuraavalla käytävällä. Siirrytään tuon pohjoisreunan käytävän länsipäähän, kk-aseman alapuolelle.

Suojan S27 jälkeen käytävä koukkaa sisämaan puolelle. Tuon koukkauksen kohdalla käytävän seinät on huonossa kunnossa ja se on täyttynyt. Näyttäisi siltä kuin siinä olisi portaat sisämaan puolelle. Voisi olettaa jotta suojahuoneeseen pääsisi mäen päältä muutenkin kuin hyppäämällä ensin toista metriä syvään yhdyskäytävään.

ALAHAARA

Patterinmäen keskitasanteen pohjoisreunaa seuraileva käytävä alkaa mäen länsilaidan rinteeltä (Alahaara). Käytävän alussa on rinteeseen suuntaisesti käytävänhaarat. Molemmat haarat on ampumahautoja hyvällä sijainnilla jyrkän kallion päällä. Pohjoisen puoli on hieman pidempi, vajaan 10m. Se on myös paremmassa kunnossa. Eteläisempi haara on noin 5m. Molemmat käytävät on kivimuurausta ja osin täyttyneitä.

Alahaaran keskivaiheilta lähtee erittäin syväksi muuttuva yhdyskäytävä. Mutkan jälkeen käytävä lähtee nousemaan ylöspäin. Puolen välin tienoilla on sisäsyrrjällä maan rajassa ammuskomero.

Keskitasanteen pohjoisreunan käytävä alkaa länsirinteeltä, sen jyrkimmän osan yläpuolelta. Käytävä oli ennen vuoden 2007 raivausta runsaan puuston peitossa oleva hämärä paikka. →

TULIASEMA XXXV:11/37

Ylätasanteen reunalle tullessa on harkkokivimuurattu A-tyypin, takaa avoin XXXV:11/37 konekivääriasema. Sen oikeassa kyljessä on ammuskomero. Joidenkin lähteiden mukaan nämä A-tyypin asemien komerot olisi konekiväärien käyttämää jäähdytysvettä varten. Inventointien mukaa asema olisi ollut katettu ohuen laudoituksen päälle valetulla betonilla.

Käytävän noustua lähelle ylätasannetta on rinteeseen puolella A tyypin tuliasema A37. Asema on pääosin harkkomuurattu ja sen oikeassa kyljessä on komero. ↓

↑ Patterinmäen lounaisnurkkaa. Tuliasema A37 ja siitä alkava kaareva ampumahauta. Ampumahaudan varrella näkyy tähystysasema C36.

AMPUMAKOMERO XXXV:11/36

Käytävä jatkuu kaarevana harkkokivimuurattuna ampumahautana, jossa on näkyvissä ampumakoroke ja etuseinän yläreunassa panosura. Noin 5m päästä on ulkosyrjällä C-tyypin asema XXXV:11/36. Inventointikartoissa tämä on piirretty aivan 37.n viereen mutta väliä on tosiaan tuo viitisen metriä. Tämäkin asema on kivistä muurattu ja jäänteistä päätellen ollut myös katettu. Käytävän puolen ovenpieli on pelkkää betonia. Kohde on hyvällä näköalapaikalla jyrkän kallion päällä ja taisteluasemien välissä, joten oletan tämän olevan tähystysasema.

Tähystysasema C36. Aseman etuseinä on pyöreä. Rakennusmateriaalina asemassa kivimuuraus. Kate on räjäytetty. Toinen betoninen ovenpieli on jäljellä, onko toista ollutkaan. Kaarevaa käytävää jatkuu vielä pienen matkaa aseman jälkeen↓

↑ Sisämaan mutkan jälkeen on tyylikäs osuus suoraa ampumahautaa. Ampumakoroke ja panosura löytyy. Valitettavasti löytyy myös seinämä töhryille.

PIKKUPORTAAT JA TIEHAARA ETELÄÄN

Aseman C36 jälkeen on vielä kuutisen metriä ampumahautaa ja sitten koukkaus sisämaan kautta, eli traverssi, seuraavaan ampumahaudan osuuteen. Tuon koukkauksen kyljessä on portaat sisämaan puolelle. Portaat on sen verran kasvillisuuden seassa ja huomaamattomat että, ne on jääneet merkitsemättä inventointikarttoihin.

Myös sisämaan koukkauksen jälkeinen ampumahaudan osuus on tyylikästä harkkokivimuurasta ampumakorokkeella ja panosuralla. Tämä osuus on runsaat 10m pitkä ja täysin suora. Puolustus suunta on jo Patterimäen pohjoisen osan ylätasangolle.

Seuraavassa sisämaan koukkauksessa onkin sitten se aikaisemmin kuvattu risteys, johon länsireunaa seuraileva ylin käytävä yhtyy.

Ylätasanteen pohjoisreunan varustuksia. Etelään johtavasta ylimmästä käytävästä näkyy vain pieni tumppe ennen kuin se peittyy IT-aseman konekivääriasemaan johtavan tien alle. ↓

← Osa käytävän seinistä näyttää romahtaneen. Muuten se on harkko-kivi muurattua ampumahautaa. Onko tuossa kolon kohdalla ollut ammuskomero vai onko siitä poistettu yksi kivi.

AMPUMAKOMERO XXXV:11/28

Käytävä palaa vielä ylätasanteen pohjoisreunalle ja suuntaa nyt hieman kaartuen itään ja sitten kaakkoon. Alkumatka on pääosin kallioon louhittua yhdyskäytävää, jonka pohjalla on runsaasti kivenlohkareita. Onko käytävän ulkosyrjän kivimuuraus romahtanut käytävän pohjalle? Tämä vaikutelma tulee käytävän ulkoseinän nykyään näkyvästä kalliolouhinnan epätasaisuudesta. Käytävässä on myös jäljellä pieni osuus harkkomuurattua seinää, jonka kohdalla ei käytävän pohjalla ole irtokiviä. Tuon harkkomuurauksen kohdalla on ammuskomeroa muistuttava kolo, joka tosin näyttää myös silta kuin siitä olisi otettu yksi iso harkkokivi pois.

Seuraavaksi onkin luetteloiden B-tyypiksi mainitsema asema XXXV:11/28. Karttoihin se on piirretty liiaksi länteen. Kyse on nelikulmaisesta ja vajaan metrin sivuiltaan olevasta asemasta. Tässä kivistä muuratussa asemassa on kapeahko ampuma-aukko ja siinä viistot sivupielet. Käytävän puolelle on jälkikäteen valettu betoniset ovenpielet. Tukeva sotilas ei tuosta ovesta mahtuisi eikä komerokaan antaa paljon tilaa heilua kiväärin kanssa. Lienee siis katonsa menettänyt tähystysasema.

Ampumakomeroksi nimittämäni B28 asema. Tämä asema on tähystysasema, josta on voitu valvoa mäen pohjoisosaa. Käytävä päättyikin sitten lyhyen ampumahauta osuuden jälkeen. Ollaan saavutettu korsun 8 kohdalle.

TÄYTTYNYT PÄÄTY

Aseman **B28** jälkeen on pieni pätkä ampumahautaa ampumakorokkeen ja panosuran kanssa. Sitten käytävä täyttyykin suurista kivenlohkareista ja betonikappaleista. Käytävä katoaa kokonaan maapenkän alle. Tässä kohtaa on vielä kuitenkin havaittavissa käytävän etuseinän työntyvän ulospäin. Ikään kuin paikalla olisi tähystysaseman komero tai tuliasema.

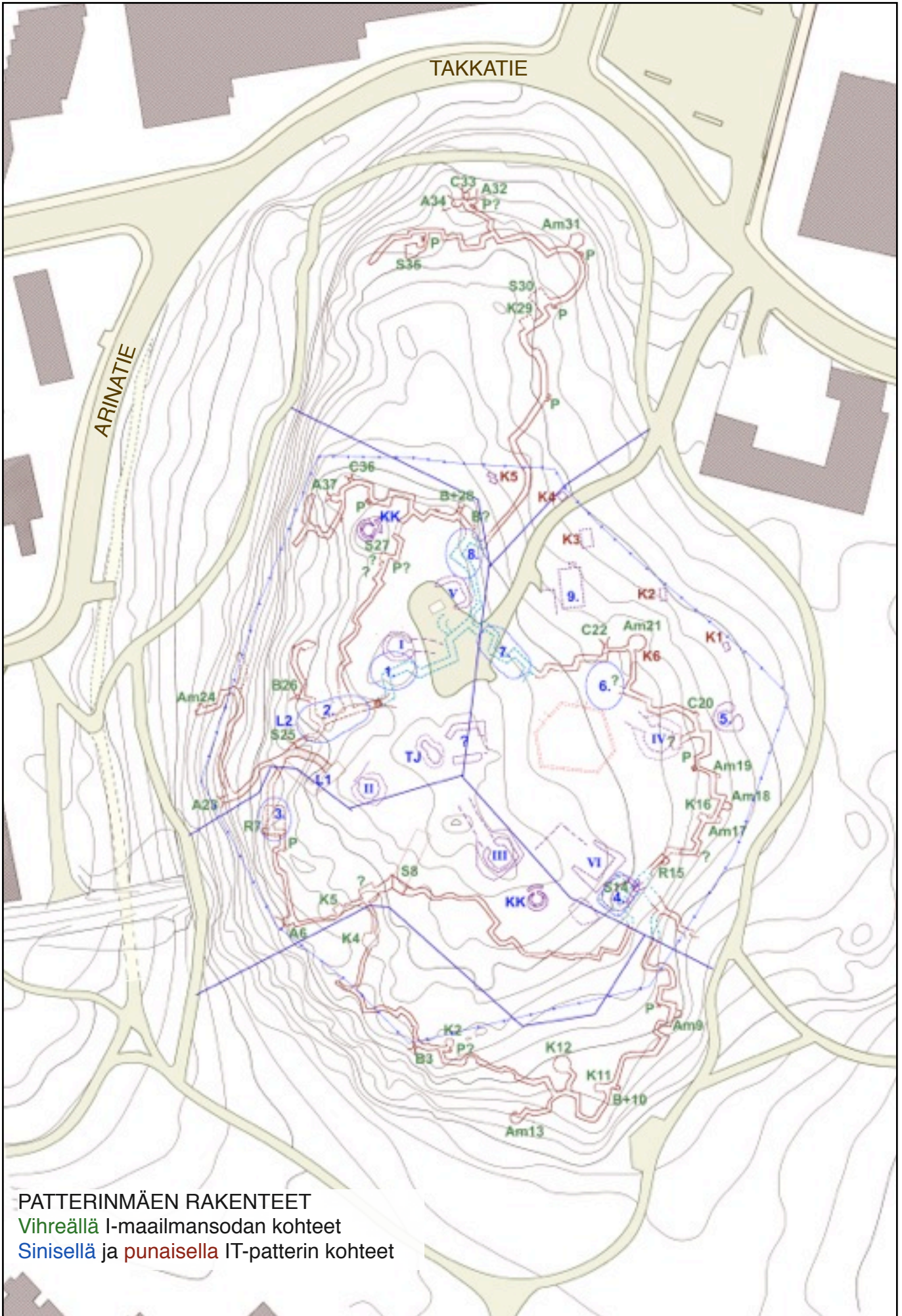
Ollaan kierretty koko Patterimäki ympäri ja saavuttu kohtaa johon pohjoinen käytävä nousee. Tässä on siis ollut IT-aseman **korsu 8**, jonka jäänteet on laajakolla alueella ja tekevät maan pinnasta muhkuraisen. I-maailmansodan aikaisia käytäviä ei enempää ole näkyvissä. Ne on kuitenkin aikanaan jatkuneet tästä hiekkasiilon täyttöaukon ohi keskuskäytävälle.

Yläkäytävä päättyy IT-patterin korsun 8 raunioiden sekaan. Käytävän etureunaa on kuitenkin sen verran jäljellä, että siitä voi hahmottaa paikalla mahdollisesti olleen tuliaseman. Paikka on sopiva valvomaan pohjoisesta tulevaa yhdyskäytävää ja mäelle nousseita tieväyliä.

Patterinmäki on nyt kierretty ympäri I-maailmansodan linnoitteiden osalta.
Käykää tutustumassa paikanpäällä.

LOPPUKOMMENTIT

Tuttu kotimäki. Aikojen saatossa on kertynyt erilaista materiaalia, joka liittyy tuohon mäkeen. Muistikuvia, lehtileikkeitä, karttoja, historiatietoa ja useampi tuhat valokuvaa. Pitkään kytenyt ajatus tämän materiaalin saattamiseksi "kirjoihin ja kansiin" on nyt tehty. Asioiden kirjaamista olisi voinut toki tehdä tarkemminkin, mutta itseni tuntien, ei tarkkuudella ole rajaa. Joten asian valmiiksi saattamiseksi on tarkkuus pitänyt sovittaa kohtuulliseksi.

Projekti siis lähti liikkeelle I-maailmansodan aikaisten linnoitteiden inventoinnin osalta. Se laajeni tarpeesta selvittää mäen myöhempiä vaiheita, koska ne ovat vaikuttaneet linnoitteiden olemassaoloon. Päätin sitten ottaa mukaan kaiken historia minkä mäestä ja sen lähiympäristöstä kohtuudella sain koottua kasaan. Itse Pajamäki piti jättää pitkälti sivuun, ettei työn päättäminen jäisi jälkipolvien harteille. Helsingin Maa- ja merilinnostuksesta on tehty inventointeja ja kirjoja. Linnoitteiden yksityiskohtia on tutkittu ja historiaa selvitetty. En tässä selvityksessä katsonut tarpeelliseksi toistaa jo kirjoitettuja ja selvitettyjä asioita. Painotin linnoitteiden esittelyn paljolti Patterinmäen erityispiirteisiin, asioiden ja kohteiden luettelomaiseen esille tuomiseen. Kutakin tuliasemaa tai käytävän pätkeä olisi voinut tutkia ja selvittää kymmenien sivujen verran. Toivon tulevalle luonnonsuojelualueelle kaikkea hyvää ja linnoitteille pitkää ikää.

13.3.2024 Mikko Hakala

